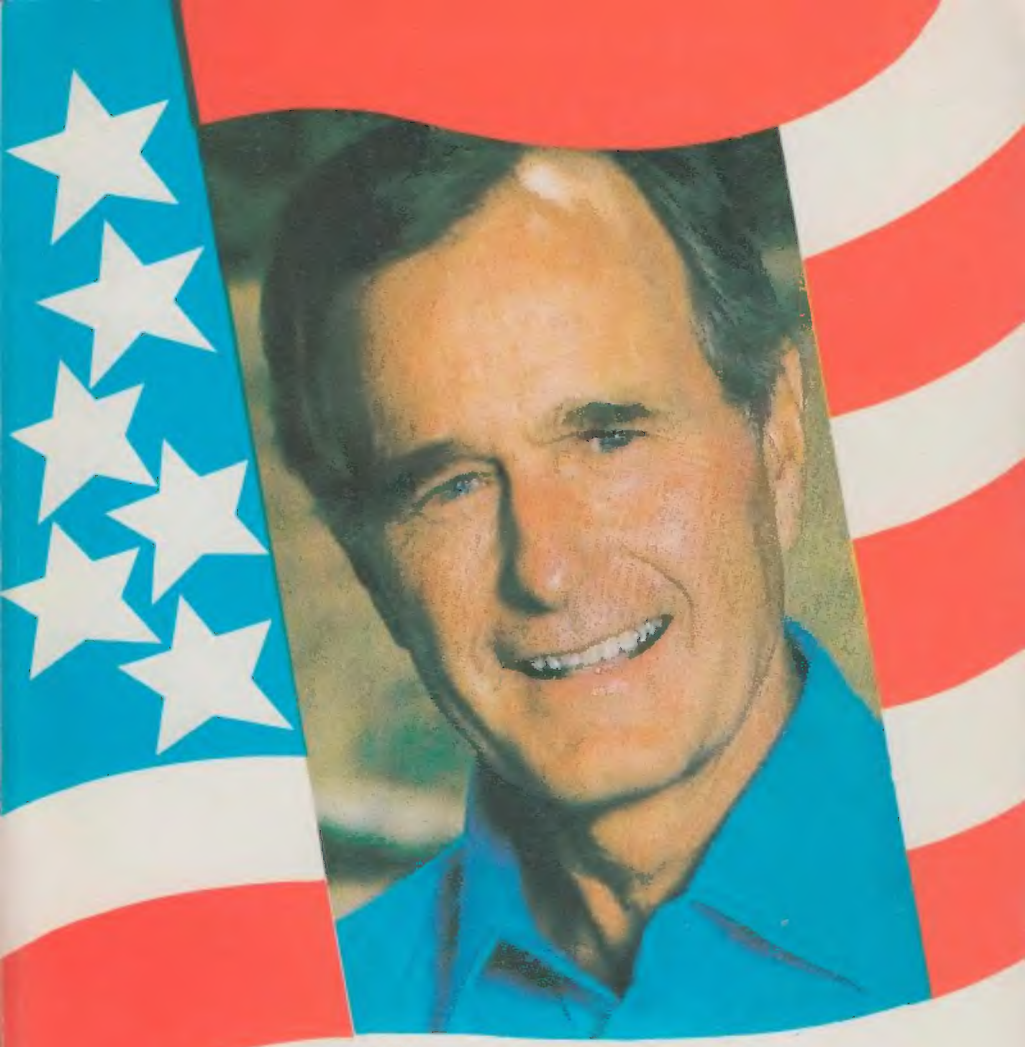

Kereszty András

Íme, az elnök!

Kereszty András: Íme, az elnök!

Kereszty Andras

Íme, az elnök!

Krónika Kiadó Budapest 1988.

New Orleans az egyetlen hely Amerikában, ahol éjfélkor, zuhogó esőben hetvenéves öregasszony sárga kiskacsával a kezében különösebb feltűnés nélkül görkorcsolyázhat.

Zsúfolt volt az utca, pedig vigasztalanul esett. A francia negyed bárjaiból átszűrt trombitaszó hallatszott ki, egy félemeleti ablakból gipszből öntött, felharisnyázott, felcipőzött női láb integetett hívogatóan. Selyemfiú kinézetű portások lebbentették fel egy-egy pillanatra a bárok ajtajának függönyét, feltárva a benti dobogókon lépegető lányok fehéres idomait. Egy ronggyá ázott cilinderes hosszúkás, kicsi léggömbökből rózsaszín lovakat formált.

A város csak földrajzilag tartozik Amerikához. Mintha partra vetődött volna a Karib-tenger egyik szigete. Nem is olyan régen az itteni kreolok még idegenkedve néztek a jenkikre, az északról jött fura idegenekre. Igaz, hogy a „kreol" itt mást is jelent, mint a világ többi részén. Nem bőrszínt, nem árnyalatot. New Orleansban vannak fekete kreolok, meg kreol kreolok, és fehér kreolok is. Mindenki kreol, aki őslakó. Mindenki kreol, akinek családja nemzedékek óta a városban él. (A New Orleans-i kreol tehát olyasmi, mint a pécsi tüke.)

New Orleans megtévesztő.

Aki a republikánus pártgyűlés idején járt először a városban, könnyen hihette, hogy ez a kavargás érte, meg az elnökjelölő konferenciáért van. Pedig ugyanígy köszöntik itt az új évet, a hagyományos egyetemi futballdöntőt, ilyen a hangulat Mardi Gras-kor, a tavaszünnepkor. És ugyanilyen a kevésbé jeles napokon, amikor csupán a turisták andalognak a francia nevű utcákon. New Orleans profi. A hivatásosok biztonságával mutatja mindig legjobb arcát, és takarja el szégyenét, petyhüdt viskóráncait.

Egy hónappal korábban – 1988 júliusában – a demokrata pártgyűlés a Georgia állambeli Atlantában az egész lakosság ügye volt. Martin Luther King fekete városa (különösen most, hogy Jesse Jackson volt az egyik főszereplő) azonosulni tudott a demokrata üggyel. Mindennap emberek százai álltak a rendőrkordon körül, és lestek be, az alumíniumkorlátokon túli világba: mi történik? Skandálták a jelszavakat. Meg-vastapsozták a főszereplőket. Futottak a limuzinok után.

New Orleansban profi trombitások profi trombitáltak, profi dzsesszzenekarok profidzsesszzenét játszottak. A Superdome, mint idegen bolygóról érkezett űrhajó emelkedett a város fölé, és benne idegen űrhajósok döntötték el az amúgy is kétségtelent: ki induljon a köztársasági párt színeiben a novemberi választásokon. A kreolok élték a maguk kreol életét, és némi érdeklődéssel figyelték a különböző módon – választási jelvényekkel, kokárdákkal, igazolványokkal – kidekorált jenkiket.

Az időpont augusztus vége volt. Ekkor zárult le az elnökválasztó esztendő első szakasza. A superdomi aktus kettőre csökkentette az elnöki székért vetélkedők számát, és elindította az új menetet, a páros harcot az Atlantában kijelölt Michael Dukakis és a republikánus George Bush között.

Azt már nehezebb lenne ugyanilyen pontossággal megmondani, mikor kezdődött a választási kampány. Hivatalosan akkor, amikor – mint 1988. február 9-én – Iowában leadják voksukat az előválasztók. Valójában sokkal, de sokkal korábban.

ELSŐ SZÁMÚ MAGYARÁZÓSZÖVEG:

Az Egyesült Államok lakossága minden negyedik évben szavaz: ki legyen az ország elnöke? Az időpont állandó, november első keddje. Illetve ennyire mégsem egyszerű: minden negyedik november első hétfőjét követő kedden választanak. (Vagyis ha a választási esztendőben véletlenül kedden kezdődik a november, akkor az eseményre csak a második kedden kerül sor.)

A „választás" nem egyszeri aktus. Nemcsak abból áll, hogy százmilliónyi amerikai leadja a voksát. Sokkal inkább hosszú, összetett – és a jelöltek számára – kegyetlenül fárasztó folyamat. Két szakaszból áll.:

1. Az előválasztás. (A küzdelem azért, hogy egy politikus elnyerje saját – demokrata vagy republikánus – pártjának jelölését.) A nyári konvenciók jelentik az előválasztás páros csúcsait. Ezeken az összejöveteleken (pártkongresszusaink távoli rokonai) meghatározzák a pártprogramot (platformot) és többségi szavazással döntenek az elnökjelölt (s az alelnökjelölt) személyéről.

2. Ezt követi az újabb (rövidebb) kampány. A pártok jelöltjeinek szeptemberi-októberi csatározása. Majd – mint az idén november 8-án – a tulajdonképpeni elnökválasztás. November 8-án éjféltájban már mindenki tudta, ki Amerika következő elnöke. A televíziók, rádiók bemondták, a hírügynökségek a világba sugározták. Hivatalosan azonban az elnök még nem volt elnök. Az amerikai törvények szerint ugyanis nem számít, ki kapta a többséget. A döntő: kié lett a legtöbb

„elektor". Állampolgár ugyanis közvetlenül nem választhat elnököt, az elektorok (megbízott képviselők) feladata ebben a döntés. Legalábbis az alkotmány szerint. Az elektorok – akik egy-egy államban ugyanannyian vannak, amennyi ott a képviselők és a szenátorok együttes száma – levélben küldik el választottjuk nevét Washingtonba. (Valamennyien arra a jelöltre szavaznak, aki az államban a többséget szerezte.) A fővárosban, a Capitoliumban a karácsonyi parlamenti szünet előtt ünnepélyesen felbontják az ötven államból és az önálló kerületnek (de államnak nem) számító Washingtonból érkezett borítékokat. Ekkor hirdetik ki – immár hivatalosan – az elnök nevét. (1989. január 20-án délben pedig Ronald Reagan átadja a helyét utódjának.)

1987 elején, 20 hónappal – rengeteg idővel – a választások előtt az ember néha azt hitte, eltévesztette a naptárt, és egy esztendővel korábban jár. Minden televíziós csatornán (van belőlük jócskán) elnökjelöltek nyilatkoztak, integettek, ölelgettek farmereket, és lóbáltak kisgyerekeket.

A Carter-példa indította útnak az elnökségben reménykedőket. 1975 februárjában egy volt georgiai kormányzó, aktív mogyorófarmer, ócska batárján megérkezett Iowa államba, és mindenkivel közölte: 1976 novemberében őt fogják majd megválasztani. Ez a „Kicsoda Jimmy?" kezet rázott minden útjába jövővel, körbealudta a farmokat. Ha valakit nem talált otthon, annak bocsánatkérő kis papírokat hagyott: „Elnézést, Smith úr, rossz időben jöttem."

Smith úr korábban nem tudott Carter úrról, de mostantól kezdve meggyőződése lett, hogy az ismeretlen kedves, rendes úriember. És Kicsoda Jimmy egyszer csak bent volt a Fehér Házban.

Iowában (az első előválasztás színhelyén) 1987 januárjában már rengeteg ismeretlen férfival lehetett találkozni, aki szembejött az utcán, kezet nyújtott és ezt mondta: „Örülök, hogy látom, én leszek az Egyesült Államok következő elnöke." Majdnem mindenki, aki egy évvel később szereplője lett a választási csatának, Iowában nyüzsgött. A kevés kivétel egyike Michael Dukakis volt. A massachusettsi kormányzó Massachusettsben kormányzott.

A demokraták közül sokan akkor még azt hitték, Gary Hart fogja összedrótozni a szamarat. (A szamár – mint azt karikatú-

rákból ismerni illik – a demokrata párt jelképe, az elefánt pedig a republikánusoké.) A párt vezérkara 1984-ben meglehetősen keményen bánt el vele. Walter Mondale – Jimmy Carter egykori alelnöke – (a később katasztrofális vereséget szenvedett jelölt) volt az apparátus kedvence. Mondale egy emlékezetes mondása – „Hol itt a hús?" – Hartot program nélküli amatőrré fokozta le. Azok kedvéért, akik 1984-ben nem néztek amerikai tévéhirdetést: a Wendy's hamburgert kedvelő öregasszony nézegette csodálkozva a konkurencia zsemléjét. És kérdezte: „Where is the beef?" (Hol itt a hús?)

1987-re Hartnak már lett programja. Könyvet írt katonai kérdésekről, beszédek sorában vázolta fel jövőbeni elnöksége lényegét, ismert, világot járt politikusnak számított (a Szovjetunióban is fogadták). Mégis, jelöltségét a hivatalos Washingtonban, a politikai elemzők laboratóriumaiban sem vették komolyan. A szakértőket nem zavarta a tény, hogy a demokrata választók negyven százaléka Gary Hartot nevezte meg kedvenceként. Egy Greg Schneiders nevű politikai szakértő például (még akkor, mikor Hartra a népszerűség napja sütött) azt mondta: az emberek gyorsan megváltoztatják majd a véleményüket, majd ha rájönnek, azt kérdezték tőlük, ki legyen az ország elnöke.

– Megmondom előre, az események gyorsan kinyírják Hartot – jósolta Schneiders 1987 januárjában. – Figyelje meg ezt a forgatókönyvet: Iowában még győz majd. Aztán jön New Hampshire, ott vagy az iowai győztes nyer, vagy ha indul, akkor Dukakis. Hart pedig ezután már csak emlék lesz.

A jó öreg Greg sok-sok hónappal korábban mindent pontosan megjósolt, azt azonban nem gondolta volna, hogy Gary Hart „kinyíratása" már sokkal korábban megtörténik.

Amikor már úgy festett, hogy néhány elvetemült mikróba megöli a szexuális forradalmat, Amerika hirtelen szexbotrányoktól lett hangos. Egyetlen héten – 1987 áprilisának végén, májusának elején – három is akadt. Marion Barry, Jim Bakker és Gary Hart (a „kinyíráshoz" vezető) skandaluma.

Az első verte fel a legkisebb port. Elvégre Barry csak polgármester, igaz, a főváros, Washington első polgára. Jelenetnek ez lehetett a leginkább botrányos. A polgármester kék bársonyöltönyben, „POLGÁRMESTER" feliratú simlis sapká-

ban egyszer csak némi italtól beállítva beállított egy ifjú hölgy lakására. (Helyesebben rátörte az ajtót, és félre nem érthető módon mutatta ki vonzódását.) Barryt az alsó lakásban élő (halknak nem nevezhető) háztulajdonosnő által riasztott munkatársak tudták (egy óra múlva) elvonszolni. A The Washington Times című napilap szerint Barry úgy viselkedett, mint az a régi hűbérúr, aki alattvalóitól az első éjszaka jogát követelte. A Times nem nagyon szereti a polgármestert, és általában sem kedveli a demokratákat. Most is rágalmazott, torzított: az első éjszaka jogáról ugyanis szó sem lehetett. A hölgy félmeztelenül táncol egy bárban, és egy háromesztendős kisfiú anyukája. Barry egyébként éppen a gyerekkel védekezett: meg akarta nézni a kis Marcust. „Hahaha – nevetgélt a dolgon a táncoslábú lány a 9-es csatorna híradójában – a fiamat meg egyáltalán nem érdekli, ki Washington polgármestere." Barryt kidobták a lakásból, de megmaradt a városházán.

Jim Bakker ügye más volt. Őt országosan ismerték. 1987 elején szombatonként másfél millióan nézték televíziós istentiszteletét. „Televangelista" volt tehát, egyike azoknak, akikről Ray Sterens így énekel:

„Ha visszajönne közénk,
megkérdezném tőle élő szóban,
mondd, Jézus,
hordanál-e arany Ralex órát
egy tévéshow-ban?"

Nos, ez a Jim Bakker – aki az észak-karolinai Fort Millsben cigaretta- és alkoholmentes puritán közösséget létesített (méregdrága luxusépületekben) – egyszer csak bejelentette: zsarolják. Egy nő pumpolja, akivel a feleségét csalta. (Tammy, a kipingált szemű, fonnyadó hitves fontos statisztája volt a műsornak. A képernyőn, zsoltárszünetben kéz a kézben andalogtak.) A zsaroló nő, Jessica Hahn később mindent elmondott, és mindent megmutatott a Playboyban. Ország-világ állapíthatta meg, hogy Jim Bakkernek álszent voltát lehetett csupán bírálni, ízlését nem. Később jelentkeztek más hölgyek is: nemcsak egy kis hűtlenkedésről volt szó, hanem rendszeres szexorgiákról. Nemcsak lányokról, de fiúkról is. A prédikátort kirúgták, és utána hónapokig sétálgatott könnyektől elmázolódott szemű asszonykájával kart karba öltve a különböző tévécsatornákon.

Barry-ügy nélkül, Bakker-ügy nélkül lett volna ekkora Gary Hart botránya? Lehet, hogy nem. Lehet, hogy igen. Lehet, hogy nemigen. Az biztos: azokban a napokban egy fellibbenő szoknya nagyobb feltűnést keltett, mint bármikor. 1987 májusának első szombatján a The Miami Herald öttagú riportercsoportja megfigyelés alá vette a volt szenátor és aktív elnökaspiráns washingtoni lakását. Az újság biztos tippre ment. A névtelen bejelentő (a legjobb barátnő) tudta, hogy egy bizonyos Donna Rice nevű farmernadrág-modell néhány héttel korábban Gary Harttal a „MAJOMPARÁDÉ" nevű hajón a Bikini-szigeteken járt. (Tudta, mert ő is ott volt a jachton.) Tudta azt is, hogy a nadrágok propagátora a hét végét az elnökjelölt társaságában kívánja Washingtonban tölteni. (Ezt meg azért tudta, mert Washingtonba is feljött vele.) Így aztán a Herald kukkolóinak nem volt nehéz dolguk.

Az autóban és mikrobuszokban megbúvó újságírók a következőket jegyezték föl: péntek este fél 10-kor Hart és Donna, a nadrágprimadonna kijött a politikus Délkelet-Washington 6. utcában lévő házából. Egy és háromnegyed óra múlva (11.17-kor) visszatértek Hart kocsiján, s bementek az épületbe. A riporterek hajnali háromig vártak, aztán elmentek kicsit szunyókálni. De 5-kor már ismét éberen kukucskáltak.

– Ettől kezdve megkíséreltük megfigyelni mind az első, mind a hátsó ajtót, de nem állíthatjuk, hogy ez minden percben sikerült – mesélte később az egyik mikrobuszban kuksoló riporter, Jim McGee a tévében.

Szombat este 8.40-ig (már sötét volt) nem történt semmi. Ekkor Hart és Rice kilépett a hátsó kapun. Kényelmesen andalogtak, már elérték az elnök-önjelölt autóját, amikor hirtelen sarkon fordultak, és visszamentek a főbejáraton át a házba. (A Herald szerint észrevették az egyik újságírót.) Fél óra múlva Hart megjelent egyedül, beült a kocsijába, „vadul vezetett", néhány sarokkal később megállt és fel-alá sétált. Mikor hazatért, a bejáratnál megszólította az egyik riporter, akinek 20 percig nyilatkozott. Ilyeneket: Donna Rice valóban járt nála előző este, de csak átvett néhány papírt és távozott. (A hátsó ajtón, azért nem vették észre a riporterek.) A volt szenátor kampányirodája másnap írásban közölte, hogy a hölgy az éjszakát egy barátnőjénél töltötte, aki Hart ügyvédjének házve-

zetőnője. (Egészen rövid ideje vezethette az ügyvéd háztartását, mert két nappal korábban Miamiban még feljelentgetett.)

A The Miami Herald nem lesipuskás pletykalap, hanem az Egyesült Államok egyik legtekintélyesebb újságja. Jim McGee, aki májusban a mikrobuszban kukkerozott, áprilisban Pulitzer-díjat kapott a Fehér Ház iráni kontrabotrányát feltáró anyagokért. (1987 tavaszán – a szexbotrányok közepette – Amerika azt találgatta: megbukik-e Reagan.) McGee tehát, aki Pulitzer-díjával a zsebében Hart hálószobájába nézegetett, úgy viselkedett, mintha azonos nagyságrendű dolgokról lett volna szó. Mintha ugyanannyit nyomott volna a latba az, hogy Gary Hart esetleg megcsalta a feleségét, mint hogy Ronald Reagan és munkatársai „átverték" a kongresszust, a közvéleményt, s a nyilvános politizálás kulisszái mögött titkos, s a törvény által tiltott külpolitikai vonalat vittek.

A nagy lapok ugyanígy kezelték a dolgokat. Például: a The Washington Post május 6-i, szerdai száma Gary Hart románcának négy teljes oldal tudósítást, egy cikket, három kommentárt szentelt. Az iráni-kontra ügy kongresszusi meghallgatása nyitónapjának hatoldalnyi tudósítást, egy cikket, egy kommentárt. (Az amerikai újságok némileg több papírból készülnek, mint a magyarok.) A The New York Times ugyanezen a napon: Hart-féle hálószoba – háromoldalnyi tudósítás, négy kommentár. A kongresszusi kihallgatás: négy oldal tudósítás, egy cikk.

A dolgok nyitja talán egy másik statisztika.

A Wall Street Journal októbertől februárig felmérte, milyen értékeket becsülnek az amerikaiak. A szokásosnál nagyobb volt a minta, a végeredmény pedig vaskos füzet. És csupa meglepetés. Legalábbis a magamfajta Amerikában ücsörgő európai számára. Ismerjük mi egyáltalán, hogyan gondolkodik ez az ország? Tudjuk, mi az életeszmény? Mi a siker? Tessék figyelni.

Az amerikaiak így feleltek a kérdésre: mi a legfőbb siker? 95 százalék: jó szülőnek lenni, 90 százalék: a boldog házasság, 86 százalék: kiegyensúlyozott emberi kapcsolatok, 83 százalék: barátok, akik becsülnek, 80 százalék: kiemelkedni a munkában, 77 százalék: a jó képzettség, 68 százalék: igaz, vallásos hit, 63 százalék: hasznosat cselekedni a társadalomért, 53 százalék szerint pedig az a siker, ha az ember kellő mennyiségű szabadidőt szerez magának.

És csak ezután következett az a sok minden, amire mi Európában rávágnánk: ez kell egy amerikainak. Hiszen az amerikai könyököl, érvényesülni akar, és a pénz megszállottja. (De hogy a kisbabát meg a hű feleséget többre becsülje, mint a dollárt?!) A megkérdezetteknek kevesebb, mint a fele mondta azt, hogy a siker átlagon felül fizetett munkát jelent, 12 százalék kívánt gazdagságot, 13 százalék modta azt, hogy vágyai netovábbja egy nyaraló. (Mindenki természetesen többféle kérdésre mondhatott igent, ezért a rengeteg százalék.)

Az „amerikai álom" ilyen egyszerű? Az átlagamerikai nem több pénzre, nem nyaralóra, nem befolyásra vágyik, hanem nyugodt otthonra és jó barátokra. Ez már a szívinfarktusos nemzedéket felváltó generáció. A nagyapák meg az apák teremtették meg a nagy többség számára a jólét alapjait. Az utódok pedig megengedhetik maguknak a fényűzést: a materiális dolgok lebecsülését. És azok, akik lemaradtak? (A népesség 30 százaléka él a hivatalos létminimumon, vagy az alatt.) Ők igazán nem álmodoznak gazdagságról, hírnévről, befolyásról, számukra ugyancsak a hagyományos erkölcsi értékek megbecsülése az első. Ilyen háttér előtt a kikapós férjek botránya túlnőtt valódi jelentőségén.

A Gary Hart-ügyről rögtön látni lehetett: komoly. Annyira komoly, hogy rögtön viccelni kezdtek. Például: Gary Hart a jövőben áruljon a háza előtt a kukkolóknak süteményt és kávét. Így talán ki tudja fizetni 1984-es választási kampányának adósságait. (1 millió dollárral tartozott hitelezőinek.) Johnny Carson, az NBC televízió éjszakai humoristája szerint Walter Mondale, az 1984-es demokrata elnökjelölt a hír hallatán felhívta Geraldine Ferraro alelnökjelöltet: „Hallod, baby? Újra versenyben vagyunk!"

A legjobb tréfát egyébként az élet produkálta. Helyesebben maga Hart. Donna Rice-os hét végéje előtti vasárnap jelent meg a The New York Times magazinjában az interjúja, amelyben megkérdi tőle a riporter, igaz-e, hogy szoknyavadász?

Kövessenek, figyeljenek. Nagyon unalmas lesz. – mondta Hart.

Nem volt az.

A Capitoliumi dombon levő sorház Gary Hart „Chappaquiddick-je" lett. (Edward Kennedy elnöki reményei szálltak el,

amikor egy átmulatott éjszaka után egy fiatal nővel gépkocsistul a nehezen kimondható nevű öbölbe zuhant, és partnernője vízbe fúlt.) Most nem halt meg senki, csak Hart elnöki programja lett halott. Akármerre ment a héten, hogy a jövő terveiről, jövő-látomásairól beszéljen, mindenki csak azt akarta tudni: megcsalta-e a feleségét.

Európából nézve (még akkor is, ha az európai, mint jómagam egy Chevy Chase-i bérház 16. emeletéről tekintget lefele) nehezen felfogható Amerika. Nehezen fejthető meg az a közeg, amelyben a jövendő államfő megméretik. A múlt tapasztalatai nem elégségesek. Franklin Delano Rooseveltnek szeretője volt. John Kennedynek nem is egy. Az 1940-es években, az 1960-as években mégsem lett hálószobaügyből politikai ügy. Most igen. Ha az európai kelet-európai (politikai, és nem földrajzi égtáj szerint), akkor különösen bajban van. Szurkol azért, hogy hazájában bővüljön a nyilvánosság. Hogy a közvélemény kontrollja, a sajtófigyelem erősítse a demokratikus viszonyokat. Minél nagyobb nyilvánosság, annál jobb. Erre itt Amerikában ezekkel a fára mászó, mikrobuszból leselkedő, teleobjektíves, infratávcsöves kollégákkal találkozik. És utálja az egészet.

Amerikában – a vietnami háború és a Nixont megbuktató Watergate-ügy óta – a jelszó: feddhetetlen elnököt választani. De ez a szürkéknek, az átlagpolitikusoknak kedvez, vagy az olyanoknak – mint Jimmy Carter, Ronald Reagan, George Bush, Michael Dukakis –, akik programjukat a hagyományos értékek csomagjába tudják burkolni.

A The New York Timesban Anthony Lewis így írt: „Az alkotmány kétszázadik évfordulóján a történelem sajátos fejleményének lehetünk tanúi: az elnök hatalma túlnőtt az alapító atyák képzeletén, hatással van a világ minden pontjára, s elér az amerikai otthonokba. De ahogyan nőtt a hivatal, úgy zsugorodott a posztot betöltők többségének formátuma. Nemzeti szégyen az a mód, ahogyan elnökeinket választjuk, és jogos aggodalmat kelt világszerte. Ez nem a sajtó hibája. De a Miami Herald leskelődése mutatja: a sajtó miként képes mindent még rosszabbá tenni."

MÁSODIK SZÁMÚ MAGYARÁZÓSZÖVEG:

Az alkotmány szerint indulhat az elnökválasztáson minden amerikai állampolgár, aki az Egyesült Államokban született, és elmúlt 35 éves. (Henry Kissinger volt külügyminiszter – aki a háború előtti Németország szülötte – a korlátozást „a bevándorlókkal szembeni súlyos diszkriminációnak" minősítette. Nemegyszer panaszkodott: számára minden elérhető az államokban, „csak egy nem".) Mindenki lehet elnök-önjelölt, de kell bizonyos politikai-társadalmi háttér ahhoz, hogy valakinek a szándékát komolyan is vegyék.

Kit vesznek komolyan?

1956 óta minden alelnök megpróbálkozott – azután, hogy főnöke távozott a hivatalból – tartósan a Fehér Házba költözni. 1951 óta az alkotmány kimondja, senkit sem lehet két ciklusnál többre elnöknek választani. (Ezt a paragrafust viszont Ronald Reagan nevezte jogsértőnek. Miért nem szavazhat az állampolgár kedvenc elnökére annyiszor, ahányszor csak akar?) Így nyolc – vagy négy – esztendő együttműködése után, a politikai folyamatosság jegyében, az alelnök jogot formál arra, hogy saját jogán legyen vezető.

Sokszor egy-egy állam kormányzója nyeri el pártja jelölését. (1988 ebből a szempontból tipikusnak számított: egy alelnök az egyik, egy kormányzó a másik oldalon.) A politikai bölcsesség jó iskolának tartja a kormányzói széket a jövendő elnök számára. Ugyanazt (vagy majdnem ugyanazt) kell csinálnia megválasztása esetén „nagyban", amivel „kicsiben" foglalkozott. Plusz még olyan apróságok, mint a külügyek, a hadügyek, az országos gazdaságpolitika. Sok jelölt kerül ki a szenátusból és képviselőházból. Különösen az utóbbi években – mindenekelőtt a televízió jóvoltából néhány szenátor valóságos médiasztár lett. Nem múlik el hét, hogy ne szerepelne a képernyőn, az újságokban. Kongresszusi képviselőből ritkábban lesz jelölt. De olyan személyek, mint az 1988-as mezőnyben Jack Kemp vagy Richard Gephardt voltak, országosan ismert nevek. Nem minden jelölt volt korábban választott politikacsináló. Eisenhower tábornok katonai karrierjének köszönhette jelöltségét, majd elnökségét. A demokrata párt 1987-ben azzal kacérkodott, hogy megnyeri zászlóvivőnek Lee Iacoccát, a Chrysler autókonszern elnökét. Iacocca inkább maradt az üzemben.

Mielőtt egy (ön-)jelölt elindulna, a politikai zsargon szerint „kóstolgatja a vizet". Ez azt jelenti, hogy „belép a krumplipüré körbe". (Az előadásokat általában ebéd, vacsora közben tartják. S esznek akkor is, ha valamely szervezet a potenciális jelölt javára gyűjt.) A kezdeti hónapokban összegyűlő megajánlások összege jó iránytű. Sokak szerint a legjobb, hiszen a közvélemény-kutatásokban ekkor még sehogy sem lehet bízni: a „vízkóstolgatás idején", vagyis másfél, egy

évvel a kampány megindulása előtt a felmérések csak azt mutatják: ki az országosan ismert név az indulni szándékozók közül. (Dukakis 1987 augusztusában 3. helyen állt a demokrata közvélemény-kutatásokban. De az ő kasszájába folyt már be a legtöbb pénz.)

Hogyha Agatha Christie írja meg az 1988-as választások történetét, akkor Gary Hartnak – miként az életben is – nő okozza a vesztét. Hiszen annak idején a politikus erényei közt azt emlegették, hogy jóképű, megnyerő férfi, aki képes lesz elhódítani a női szavazatok többségét. Néhány hónappal később – még mindig a hivatalos kampány kezdete előtt – egy pillanatig úgy látszott, mintha valóban az angol krimikirálynő írná az események forgatókönyvét. Mintha politikusgyilkos settenkedne Amerikában. S mint a Tíz kicsi indián-ban, egyszer csak megvolt az újabb áldozat. Joe Biden. Liberálisnak mondott, országosan kevéssé ismert politikus, akit a demokrata párt legjobb szónokai közt tartottak számon. Sőt, azt állították róla, hogy az elnökségért versengő demokraták között ő volt az egyetlen, aki az „ezüst szavú" Kennedyek hagyományát méltón képviselte. Agatha Christie-nél kétségtelenül a szavak végeznek vele. A valóságban ugyancsak.

Joe Biden arra számított, hogy 1987 szeptemberben végre országosan is megismerik. E hónapra tűzték ugyanis ki a Reagan által a Legfelsőbb Bíróságba jelölt jogász, Robert Bork szenátusi meghallgatását. A legfőbb bírák mandátuma életfogytig szól, és Bork (akit végül is elutasítottak) begyepesedett gondolkodásmódjával akár évtizedekre is konzervatív irányba billenthette volna a mérleg nyelvét a nagyhatalmú testületben. A szenátusi meghallgatást Biden vezette. Ám alighogy megérintette a hírnév, alighogy megszokottá vált az arca, egyszeriben más üggyel kellett foglalkoznia. Saját magával. Elsőként a The New York Times közölte: a szuperszónok lop. Neil Kinnocktól, a brit munkáspárt vezérétől, valamint John és Robert Kennedytől, Hubert Humphreytől. Beszédeiben egyenes idézetek hangzanak el anélkül, hogy hivatkozna a forrásra. Másnap már a televízió-híradóban is láthatta-hallhatta mindenki: Joseph Biden plagizál. Előbb Neil Kinnock jelent meg a képernyőn és kérdezte szenvedélyesen a hallgatóságtól: miként van az, hogy ő az első a Kinnockok közül, aki egyetemet végzett? Milyen állapotok kényszerítették őseit arra, hogy 8 órát a

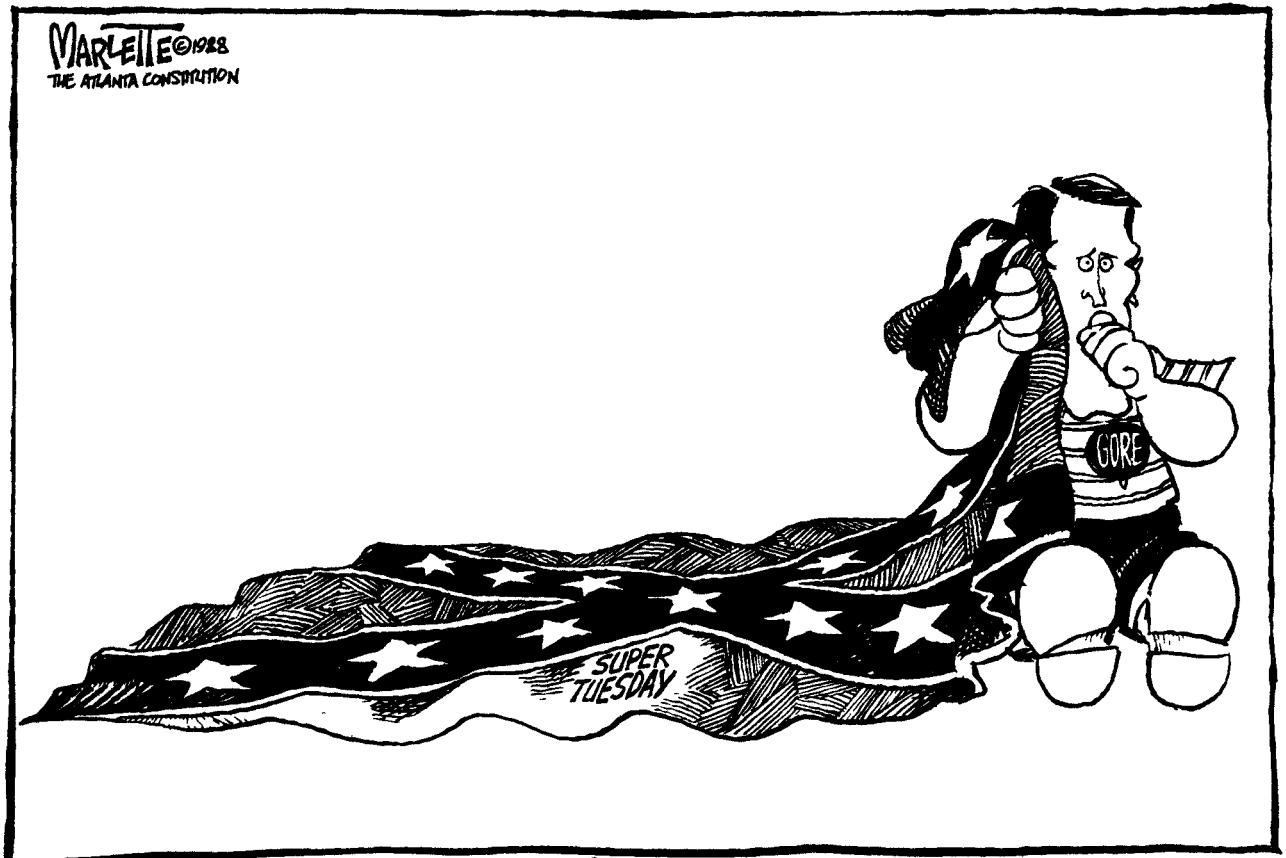
MARLETTE ©1988
THE ATLANTA CONSTITUTION
GORE
SUPER TUESDAY

bányában robotoljanak, és aztán szabadidejükben csak futballozzanak? Közvetlenül utána egy hasonlóan ékesszavú, de jóval kevésbé gesztikuláló Biden kérdezte meg a tévé előtt ülőktől: miként van az, hogy ő az első a Bidenek közül, aki egyetemet végzett, milyen állapotok kényszerítették az őseit arra, hogy 12 órát robotoljanak a bányában, s aztán szabadidejükben csak futballozzanak?

Még ugyanezen az estén ország-világ megtudhatta azt is, hogy milyen gondolatokat hasznosított a demokrata elődök beszédeiből a szenátor. Egy-két nap (fűszerezve annak bizonyítékaival, hogy Biden jó tanulónak mondta magát, de közepesnél jobb eredményt sose produkált az egyetemen) és a második kicsi indián is az első sorsára jutott. És majdnem következett a harmadik. Kiderült, Michael Dukakis kampányfőnöke – John Sasso volt a tettes. Ő adta a sajtónak a kompromittáló kazettákat. Sasso majdnem hátba döfte ezzel a főnökét, hiszen most a kormányzót érhette a jellemferdeség vádja. Dukakis azonban tudta, miképpen kell viselkedni a 80-as évek Amerikájában: villámgyorsan kirúgta kampányának irányítóját, mondván, ilyen módszer nem az ő módszere.

A versenyen kívüli, furcsa kampánynak tehát már két áldozata volt. Egyikük sem politikai kérdés miatt botlott meg, „jellembeli, emberi hibák" okozták vesztüket. Washington 1987-ben felfedezte a jellemet. Az a Washington, amelyről a helyi viszonyokat meglehetősen ismerő The Washington Post azt írta: Itt „a jellem körülbelül annyira fontos, mint Hollywoodban a jó ízlés". A Vietnam utáni, a Watergate utáni, az iránikontra botrány utáni időszakban felnagyítódott a tisztesség szerepe, a szavahihetőség abszolút mércévé vált. Egy történész például azt bizonygatta, hogy kellő elővigyázatossággal – Kennedy alelnökjelöltjének alaposabb „átvilágításával" – meg lehetett volna előzni a vietnami háborút. Lyndon Johnson egyszer azt hazudta, nagyapja egy texasi erőd, Alamo védelmekor halt hősi halált. Ilyen nagyapa nem volt, csak az életrajzban. Johnson kis hazudozóból később nagy hazuggá lett. A vietnami Tonkini öbölben – állította – súlyos támadás ért egy amerikai hajót. Ilyen támadás nem volt, a hajó elleni akció csak a fantáziában létezett (akárcsak a texasi nagyapó). Háború viszont lett a dologból. Nem is kicsi.

A választók (a közvélemény-kutatások szerint) 1987 végén azt kívánták, hogy a jövendő elnöknek „szíve és lelke" legyen. S a jelölteknek lett ilyen. Joe Biden – mielőtt kiderült volna, hogy más szavaival szónokol – a kamerák előtt beszélgetett Steve McAuliffe-fel, a Challenger katasztrófában meghalt tanárnő özvegyével arról, milyen érzés szerető hitvest veszteni el. (Biden első felesége és kislánya autóbaleset áldozata lett.) George Bush egy interjúban először szólt arról, milyen bátorság kellett végignézni fehérvérűségben szenvedő hároméves kislányának agóniáját. Embert próbáló, valóságos tragédiák voltak. Felidézésük a nyilvánosság előtt azonban alkalmazkodást jelentett a közvélemény-igényhez. Bush korábban sohasem beszélt lánya haláláról – sőt határozottan visszautasított minden erre vonatkozó kérdést. A magánügyek közügyekké növekedtek.

Hart és Biden esete, kettőjük hirtelen bukása figyelmeztetett: sebezhetővé válik a politizáló ember, ha idealizált politikussá formálja magát. Hart is, Biden is saját személyiségét nem érezvén elegendőnek, a maga helyébe mesterségesen alkotott, tökéletessé csiszolt politikust állított. Olyan ideálisat, hogy ez az alak teljesen steril volt. S a legkisebb fertőzés végzetessé vált számára. Egy washingtoni intézet megkérdezte, kit tartanak a választók „mesterkéltnek", vagy „nagyon mesterkéltnek" az elnökjelöltek közül. Richard Gephardt, Albert Gore, George Bush, Jack Kemp és Pat Robertson ebbe a két kategóriába került. „Meglehetősen mesterkéltnek" mondták a mezőny többi tagját. A legtöbb profi politikus amatőr színész (a Fehér Házi főszereplő nyolc éven át kivétel volt), és egy amatőrnek a legnehezebb: önmagát adnia. Egy ripacs is inkább képes Bánk bánként zengeni, mint annyit mondani, hogy „jó napot". A jelöltek többsége mást kívánt – úgy vélte, mást kénytelen – mutatni magáról, mint amilyen a valóságban. Ez tette sebezhetővé. Joe Biden sem a mondatok ellopásában vétkes, hanem eltulajdonította Neil Kinnock életét.

1987 legvégén, 1988 legelején az előválasztásokat megelőző előkampányban jóformán semmi sem történt. Washingtonban a legnagyobb érdeklődés azt kísérte, hogy a város csapata – a Vörösbőrűek – megnyerte az amerikai futball kupadöntőjét. Ezenkívül Ronald Reagan elmondta utolsó üzenetét az Unió

helyzetéről, és George Bush összevitatkozott a legtekintélyesebb televíziós műsorvezetővel.

Remek 9 perc volt. Dan Rather, aki a CBS esti híradóját vezeti, az alelnököt az iráni-kontra ügyben játszott szerepéről kérdezte. Bush – annyi unalmas televízióinterjú után – hirtelen megmutatta, többféle arca van. Dühös: „Az egyik ilyen kis ábrájuk azt sugallja, nem mondtam igazat. Ez személyiségem megsértése." Ironikus: „Azt mondták nekem az emberei, politikai arcképet akarnak csinálni rólam. Hát ha ez, amit csináltak, politikai arckép, akkor a műfajról véleményünk erősen eltér." Kemény: „Nem hiszem, hogy tisztességes dolog ennek az iráni ügynek a felmelegítésével értékelni egész pályafutásomat. Szeretné, ha az ön karrierjét annak a 7 percnek alapján ítélném meg, amikor kivonult a New York-i stúdióból? Szeretné?" (Dan Rather 1987 őszén – nem New Yorkban, hanem Miamiban – lemaradt saját híradójának a kezdetéről, és sokáig csak fekete volt a képernyő.)

A Bush–Rather epizódról többet beszéltek, mint az Unió helyzetéről szóló elnöki üzenetről. A választási évben megszokott hangsúlyeltolódás jelezte: beszédet mondó elnökre kevesebben figyelnek, mint a vitázó elnökjelöltre.

HARMADIK SZÁMÚ MAGYARÁZÓSZÖVEG:

Az amerikai alkotmány nem szól politikai pártokról. Az alaptörvény csupán arról intézkedik, miként kell a törvényhozás tagjait megválasztani, s kik azok (az elektorok), akik az elnök és az alelnök személyéről döntenek. De az alkotmány szempontjából közömbös, hogy egy párt, két párt, esetleg több politikai szervezet képviselőjének vetélkedése nyomán alakul ki az eredmény. A gyakorlati szükségszerűség, a természetes politikai folyamat alakította ki a mostani rendszert. A gyakorlat sorvasztotta el és tette csupán jelképessé az elektorok szerepét. S megintcsak a gyakorlat – a menet közben felmerült hibák, problémák kiigazításának a szükségessége – növelte meg az előválasztások súlyát.

Az elnökjelölteket kezdetben az egyes államok kongresszusi küldöttei jelölték ki. 1828 tájban ezt a szerepet átvették az államok parlamentjei. (Demokratizálódást jelentett a lépés: a szövetségi kongresszusba egy-egy állam kevesebb tagot delegált, mint ahány tagja az állam saját parlamentjének volt.) 1840-ben tartották a politikai pártok az első országos elnökjelölt-választó konvenciókat. Minden állam törvényhozása jelölte ki a résztvevőket, akik végül is megállapodtak, kit tartanak

a pártból legalkalmasabbnak államfőnek. A 19. század végén azonban egyre többet bírálták ezeket a konvenciókat. „Füsttel teli szobák" elnökjelöltjeiről írt a sajtó, pártfőnökök, funkcionáriusok által ellenőrzött jelölési folyamatról. 1908-ban Wisconsin volt az első, ahol előírták: az egyes pártok rendezzenek közpénzekből finanszírozott, s az egész államra kiterjedő előválasztást a konvencióra küldendő delegátusok kijelölésére. 1916-ra már 28 államban fogadtak el ilyen helyi törvényt. Az elv megvolt. A választópolgárnak legyen joga azon küldöttek személyéről dönteni, akik majd a konvención az érdekeit képviselve megszavazzák a párt jelöltjét. A gyakorlat azonban lemaradt az elmélettől. Fél évszázadon át hol több, hol kevesebb államban tartottak előválasztást. 1968-ban már csak 16-ban.

1968 mégis (vagy talán éppen ezért) fordulatot hozott. Az esztendő történetéről annyit: márciusban Lyndon Johnson elnök – a vietnami háború elleni növekvő tiltakozás miatt – bejelentette: nem fogadja el pártjának jelölését egy újabb terminusra. Johnson Demokrata Pártjának üstökösként élretörő csillagát, Robert Kennedy szenátort június 6-án – amikor bejelentette győzelmét a kaliforniai előválasztás után – lelőtték. A chicagói demokrata konvencióra így végül is két másik politikus, Eugene McCarthy és George McGovern szenátor érkezett a legtöbb (előválasztásokon szerzett) küldöttel. Midketten ellenezték a vietnami háborút. 34 államban viszont nem volt előválasztás, ezekben a pártbürokraták jelölték ki a delegátusokat. Olyan küldötteket, akik Johnson alelnökére, a háborúpárti Hubert Humphreyra szavaztak. A chicagói konvenció katasztrofális volt. Szabályos utcai harcok folytak a háborúellenes tüntetők és a rendőrség között. De az ülésteremben is többször ölrementek a háborúpártiak és a háborúellenesek. Humphrey győzött a konvención, s novemberben alulmaradt Richard Nixonnal szemben. A demokrata választók akaratát (amely a 16 előválasztás alapján jól látszott) figyelmen kívül hagyhatta a pártvezetés. De a novemberi kudarc kijózanítóan hatott.

A demokrata párt – a McGovern vezette bizottság ajánlása alapján – négy évvel később már új játékszabályokat írt elő. A küldöttek többségét előválasztásokon kell kijelölni. Az egyes államokból érkező delegátusok fele legyen nő, a kisebbségek (feketék, spanyol ajkúak stb.) pedig arányuknak megfelelően legyenek képviselve. A republikánusok – néhány hónappal követve a demokrata kezdeményezést – hasonlóképpen szervezték meg az 1972-es előválasztásokat. Ebben az évben a küldöttek 60 százalékát már nem a pártelit tagjai, hanem a választók jelölték. 1980-ban az arány 75–20-ra módosult. 1988-ban pedig a demokrata konvencióra érkező küldöttek 80 százalékát, a republikánus delegátusok 78 százalékát demokratikus alapon válasz-

tották meg. 38 államban titkos szavazást tartottak, a többiben választási gyűléseken döntöttek a küldöttekről.

Bepakoltuk a kocsit, felszerelkeztünk térképekkel, telefonszámokkal, demokrata és republikánus politikusok pontos napirendjével, és elindultunk elnökjelöltet lesni. Az első nem volt messze. Átmentünk a washingtoni 14-es utca hídján, a Potomac folyón, s a 395-ös út harmadik kijáratánál már ott is volt a tábla: „Al Gore President." Kapcsológéppel odaerősített kartonpapír volt. 50 méterrel odébb ugyanilyen. Az Al Gore-ösvény elvezetett egészen a Charles Barrett elemi iskola bejáratáig.

Negyedóra volt még az elnökjelölt érkezéséig, két tanárkülsejű nő nagy csokor papírzászlóval szaladgált, a bejárat mellett a falnak dőlve vörös hajú, dagadt kisfiú ácsorgott, több tucat léggömbbel. Testsúlya miatt lehetett luftballonőrző, nála könnyebb srác talán fel is száll. A szülői munkaközösség (itt úgy mondják: szülő-tanár szövetség) az alkalomra fürdőszobabojler nagyságú kávéfőzőt állított az előcsarnokba, és a híg, fekete léhez házi készítésű aprósüteményekből lehetett eszegetni. Csupa nő. Csütörtök délelőtt 10 órakor önmagára valamit is adó férfiember még akkor sem mutatkozik az iskolában, ha történetesen nincs dolga, mert még elterjed róla: nincs munkája. Csütörtök délelőtt egy férfiember dolgozzon, ne pedig elnökjelölteket bámuljon.

Az egyik nagyobb osztályteremben már álltak a televíziós kamerák, a 4-es, a 7-es és a 9-es csatorna, a CNN kábeltársaság és még vagy öt teljesen ismeretlen televízió. És nocsak, itt mosolygott, integetett Szakamuro, a japán Fuji tévé operatőre, megerősítvén azt a tényt, hogy a japánok mindenütt jelen vannak.

Pontosan 10 órakor jött Albert Gore, Tenneessee állam szenátora, nem érkezett túl messziről, három saroknyira lakik. (Minden honatyának – az éves elfoglaltsággal járó képviselőség, szenátorkodás miatt – Washington környéki otthona is van.)

Jó megjelenésű férfi, 39 éves volt ekkor, 1988 februárjában, és 39-nek is látszott. Öltönye príma darab, talán olasz, vagy olasznak tetsző. Ki tudja, miért, az Államokban most az Itáliából származó férfi ruhadarabok számítanak jobb körökben

igazán elegánsnak. Óriási rutinnal fogott kezet, egyszerre tucat emberrel, mintha tenyerek orgonáján játszana. Egyetlen pillanatra érintette csupán az emberbillentyűket. Jött egy óvodai csoport, vadul lengetve a csillagos-sávos zászlókat. A szenátor kikapott egyet közülük, magasra emelte, (nem tudom, miért rokonszenvesebb egy gyereket lóbáló elnökjelölt, mint a gyerekek mellé guggoló. Mindenesetre tény: megválasztásukra törekvő férfiak gyerekeket lengetnek. Az a néhány nő viszont, aki politikai karrierrel próbálkozik, inkább csak guggol.)

Egy férfi (talán az igazgató) kiáltott be az osztályterembe:

– Hölgyeim és uraim, az Egyesült Államok következő elnöke!

A körülbelül 6 éves ladyk és gentleman-ek érdeklődve néztek az ajtó felé, hárman felálltak az ország jövőbeli első emberének tiszteletére, a többség csak eltátotta a száját.

– Azért jöttem, hogy az oktatás fontosságáról beszéljek – mondta Albert Gore az óvodából éppen csak kikerülteknek. – A következő elnöknek nagy figyelmet kell fordítania a jövő generációjának képzésére. Riválisaim közül kevesen értik, milyen lényeges ez.

A hallgatóság papírgalacsinokat gyúrt, a színes golyóstollak végét rágcsálta, fülét piszkálta, és láthatóan keveset törődött azzal, hogy az ő jövőjéről, meg a 21. századról van szó. A falak mentén az ajtóban tanárok és szülők szorongtak, de száznál nem lehettek többen. A kamerák azonban működtek, és százezrek számára rögzítették: Albert Gore szenátor fontosnak tartja az oktatást.

A Tenneessee-i politikus – eltérően riválisai zömétől, és az utóbbi idők amerikai elnökeitől – valódi intellektus. Remek beszédeket mond, remek televíziós nyilatkozatokat ad, és nemcsak a szorosan vett politikai témák érdeklik. Foglalkozik a környezetvédelemmel, a Föld csökkenő ózonrétege okozta veszélyekkel, a sivatagosodás problémáival, a fejlődő országok adósságválságával, az afrikai éhségövezettel. Ritka politikus példány, a kevés globálisan gondolkodó amerikai egyike. Ezen a reggelen szimpla volt és üres. Gondolatait a lehető legegyszerűbbre redukálta. (Akármelyik mondata kerül a híradóba, az érthető legyen.) És mosolygott oly kitartással, mint ahogy a japán röhögőgép röhög.) A híradók vágóasztalánál ne lehessen komor képet találni róla.)

15 perc volt az egész. Gore megpaskolta néhány gyerek arcát. Újra orgonált egy keveset a kezeken, aztán elnyelte egy fekete limuzin.

10 óra 20-kor az óriási kávéfőző mellett Susan Dunkell (a szülői munkaközösség pénztárosa) azt latolgatta, vajon vegyen-e a csokoládédarabkákkal teleszórt süteményből, és közben odaszólt szomszédasszonyának:

– Ez az Albert nagyon helyes ember.

– Helyes. Kifejezetten helyes – erősítette meg az is.

Az észak-karolinai Wilmingtonban az Old Point Golf Club olyan, ahogy egy amerikai kisvárosban elképzelik, milyen lehetett egy brit klub a múlt század végén, a gyarmatokon. Szűrt fény, kiült bőrfotelek, óriási ventilátorok. A falon pedig nevezetes wilmingtoni férfiak arannyal keretezett képmásai.

Idős pincérek döcögtek a tálcákkal, ilyen négereket az északabbra fekvő államokban nem látni. Testtartásuk, viselkedésük inkább az afrikai és indiai háziszolgákra emlékeztetnek. Alázatos közömbösségük jelezte, tudomásul veszik: két fajta világ van. A felső világban csak látogatók, ide dolgozni, pénzt, megélhetést keresni járnak. Az alsó világban él, szeret, barátkozik, étkezik, tévézik az ember. S e két világ sohasem fog egyesülni.

– George Bush, csakis George Bush jöhet számításba – emelte fel narancslés poharát Jim Paterson, 69 éves nyugdíjas ügyvéd. – Sohasem éltünk ilyen jól a feleségemmel. A Reagan-idők és a Carter-korszak közötti különbség leírhatatlan. Hat éve eladtuk a házunkat New Jerseyben, 125 ezer dollár hasznunk volt. Carter idején ennek nagy részét elvitték volna adóba. A jelöltek közül egyedül Bush jelentette ki: „Nem emelek adót. Pont." Ezt is hozzátette: pont. Semmi de, semmi „ha". Egyenes beszéd. Az összes többi csak kerülgeti a témát.

Bush-nap volt ezen a napon a golfklubban. Az alelnök nélkül. Nagy kokárda díszítette a falat, ötágú fehér csillag volt a közepén. Jött egy Bush-munkatárs, Leslie Begliutti, igen lelkesen.

– Remélem, mindenki nagy-nagy szeretettel fogadja majd Cheryll Ladd-et.

Óriási taps. Mekkora filmsztár Cheryll Ladd, eddig egyetlen lényegesebb szerepe volt a Charlie angyalai című tévésorozatban. Ő pótolta Farah Fawcettet, amikor annak elege lett az angyalkodásból. És jött. Szőkén, Hollywood levegőjét parfümként viselve magán. Hosszú kabátja bokáig ért, egy jelvényt viselt: „George Bush for President".

– Jaj – csicseregte –, nem is tudom, mit csináljak, nincs gyakorlatom a politikában. Ez az első kampányom, senki sem mondhat szakértőnek. Csak azt tudom, van egy politikus, aki alkalmas arra, hogy vezessen. Egy politikus, akinek óriási tapasztalata van. Egy politikus, aki őszintén hisz abban, amit mond. Egy politikus, aki a létező legjobb valamennyi között. Egy politikus, akiből nagy-nagy politikus lesz még.

A jelvényre mutatott, amely meglehetősen formás felsőtestét díszítette:

– Ő! George Herbert Walker Bush!

Jó, hogy az alelnöknek négy neve van. Fokozni lehet. A végén a Bush csattant, mint az ostor. A golfklubban mindenki elégedett volt Cheryll Ladd-del, Reagannel, Bushsal, a dolgok menetével. A színésznő körbesétálta a wilmingtoni híressége-ket, egy alkalmi fotós (vagy talán nem is olyan alkalmi) azonnal-kész Polaroid-képeket csinált róluk. A szőke Cheryll minden felvételt aláírt. Jelenése így sem tartott tovább 30 percnél. Aztán elnyelte egy hófehér, szobanagyságú Cadillac. Irány a reptér. Azon a napon még a dél-karolinai Myrtle Beachben és Greenville-ben is volt fellépése.

Richard Gephardt, Missouri állam képviselője utolérhetetlennek tetszett. Szó szerint. Valahol Maryland és Virginia útjain futott a Gephardt-mobil, egy zöld drapériával díszített autóbusz. Az elnökjelölt nem volt rajta. Stanley Hoyer képviselő játszotta a buszszónok szerepét. Ő mászott fel a városkák főterein, a piacokon, az iskolák előtt az összehajtható létrára emlékeztető dobogóra. Innen szavalta az alkalmi hallgatóságnak: Gephardt jó! Gephardt megvédi a munkahelyeket! Gephardt felvirágoztatja Amerikát! A busz többi utasa ilyenkor mindig tapsolt, néhányan tapsoltak a hallgatóságból is, Hoyer összecsukta dobogóját és a zöldbe csavart busz már ment is tovább.

Richard Gephardt ezzel egy időben a georgiai Plainsben volt. A televízió mutatja Jimmy Carter volt elnök fenyőfák övezte házát. Az egykori „Kicsoda Jimmy" és a mostani „Kicsoda Dick" egymás mellett állt a szaggatott fényben. Kicsit hasonlítanak, mindkettőjük pofacsontja kiugrik, szemöldöke kese, mosolya széles. Egyikük sem szólt, a televíziós híradásban egyetlen mondat sem hangzott el, akár a némafilm korszak tévéje is lehetett volna. A riporter ismertette a plainsi látogatás tényét, az operatőr megmutatta a kertet, a fákat, és a (felesleges) mikrofonállványt. Kész, ennyi elég. Richard Gephardt Carternél járt. Kell ennél fontosabb hír? (Gephardtnak).

... Az autók lassítottak, az emberek kinéztek a letekert ablakokból: mi történik a 210-es és a 74-es út kereszteződésénél?

Három-négyszáz fős tömeg ácsorgott. Most jöttek ki a Riegelwood-i Federal Paper Board Company üzeméből. Fizetésnap volt. Ez mindig többletbevételt hoz Bobby és Annie Hughes számára. A házaspár minden csütörtök és pénteken itt pakolja ki széthajtható faasztalra a friss rákot, a mogyorót, a tejfelt, a füstölt sonkát és várja a vevőket. A bevételből fizetik a 40 mérföldnyire Longwoodban lévő otthonuk fenntartásának számláit. Hét évvel ezelőtt a Hughes-família elvesztette farmját. Bobby akkor 59, Annie 55 éves volt.

– Manapság a fiataloknak semmijük sincs, és az idősebbek többségének is gond a megélhetés – mondta rosszkedvűen Bobby Hughes. – Legalábbis itt, ezen a környéken. Hét éve, mióta Reagan az elnök, nem törődnek a szegény emberrel. Csak a gazdaggal törődnek, hogy minél kevesebb adót fizessen.

A 300 ember (fizetéssel a zsebében) nem tágított. A kanyart figyelték. Fél négy tájban jött a busz. Négy, csupa izom fekete fiú ugrott le, kinyitotta a csomagtartót, és deszkákat vett elő. (Úgy látszik, ők nem ismerik a Gephardt-féle dobogópatentet). A Federal Paper Board Company emberei nem segítettek. Érdeklődéssel nézték, miként lesz a deszkaszálakból emelvény.

Jesse Jackson demokrata jelölt, Martin Luther King egykori munkatársa, a Szivárványnak nevezett politikai koalíció vezetője jött elő a társas gépkocsiból. Fellépett a dobogóra. (Egye-

nes tartású, legalább 185 centi magas. Megjelenésében nincs semmi papos, megszólítása ennek ellenére máig „tiszteletes".)

– Ha én győzni tudok, akkor Amerika győz. Ha Amerika felül tud emelkedni az előítéleteken, nagy dolgok történhetnek mindenütt.

A tömeg helyeselt, ha az itt lévőkön múlna, 1989-től akár fekete elnöke is lehetne Amerikának. De nem rajtuk múlt. Nem is érzékelte mindenki a változást. Pedig Jesse Jacksonra negyedszázada – politikai aktivitásáért – merénylő golyója várt volna. De 1984-hez képest is nagy a változás. Megszaporodtak a támogatók, s volt egy pillanat, rövid, de történelmi, amikor ő volt a demokrata éllovas.

Jackson, akárcsak a többi, rohant. Irdatlan távolságokat kell egy elnökjelöltnek beutaznia. Ezért népszerű a buszozás és a repülőtéri sajtókonferencia. Amerikában találták föl a „fütty-megállót". Föltették az elnökjelöltet egy vonatra, keresztül-kasul vitték az országban, a pályaudvarokon pedig gyűléseket tartottak. Ide jött a választó, ha látni akarta pártja emberét. Most naponta nézegetheti, ha bekapcsolja a televíziót, a kamerák pedig futnak a politikusok után, és hozzák a beszédekről szóló híreket, iskolákból, golfklubokból, országúti kereszteződésekről, repülőterekről. A háttér szinte mindegy, csak legyen mikrofon, csak legyenek kamerák.

... Charlotte, Dél-Karolina. Bevásárlóközpont a város szélén. Rendőrautók fénye villogott, kis csoport férfi állt a K-Mart áruház előtt. Egyikük (viszonylag alacsony, vastag szemöldökű) a kezét nyújtja.

– Hello – mondta –, Mike Dukakis vagyok, és elnök kívánok lenni. Remélem, számíthatok a támogatására.

Kezdtem volna mondani, hogy az amerikai alkotmány szerint csak az szavazhat, aki... de semmi értelme. Dukakis már a hátam mögött lépegető házaspárhoz fordult:

– Hello, Mike Dukakis vagyok, és elnök kívánok lenni. Remélem, számíthatok a támogatására.

Rossz érzés fogott el, szegény Dukakis rám pazarolt egy teljesen felesleges kézfogást. Mintha elvettem volna tőle vala-

mit. Egy szavazatot: Becsaptam azzal, hogy érdekelt nem lévén, körülötte sündörögtem.

Negyed óráig tartott az egész, aztán láttam, valaki integet. Talán ha száz lépésre állt Dukakistól. Hívott, jöjjek közelebb. A bal kezét nyújtotta, a jobb a második világháborúban sérült meg. Robert Dole, kansasi szenátor.

– Hello, Dob Dole vagyok. Ha rám szavaz, én leszek az Egyesült Államok következő elnöke. Hogy van?

– Mit mondjak? Szomorítsam el?

– Remekül vagyok, szenátor.

Mosolygott. Ilyen egyszerű az egész.

NEGYEDIK SZÁMÚ MAGYARÁZÓSZÖVEG:

Előválasztás kétféle lehet. Választási gyűlés („caucus"), vagy szavazás („primary"). Az utóbbi olyan, mint minden titkos szavazás. Egy fülke behúzott függönye mögött dönt az állampolgár, kik azok a küldöttek, akiket pártjának elnökjelölő konvenciójára küldeni kíván. A gyűlés, a caucus más. Itt nyíltan kell színt vallani. Egy-egy nagyobb terembe (rendszerint a helyi iskola tornatermébe, a templomba vagy a tűzoltószertárba) összehívják a környék lakóit. És nyilvánosan mondanak véleményt a párt elnökaspiránsairól. E nyilvános színvallás on sohasem a küldöttek, hanem az elnökségre pályázók nevei vannak táblákra írva. S miután véget ért a vita, s elfogytak az érvek, a teremben ülők odaállnak, azon felirat alá, akit elnöknek szeretnének. A „caucus" hátránya: hat a tömeghangulat. Gary Hart azért vérzett el az első gyűléseken, mert a kisvárosok tornatermeiben (templomaiban és tűzoltószertáraiban) meglehetősen gyanakodva nézték azokat, akik a táblája mellé álltak. Házasságtörők? Szabadszerelem-pártiak, vagy mifélék?

A „primary" közvetlenül választja meg a delegátusokat. A szavazónak döntenie kell, a demokrata vagy pedig a republikánus párt jelöltjeire kíván voksolni. Nem teheti, hogy mind a kettő közül választ egyet. A legtöbb államban – ma már – az elnökjelölt neve is a szavazócédulán szerepel, nemcsak az országosan ismeretlen küldötté. Másutt csak az látható a papíron, hogy egyik vagy másik konferenciaküldött kit kíván majd támogatni. A „caucus" rendszerint küldötteket jelöl ki a szövetségi állam pártkonferenciájára, s itt, ezeken a tanácskozásokon választják meg az országos konvenció küldötteit. 1988 februárja és júniusa között 250 ezer választási gyűlést tartottak. Legkevesebb 12-en voltak jelen, de akadt hely, ahová százak is eljöttek.

1988 elején tizenhárman készültek Amerikában arra, hogy megkíséreljék a Fehér Házba jutást. Hatan voltak a republikánusok, heten (a politikai tetszhalálból ideiglenesen feltámadt Gary Harttal együtt) a demokraták.

A köztársasági pártban a 64. évében járó George Bush – feldekorálva az alelnöki, a CIA igazgatói, a kínai követi, az ENSZ nagykövete és egyéb pozíciókkal – úgy vélte, legjobb, ha Reagan hűséges embereként indul a versenyfutásban. („A lojalitás nem jellemhiba" – mondta. És még: „Gyakorlati ember vagyok, azt szeretem, ami valódi. Nem sokat adok elméleti absztrakt dolgokra.") Lee Atwater, aki kampányát vezette, olyan emberként jellemezte főnökét, aki „erős egyéniség, családszerető, és olyan személy, akiben Amerika megbízhat".

Bob Dole (65 éves) a szenátus republikánus csoportjának vezetője, a washingtoni politikai játszmák nagymestere. A második világháborúban súlyos sebet szerzett, jobb keze megbénult. Ez is erősítette „erős férfi fellépését". Még mielőtt kampánya elindult volna, többen jósolták: vagy enyhíti a magáról kialakult képet, és meggyőzi a választót, hogy érzékenyebb a látszatnál, vagy nehéz dolga lesz. Az ezután következő hónapokban képtelen volt önmagát megerőszakolni. A televíziós vitákban olyan volt, mint egy mosolygó, néma tigris, ha megszólalt, abból általában botrány is lett.

Mit csináljon az az elnökjelölt, akinek keresztneve egy amerikai főpincéré, családneve pedig egy vegyigyáré? Pierre DuPont (52) először a keresztnevét irtotta ki és cserélte fel a hazájában populárisabb Péte-re. Aztán kiirtotta a nyomát is annak, hogy valamikor Delaware állam mérsékelt szenátora, azelőtt pedig középutas kongresszusi képviselő volt. Viccelődött önmagán, hogy a „70-es években nem tettem mást, csak »én-is-eztem«, csatlakoztam mindenhez." 1988-ra összevagdalt mindenféle jobboldali programot, ebből készítette el ajánlat-salátáját. Meg akarta szüntetni a nyugdíjakat, a mezőgazdaság ártámogatását, és a szegények segélyét. Péte DuPont végül is csak IV. Pierre DuPont maradt, akit az első televízióvitában egyetlen mondattal („Ne hülyéskedj már ezzel a nyugdíjjal.") George Bush kiütött.

Alexander Haig (63) minden hét évben megkísérli, hogy kezébe vegye az ország irányítását. 1974-ben (kabinetfőnökként) kapta a kezébe a kormánykereket, amikor Richard Nixon a Watergate-botrány utolsó napjaiban politikai értelemben agonizált. 1981-ben (külügyminiszterként) rövid időre ugyancsak irányítani látszott az ország hajóját. Ő volt az, aki néhány perccel azután, hogy Ronald Reagan elnököt meglőtték, kimondta a felejthetetlen mondatot: „Itt én vezetek." 1988-ban – újabb hétéves ciklus végén – megpróbált a Fehér Házba kerülni.

– Az elnöknek vigyáznia kell, óvakodnia kell a népszerűség kísértésétől. Első a munka – mondta kampánynyitó sajtóértekezletén. Őt ilyen kísértés nem fenyegette, a népszerűségi mutatói általában 1–2 százalék körül mozogtak.

Jack Kemp (53) futballsztári erényekkel lépett a versenybe. Gazdasági elképzeléseit először egy bárban rajzolta le egy szalvétára. Nem volt nehéz: Reagan politikája plusz további adócsökkentés. Egyébként ez a plusz volt az egyetlen eltérés, különben mindig és mindenütt azt hangsúlyozta, hogy ő mindig és mindenben Ronald Reagant kívánja követni. Kemp, aki az amerikai futball egyik legünnepeltebb játékosa volt, maga mondta önmagáról: „Nem azért indulok, mert több eszem van a többi embernél."

Pat (Marion) Robertson (58) a vallási újjászületés kampányát kezdte. „Vissza kell térnünk atyáink hitéhez és az amerikai család hagyományos értékeihez" – hirdette. Amerika erkölcse tisztogatásra szorul. A szegénység oka – mondta – a túl sok gyerek, s hogy ne legyen sok gyerek, a házasság előtt tartózkodni kell a szextől. Viszont a nyugdíjasok helyzetén a sok gyerek tudna segíteni, ezért meg kell tiltani az abortuszt, hogy minél több adófizető szülessen. Nézeteit éveken át a televízióban, mint tévéprédikátor hirdette. A választási kampány során kikérte magának, hogy ő „televangelista" lenne, ő csak vallásos üzletember – mondta. Nézeteit nem sikerült eladnia.

A demokrata mezőnyben Bruce Babbitt (50) az újkor Jeremiás prófétájaként, a rossz hír hordozójaként indult. „Az új elnöknek azt kell mondania, azt kell cselekednie, aminek kimondásától a többi politikus visszariad" – jelentette ki. Adót akart emelni, az Amerikai Nyugdíjasok Egyesületének hallgató-

ságával közölte, hogy meg akarja adóztatni a nyugdíjakat, az iowai farmerekkel: el fogja törölni a támogatásukat. „A kormány nem várhat tapsot" – mondotta és kifejtette: a választók elfogadják majd azt, hogy többet fizessenek most, ha így elkerülhetik a későbbi katasztrófát. A választók az elnapolt katasztrófát választották.

Michael Dukakis (55) az első amerikai elnökjelölt, aki egy nagy vállalat vezérigazgatójaként kívánja működtetni Amerikát. A massachusettsi csodára alapozva úgy véli, sikerül az országot a szövetségi államhoz hasonlóan felvirágoztatni. Ellenfelei azt hangsúlyozták: „Ne higgy a görögnek, még ha ajándékot hoz is." De a választók hittek neki, bizonyítván, nemcsak az a fontos, hogy mit mond valaki, hanem az is, ki mondja. Kampánya azokat az embereket kereste, akik hittek abban, hogy életük megjavul egy jobb kormány és egy jobb elnök – Michael Dukakis – segítségével.

Richard Gephardt (47) külsőre, magatartására olyan, mint egy szovjet filmben a jó komszomolista, egy amerikaiban pedig a jó cserkész. Gazdasági programja tette ismertté, amely a legkeményebb gazdasági nacionalizmus. Előterjesztett – és sikerrel keresztülvitt – a képviselőházban egy olyan törvényt, amely megbünteti azokat az államokat, amelyeknek jelentősebb kereskedelmi többletük van az Egyesült Államokkal szemben. Közölte az amerikaiakkal, hogy Japán és Dél-Korea kihasználja őket, ezért olyan adókat kell bevezetni, amelyek a hétezerről negyvennégyezer dollárra emelik egy ázsiai kisautó árát. Amerika szíve – az ország közepe – a lényeg, mondta, és fel kell lépni az ország kiárusítói – a New York-i és a Los Angeles-i elit – ellen. Az ország középső részén néhányan hallgattak rá, de a többség csodálkozott: a bezárkózás és a protekcionizmus miért jó az országnak?

Albert Gore (40) a fiatalság és az ész kampányát hirdette. A szenátus csodagyerekeként hamar elnyerte kollégái elismerését. Ő az egyetlen – mondta –, aki az 1988-as indulók közül megfelelő szakértelemmel képes Mihail Gorbacsovval tárgyalni. Némi megvetéssel szólt az iowai sertésfarmerekről és a New Hampshire-i kiskereskedőkről, ez pedig – minimum – alelnökjelöltségébe került. Az ország déli részének kivételével megmaradt „Kicsoda Albert?"-nak. Még augusztusban is elő-

fordult, hogy Gore szenátor érdemeit dicsérvén az ember azt a választ kapta: „Igen, kiváló ember ez a Dole."

Gary Hart (50) 14 éven át dolgozott azon, hogy a Fehér Házba jusson, és egy hét végén elintézte, hogy sose kerüljön oda. A botrány, amely elsodorta, nem lepett meg senkit a környezetében, hónapok óta jelentgették fel, terjesztettek pletykákat róla. Meglepetés nem volt, politikai földcsuszamlás viszont igen, amikor kiderült: minden igaz, amit gyanítanak. Életrajzát („Az ember szerencséje" a címe) maga írta, mint ahogy maga írta – cselekedeteivel – saját karrierjének végét is. Két regény szerzője, és sokan csodálkoztak, hogy aki ilyen jól ír, minek néz más foglalkozás után? A jövőben az írásra több ideje lesz.

Jesse Jackson (47) levágatta dús sörényét, kockás ingjét elegáns öltönyre cserélte föl, és fekete néptribunból fekete elnökjelöltté változott. Régebben Castróval tárgyalt és Kadhafival. A kampány során amerikai vállalatok vezérigazgatóival és külügyi agytrösztök finom beszédű munkatársaival. Először mindenki azt kérdezte, mit akar ez a Jackson? Később: nem veszélyes-e ez a Jackson? Végül senki sem kérdezett semmit, az atlantai konvencióra mint a demokrata párt második legtöbb delegátust szerzett tekintélyes politikusa érkezett. Jesse Jackson nem kapott hivatalt, nem kapott ajánlatot sem hivatalra, de súlya, tekintélye 1988-ban nagyra növekedett.

Paul Simon (60) először annak köszönhette népszerűségét, hogy sokan összetévesztették Paul Simonnal, az énekessel (a Simon and Garfunkelból). Persze, aki látta, nehezen tudja összetéveszteni bárkivel. Paul Simon a szenátor, a televíziós korszak antijelöltje. Emeletes fülei vannak, kerek szemüvege mindig az orra hegyére csúszik. Legtöbb riválisának (Dukakis kivételével) csak a válláig ér, egyéniségét csupán a csokornyakkendő színesítette. (Volt 7–8 különböző színű „propellere".) Nyakkendőit maga választotta, beszédeit maga írta, gondolatait maga gondolta végig, és aztán – mint az törvényszerű – maga jelentette be visszalépését is.

1987 szeptemberében a washingtoni Nemzeti Sajtóklubban – a Harper's magazin szervezésében – vitát rendeztek arról: miként alakul majd az 1988-as választási kampány. Lesley Stahl, a CBS egyik tv-riporter sztárja – értelmesen keskeny

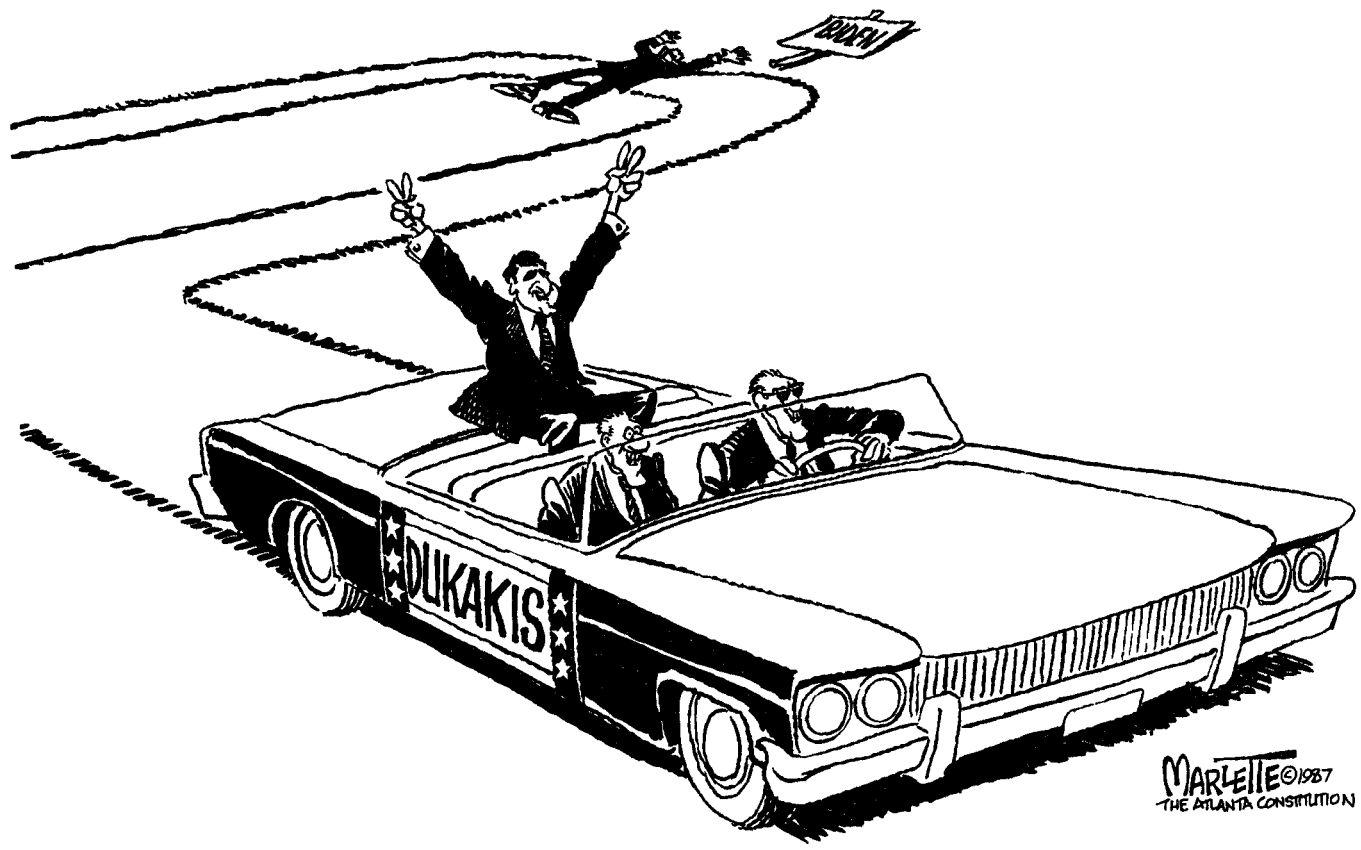
BUSH
DUKAKIS
MARLETTE ©1987
THE ATLANTA CONSTITUTION

arcú, előírásszerűen szőke asszony – kérdezett. A meghívottak: (akiknek ki kellett találniuk a jövőt) Robert Beckel, Mondale 1984-es kampányának vezetője, Ron Brown, aki 1980-ban Edward Kennedy választását irányította, Harrison Hickman, akinek saját közvélemény-kutató cégje van és Raymond Strother, Gary Hart volt sajtófőnöke.

Lesley Stahl csapata megpróbálta előre látni a mostanra már múlttá vált jövőt. Kísérletük sokat elárul abból, hogy szakértőknek (mert vitán felül valamennyien az amerikai választások tudományának professzorai) milyen mélységbe tudnak az ismeretlenbe hatolni. Egy politikai folyamat meddig előrejelezhető?

– 1988. január 15-e van – kezdte Stahl 1987 szeptemberében –, egy hónap választ el az iowai előválasztásoktól, amelyeken körülbelül 100 ezer demokrata jelenik majd meg. Az eredmények alapján kiderül, Dick Gephardt és Mike Dukakis között folyik verseny, bár mindkettőjük támogatása gyenge. Jesse Jackson is szerez jó néhány szavazatot, az összes többi lent, a zsák alján tolong. Harrison Hickman (vagyis a közvélemény-kutató), ön Paul Simon (illinoisi szenátor) stratégája. Magához jön és azt mondja: „Idehallgass, Harrison, egy nagy nulla vagyok. A szavazatok 4 százalékát kaptam. Te találtad ki, hogy hordjak ilyen hülye csokornyakkendőket. Hála neked, most több a csokornyakkendőm, mint ahány cipője Imelda Marcosnak van. Mit csináljak, Harrison?"

– Hangsúlyozd az erődet, mondanám neki – mondta válaszul Hickman. – Emlékeztess, milyen alapvető különbség van közted, és ez esetben Gephardt között. Menj Simon, mondanám, egy iowai iskolába, és beszélj arról, hogy a szenátusban mindig az oktatás támogatására szavaztál. Aztán mondd el, Gephardt ide-oda változtatja pozícióit.

– De aki nagyon liberális Északon, annak baja lehet Délen. Mit mondana erről Simonnak?

– Azt mondanám, Paul, semmivel sem lesz több problémád Délen, mint amennyi már így is van. Azon kívül nem tudsz döntőbe jutni, ha kikapsz az elődöntőben. Maradj talpon, és törj előre lowában. Az előretörésnek pedig legjobb eszköze, ha a régi demokrata zsoltárokat kántálod.

Ma már nehéz elképzelni, hogy Iowa csak 1972 óta fontos. Annyira fontos, hogy komoly szándékú elnökjelölt nem hagyhatja ki (ez volt legalábbis a tanulsága Albert Gore 1988-as kampányának). A jelöltek tolongására jellemző: Gary Hart bukásának hét végéjén hivatalos volt Adel városkába, Remo Nizzi éttermébe. Természetesen nem tudott elmenni. A tulajdonos – miután már eladta a találkozóra a jegyeket – megpróbált Hart helyett valaki mást szerezni. Megbízta a családját, hívja föl a szóba jöhető demokrata elnökjelölteket. Öten – Babbitt, Biden, Dukakis, Gephardt és Jackson – mondták azt, hogy igen. A titok: az étterem a főutca kellős közepén van, ahol rengeteg kezet lehet befelé menet, kifelé jövet megszorongatni, a fotósok és a tévéhíradó nagyszerű felvételeket készíthet arról, hogy az elnökaspiráns miképpen sétál egy tipikus amerikai kisváros tipikus főutcáján. Ráadásul a városka 12 rövid mérföldnyire van csak Des Moinestől, az állam fővárosától, illetve – ami még fontosabb – attól a helytől, ahol a sajtó foglalta le szállodaszobáit.

– Aki kicsit is aktív Iowában, az nem tudja megúszni a választási évet – mondta Tim White Cedar Rapids-i ügyvéd. – El kell bujdosnod az erdőbe vagy egy barlangba, hogy ne találjanak rád a jelöltek. A legtöbb iowai azonban nem akar elbújni, élvezi a reflektorok fényét.

– Mi vagyunk az ország legkülönösebb lapja – mondta a Des Moines Register egyik szerkesztője. – Minden negyedik évben egy hónapig az Egyesült Államok egyik legfontosabb orgánumának számítunk. A mi statisztikánkat, közvélemény-kutatási adatainkat idézik, kommentárjainkat átveszik a nagy lapok. Mi vagyunk az első állam, itt startol a kampány. Aztán amikor vége van, amikor közzéteszik az eredményeket, elviszik a kamerákat, elmennek a kollégák, és 48 hónapon át, na jó, 46 hónapon át a kutya se törődik velünk.

– Ön, Bob Beckel (Mondale volt kampányfőnöke), maga is Paul Simonnak ad tanácsot. De mit? – mondta Lesley Stahl.

– Valami ilyesmit: Paul, ütemet kell váltani. A közvélemény-kutatás szerint Dukakis és Gephardt vezet. Úgy tesznek majd, mint ilyen helyzetben minden éllovas. Óvatosak lesznek. Így hát, Paul, te ne légy óvatos. Legyél határozott. De vigyázz a

mértékre. Egy ilyen szemüveges, nagy fülű, csokornyakkendős alak nem viselkedhet vadnyugati hősként. Lopj el egy oldalnyit McGovern forgatókönyvéből. Az utolsó tévévita előtt, itt Iowában az emberek 4 százaléka támogatta. És akkor a színpadon – egyik oldalán Mondale-lal, másik oldalán Harttal – belenézett a kamerákba, szétnézett a teremben, és azt mondta: „Tekintsetek rám, iowai polgárok. És emlékezzetek a hagyományaitokra. Emlékezzetek arra, hogy már apátok is liberálisan szavazott. Figyeljetek a lelkiismeretetekre." Egyetlen nap alatt 4 százalékról 10 százalékra ugrott népszerűségi mutatója. Szóval, azt mondanám Paulnak, előzzön balra.

– Ray Strother (Hart sajtófőnöke), mit tanácsolna Simonnak?

– Amikor Hartnak dolgoztam, ugyanez volt a problémánk. Összeadtuk minden erőnket. A második helyre koncentráltunk. Mivel senki sem gondolta, hogy ez sikerül, nem vettek minket komolyan. Hart második lett Iowában. A sajtó akkor még nem segített. Ami segített, az a szervezés, a kemény munka. Segített, hogy bekocogtunk minden ajtón, és végigcsináltunk minden kemény, izzasztó dolgot, ami e nevetséges vetélkedés megnyeréséhez kell.

– Simonnak fokoznia kell a vetélytársakkal szembeni várakozást – mondta Beckel. – Mondja azt: óriások, akiket lehetetlen legyőzni. Mondja azt: Dukakisnak a világ legkönnyebb dolga 38 százalékot szereznie. Ha ennél kevesebbje lesz, akkor a sajtó majd széttrombitálja: kikapott. Aztán beszéljen ugyanígy New Hampshire-ről. Hogy Dukakisnak 58–62 százalék a minimum. Így aztán, ha „csak" a szavazatok felét kapja, az újságok elintézik majd.

– Ön is Simonnak dolgozik, Ron Brown (Edward Kennedy egykori embere). Észreveszi, Jackson támogatói rendszerint Simont írják a papírra, második számú kedvencükként. Néhányan azt tanácsolják Simonnak, lopja el Jackson híveit. Mondja: a riválisára adott szavazatok eltékozolt voksok, Jacksonból úgyse lehet elnök. Mi lenne az ön stratégiája?

– Valami hasonlót én is tennék – mondja Brown –, de így, ebben a formában veszélyes. Azt javasolnám, Simon ne támadjon senkit. Emlegesse inkább saját liberális pályafutását. Mon-

dogassa: ő az egyetlen jelölt, aki igazi demokrata programmal akarja megszerezni a Fehér Házat.

Iowa és New Hampshire különleges szerepe a kampányban azt jelenti, hogy a választók tízmilliói várnak, figyelnek cselekvésképtelenül, miközben néhány százezer amerikai meghatározza, kik közt folyik valódi vetélkedés. Maratoni futáshoz hasonlítgatják az előválasztási kampányt (1988-ban emlegették is, hogy Dukakis, a maratonfutó, előnnyel rendelkezik), de a verseny inkább csak akadály derbyre emlékeztet. Mégpedig ezen a vetélkedőn az első két gátat olyan vizesárkok követik, amelyben a versenyzők többsége bennmarad. Iowa és New Hampshire szelektál. Tehetséges politikusok maradnak emiatt távol, mondanak le arról, hogy megméressenek e valószínűtlen politikai terepen. Nem nyerhet elnökséget az – mondja az újkeletű politikai bölcsesség –, aki veszít New Hampshire-ben, és 1988 is igazolja ezt. Bush is, Dukakis is első lett e kis északkeleti államban.

Lassú fejlődés eredménye a szisztéma. Valamikor füstös szobákban pártvezérek döntöttek, később vegyessé vált a rendszer. John Kennedynek például győznie kellett Nyugat-Virginiában, e protestáns államban, hogy bizonyítsa: katolikus volta nem akadály. Aztán Chicagóban ennek a győzelemnek eredményeként összebékült a demokrata nagyfőnökkel, Richard Daley-vel. Ez a szövetség vezette a Los Angeles-i, 1960-as konvencióig. A nagyobb demokrácia, a nagyobb nyíltság követelése szorította vissza titkos tanácsadók titkos szerepét. Iowa 1972-ben lett az első az államok között, ahol előválasztást tartottak. George McGovern (a választási reformbizottság vezetője) segítette ezt a döntést, és ő volt az első, aki az új rendszerből profitált. Iowa hirtelen „momentumot", nyerési esélyt adott esélyteleneknek, és a sajtó – szinte az eredményektől függetlenül, a korábbi elvárások és az aktuális választói döntések alapján – ítélte meg, ki a „nyerő". 1972-ben az Iowát kitaláló McGovern csak harmadik lett itt, Edmund Muskie és a „határozatlanok" mögött, mégis azt írta róla a sajtó: remekül szerepelt. Legalábbis a várakozáshoz képest. Muskie másodjára megnyerte New Hampshire-t is. De megint csak McGovern – mondván, „csak" 9 százalékkal maradt le – lett a sajtósztár. Ettől kezdve pedig szinte egyenes út nyílt meg előtte a jelölés-

ig. (Novemberben Richard Nixon legyőzte őt.) Iowa lett AZ ELSŐ NAGY MEGMÉRETÉS. New Hampshire a LEGFONTOSABB FORDULÓ, és ettől az időtől kezdve a választók 98 százaléka tétlenül figyelte, miként dönt a maradék 2 százalék.

– Akkor változtassunk szerepet – mondta Stahl a Nemzeti Sajtóklubban. – Bob Beckel, maga most Dukakisnak ad tanácsot. Minden riválisa támadja, kivéve Simont. Az illinoisi szenátor viszont fokozatosan erősködik. Mit csinál?

– Először is – feleli Beckel – megnézzük, honnan jönnek Simon új támogatói. Ha valaki másnak a táborából, akkor ezt még bátorítjuk is. Széltében-hosszában mondogatjuk, milyen remek fickó ez a Simon. Hogyha a mi táborunkból mennek hozzá a szavazók, akkor ellentámadást indítunk. Nem vonulhatunk védekezésbe, ez végzetes lehet. Sokan azt mondják, hogy az iowaiak 3–4 héttel az előválasztás előtt már tudják, kire szavaznak. Nem igaz. Szimpátiájuk nagyon hullámzó. Így nem vonulhatunk védekezésbe. Felvesszük a kesztyűt, de nem biztos, hogy rögtön Simonra támadunk. Talán ezt mondja majd Dukakis a következő választói gyűlésen: „Hogy is volt az, Dick Gephardt, amikor adóügyben Ronald Reagant támogattad?"

George Bush connecticuti jenkiként és texasi cowboyként indult csatába. Albert Gore szenátort a Harvard egyetem diáksága ünnepelte, Észak-Karolinában viszont arról beszélt a farmereknek, hogy egyszer ő is termelt dohányt. Egy országban, ahol a nagy tévéhálózatok mindenütt foghatók, ahol az azonos autópályák mentén azonos benzinkutak, éttermek és bevásárlóközpontok állnak, az elnökválasztási időszak alatt a jelöltek megpróbálnak mindenütt másként viselkedni. Az utak és a kereskedelem generálszószával leöntött Amerika nagyon is eredeti a felszín alatt. Bob Dole szenátor a közép-nyugati régió jelöltjeként próbálta meg legyőzni Busht, Michael Dukakis – meglepetésszerűen megnövekedett fontosságú előválasztáson – Michiganben győzött, és jelentette ki: ő az egyetlen demokrata, aki nemcsak hazai földön képes nyerni. Amikor Paul Simon pénze elfogyott, nem hagyta ott a kampányt, hanem visszavonult és megvárta, míg a többi vetélytárs az ő államába érkezett. Itt győzött, önmagán ezzel keveset segítve, de szétzúzván Gore esélyeit.

Lee Atwater, Bush kampányának főnöke szerint: „Az országos nagy témák hiánya a helyi kérdéseket felduzzasztotta. Nincs nagy ideológiai különbség (az idén, 1988-ban) a jelöltek között, általában filozófiai határok húzódnak köztük. Az idén az igazi különbség földrajzi." (Egy humorista szerint minden mindegy. De tudd meg: Texasban születtél, ha elnök akarsz lenni.)

– Ray Strother – szól közbe Stahl –, most Albert Gore embere. Azt szeretné, hogyha Gore támadná ellenfeleit. Ha negatív kampányt folytatna. Hogy magyarázná ezt meg a szenátornak?

– Először is megkérdezném Gore-t, szereti-e annyira a szenátorkodást, hogy egész életében az akar lenni? Nem mondanám azt, hogy kampánya legyen negatív, inkább legyen kontrasztos. Mondja azt, hogy az összes többi jelölt a múltat képviseli. Ő az egyetlen, aki a jövőt. Alkalmazható Gary Hart 1984-es taktikája is. Vegyen egy kalap alá minden más demokratát azon az alapon, hogy idősebbek.

– Nagy hiba volna Gore részéről, ha nekiesne a többinek – szólt közbe Brown. – Senki sem várja tőle azt, hogy Iowában jól szerepel. Épp ezért ne a társakkal törődjön, hanem Iowával. Mondja: lényegtelen államocska. Mondja, hogy őt egyedül csak a Szuperkedd érdekli. (Amikor a demokratapárti választók húsz államban nyilvánítanak véleményt arról, kit szeretnének novemberben pártjuk színeiben vetélkedni látni.)

– Ez nem lesz könnyű – szólalt meg Hickman is –, akárhogy is mondogatta Gore, hogy Iowa nem számít, az esti híradóban mégiscsak ezt mondják majd be: „A győztes ma...", és Gore-nak egy vagy két százalék jut. Indulnia és győznie kellene valahol. New Hampshire-ben vagy egy más korai államban. Be kell bizonyítania, hogy győzni tud. De azt hiszem, a dél az egyetlen helye az országnak, ahol győzni tud.

– Mit tehet akkor Gore?

– Az ő helyében – mondja Beckel – mindent megtennék azért, hogy legalább negyedik legyek Iowában és New Hampshire-ben. Akkor aztán nekimennék az előttem álló két jelöltnek. Mondjuk Babbittnak és Simonnak. Nem törődnék az

éllovassal, Dukakisszal, mert az másnak segít. A két gyengébb fickó után mennék, aki közelebb van hozzám.

Albert Gore azt hirdette: az összes többi jelölt a múltat képviselte, ő az egyetlen, aki a jövőt. Két héttel a március 8-i Szuperkedd előtt Richard Gephardtot szemelte ki első számú ellenfelének. Gephardt még Dukakisszal – a New Hampshire-i nyertessel – volt elfoglalva, a televízióban azt mondogatta, hogy a massachusettsi kormányzó külpolitikai tapasztalata „kimerül a New Hampshire-i kormányzóval való tárgyalásokban". S egyszer csak felfedezte a hirdetést, amelyben az őt jelképező kis akrobata flikk-flakkozott keresztbe a képernyőn, és egy bemondó mondogatta a nézőnek, hogy ez a Richard Gephardt már csak ilyen, minden évben mást mond, másként szavaz. E hirdetést alátámasztandó Gore Dallasban annak a véleményének adott hangot, hogy „egy elnöknek bizonyos meggyőződésre van szüksége", és van kérdés, amelyben alapállását egy bizonyos Gephardt nevű képviselő 11 év alatt tizenkétszer változtatta meg. Mire Gephardt: „Inkább változom és képviselem azt, ami helyes, mint hogy merev legyek és képviseljem azt, ami rossz."

– Oké, maradjunk még mindig Iowában – mondta Stahl. – De nézzük, miként dolgoznának nem a televíziós elnökjelöltön, hanem a helyszínen. Ott vannak azok a bizonyos „munkalovak". Azok az emberek, akik társaik tucatját vonszolják majd a jelölőgyűlésekre azon a bizonyos hideg februári estén. Bob, maga most Dukakisszal van. Maga ismeri Mrs. Terrellt, aki húsz embert is képes mozgósítani. Disznót tenyészt és porcelán disznókat gyűjt. De intelligens asszony. És Gephardt követője. Vigye el hozzá Dukakist, és próbálja meggyőzni az asszonyt: embereivel hagyja ott Gephardt táborát. Hogy csinálja?

– Vinnék neki egy porcelán disznót – mondja Beckel. – És tanácsomra Dukakis azt mondaná: „Jamie (mert mondjuk Jamie a keresztneve), nem akarom azt az idétlenséget elkövetni, hogy megkérdezzem, hogy vannak a disznói? Azért vagyok itt, mert maga most e pillanatban a legfontosabb személy az életemben. A feleségemet is beleértve. Biztosan abba is belefáradt, hogy a maga konyhájában már valamennyi demokrata elnökjelölt itt ücsörgött. Hallhatta, mit mondunk. Én is támoga-

tom a kis farmerokat. Gephardt is támogatja a kis farmerokat. Nem azért vagyok itt, hogy bárki érdemeit csökkentsem. Azért vagyok itt, hogy megmondjam, én fogok nyerni. Legyőzöm Gephardtot New Hampshire-ben. Nézze meg, Jamie, a közvélemény-kutatási adatokat. Maga okos, magának nagyszerű politikai érzéke van. Jöjjön velem. Megverem Gephardtot itt, megverem őt New Hampshire-ben, Szuperkeddre már nem lesz sehol. Jamie, kövesse a győztest."

– Helyes, Ron, maga most egy Gephardt-pasas, és hallja, Dukakis elment Jamie-hez ezzel a győzni-fogok-dumával. Pedig maga már igazán sokszor ott járt, vitt neki egy egész láda porcelán malacot.

– Valószínűleg vinni fogok még egy disznót, és azt mondanám neki: mi ismerjük egymást, Jamie. Ezek a fickók az utóbbi hetekben itt nyüzsögnek a maga konyhájában. De hol voltam én 1987 nyarán? Itt, ebben a konyhában.

– Ray, maga most Gore előszobájában ül, és felveszi a telefont. Mrs. Terrell jelentkezik. Lesz egy kis fesztivál, malacfesztivál a hét végén. Nagyon szeretné, ha a szenátor eljönne. „Két vetélkedőt tartunk – mondja ez a Jamie –, az egyik rönkhasítás, a másik disznólovaglás lesz. Szeretném, ha a szenátor részt venne bennük."

– Persze, hogy ott leszünk – feleli Strother –, de a szenátor majd arra hivatkozik, hogy fáj a háta, és ezért nem tud disznón ülni, de a rönkhasítást megoldja valahogy. Rönköt vágni ugyanis igen előnyös a fotóriporterek előtt.

Politikai szakírók általában bírálják a médiát: tudósításai torzítják az elnökválasztást. Valamiféle lóversenynek tekintik, nem törődnek a politikai témákkal, egy-egy disznólovaglás, rönkhasítás fontosabb a külkapcsolatok elemzésénél, és nem egyenlő arányban foglalkoznak a jelöltekkel. Sőt, vannak kifejezetten sajtókedvencek, és olyanok, akik nem számíthatnak igazságos megítélésre. A Center for Media and Public Affairs összegezte a három nagy televíziós-társaság 1987–1988-as közvetítéseit az előválasztási kampányról. A három nagy – az ABC, a CBS és az NBC – 1338 esetben foglalkozott az előválasztásokkal. A felmérés a bírálókat igazolja. „Lóversenyként", vagyis valamiféle sporteseményként, amikor is politikai kérdé-

sek szóba sem kerültek, 537 esetben volt szó az előválasztásokról. 300 esetben technikai kérdésekről – politikai taktikáról, kampánystratégiáról – jelentettek. Az úgynevezett „politikai témák" közül is két esemény dominált: Gary Hart szexuális kalandozása és George Bush nyílt vitája a képernyőn a mindenható tévésztárral, Dan Rartherrel. Ennek következtében az 1338 eset közül mindössze 215 alkalommal volt szó valódi politikai kérdésről. S e 215-ből 114 ízben George Bushnak az iráni-kontra botrányban játszott szerepével foglalkoztak.

A média kedvence az első hetekben Bruce Babbitt volt, az esetek 89 százalékában kedvezően beszéltek róla. Igaz, összesen 37 alkalommal került képernyőre. A demokraták közül Jesse Jackson 250-szer, Dukakis 249-szer volt híradóban, jelent meg a stúdióban. Jacksonnal kesztyűs kézzel bántak a riporterek. Jó sajtója volt, az esetek 74 százalékában pozitív módon foglalkoztak politikájával, személyével. Dukakis esetében – miként a többi demokrata jelöltnél – szinte tökéletesen megoszlott a kedvező és a kedvezőtlen tudósítások aránya, kicsit pozitív irányba billentve a mérleget. (54% 46 ellenében.) Az egyetlen jelölt, akivel csúnyán elbántak a televíziós-társaságok, Gary Hart volt, 188-szor foglalkoztak vele, de az esetek 62 százalékában támadták, bírálták. A republikánusok közül Bushsal foglalkoztak a legtöbbet (379-szer), és pontosan fele-fele arányban megoszlott a pozitív és negatív anyagok száma. Robert Dole (181, illetve 64 százalék) határozott előnyt élvezett legalábbis az arányokat tekintve az alelnökkel szemben.

– És Jesse Jackson hasít majd rönköt? Ül majd malacon?

Eljön majd a kopott overalljában, de nem ül a disznóra, ő is csak fát vág.

– Miért nem ül a disznóra? – kérdezi Stahl.

Met önmagát méltóságteljes, a centrumhoz tartozó, a különböző szélsőségek felett álló demokratának kívánja feltüntetni. Hozzá nem való disznó.

Bob, eljön hozzád Dukakis, és azt mondja, hogy ő bizony megpróbálkozna azzal a lovaglással. El szeretne járni edzésekre egy farmra, hogy megtanulja, miként kell azt csinálni.

– Azt felelném neki, hogy Mike, te csak hét hónapja kezdted a versengést, és nem hiszem, hogy elég érett lennél ahhoz,

hogy megnyergeld a disznót. Ráülsz, oké. De tudod, milyen fotók jelennek majd meg rólad? Nem azok, amelyeken a disznón ülsz, hanem amelyeken éppen leesel. Képzeld el magad, amint ott fekszel egy disznólepényben.

Sikeres elnökjelöltek a választókkal egy íratlan szabályt betartva kommunikálnak. „Egy vagyok közületek" – szól ez a titkos üzenet. Egy elnökjelöltről (Huey Longról) maradt fönn az a történet, hogy munkatársai figyelmeztették, olyan városban beszél majd, ahol a lakosság katolikus. Ezért gyűlésén elmondott egy történetet arról, hogy kisfiúként befogott a kocsiba, fölültette a négy nagyszülőt, kettőt közülük a baptista templomba, kettőt pedig a katolikus misére vitt. A gyűlés után egyik jó barátja csodálkozva kérdezte: „Miért nem mondtad, Huey eddig, hogy katolikus nagyszüleid is voltak?" „Ne légy hülye – felelte Huey –, még lovunk se volt."

Az elnökjelöltek 6 parancsolata valahogy így hangzik:

1. Higgyél istenben. Amerika vallásos ország, legalábbis valláserkölcs alapján áll, ugyanakkor nem szereti, ha valaki politikai szózatként emlegeti hitét. 1988-ban sok választó elfogadta azt, amit Pat Robertson televangelista mondott, de még a legfanatikusab hívők is gyakran elutasították elnökjelöltségét.

2. Kedveld a hazai ízeket. Ha az elnök beköltözik a Pennsylvania Avenue 1600-ba (ez a Fehér Ház címe), akkor ehet fokhagymás csigát és articsókafelfújtat, de amíg kampányösvényen jár, keresse az egyszerűbb ízeket. Az iowai sajtó például napokig humorizált azon, hogy Michael Dukakis arra biztatta a farmereket, ültessenek endiviát. Pierre DuPont pedig a létező legrosszabb pontot szerezte magának New Hampshire-ben, amikor bement egy bárba, és kért magának egy Courvoisier konyakot.

3. Egyenes beszéd. A Gallup Intézet felmérése szerint az amerikaiaknak mindössze egyharmada kifogásolná azt, ha az elnök „nem teljesen ildomos" kifejezéseket használna. Kétharmad kifejezetten kedveli ezt. Kifejezés és kifejezés közt persze különbség van, helyzet és helyzet között szintén, még akkor is, ha ugyanaz a jelölt. Nagy tetszést aratott 1988-ban, amikor George Bush ezt mondta riportereknek a televíziós Dan Rather-

rel folytatott csatáról: „Ez a piszok mindig csak mellém trafált." Ugyanakkor 1984-ben nem tetszett az embereknek, hogy így nyilatkozott a Geraldina Ferraróval (a demokrata alelnökjelölt nővel) folytatott és megnyert tévévita után: „Megbillentettem a kicsi seggét."

4. A stílus nem minden. Az amerikaiaknak csak 1 százaléka mondja azt, hogy fontos, milyen egy elnökjelölt megjelenése, hogyan öltözködik. Mégis figyel erre az, aki elnök akar lenni. A The Washington Post például azt jelentette lowából, hogy Gephardt „beszédeihez válogatta ruhatárát". Vagyis képviselőházi öltönyét baseball sapkára, vászonnadrágra, kockás ingre cserélte. Robert Dole néhány napig szőrmegalléros, elegáns kabátot viselt New Hampshire-ben, egészen addig, amíg egy riporter meg nem kérdezte tőle, mennyibe került? Másnaptól Dole-on más felöltő volt.

5. Járj meccsre! Jó, ha egy elnökjelölt sportol, de ha már nem teszi, legalább mutasson érdeklődést a versenyek iránt. Jesse Jackson jelen volt Mike Tyson és Michael Spinks nehézsúlyú világbajnoki ökölvívó-mérkőzésén. Dukakis és Bush rendszeresen járt baseballmeccsre. (Michael Novak politikai szakértő szerint: „Ha nem hallgatod a baseballütők reccsenését, miként tudod meghallani Amerika szívverését?")

6. Ízlésed maradjon középúton. Egy elnökjelölt ne járjon operába, és ne hallgassa Zubin Mehta koncertjeit, mert könnyen sznob hírébe jut. Moziba viszont járhat, de lehetőleg Oscar-díjas filmet nézzen meg (utólag), mert Ingmar Bergman megint csak terhelő bizonyíték lehet arra, hogy nem tudja, mi kell az országnak. Dukakisnak 1988-ban határozott előnye volt, hogy unokatestvére, Olympia Oscar-díjat kapott a Holdkórosok egyik női főszerepéért. Bush azzal próbált versengeni vele, hogy széltében-hosszában nyilatkozta: Clynt Eastwood számára a legkedvesebb.

A „közülünk egy" varázsa azonban rögtön megtörik, ha az elnökjelöltből elnök lesz. Egy amerikai elvárja, hogy az államfő államfőként viselkedjen. Az emberek megrökönyödtek, amikor a tévében azt látták: Jimmy Carter maga cipelte bőröndjeit a Fehér Házba.

– Az iowai előválasztásoknak vége. Reggel van, ezek az eredmények: Gephardt 31%, Simon 27%, Dukakis 21%, Jackson 9%. A többi odalent tanyázik. – mondta Lesley Stahl. – A nagy sztori: Paul Simon előretört a semmiből. Olyan, mint Hart volt 84-ben, vagy Carter 76-ban. Pénze se volt. És most hirtelen 100 ezer dollárja maradt arra, hogy elköltse New Hampshire-ben. De ott gyakorlatilag már 2000 dollár híján elköltötte azt a pénzt, amit a Szövetségi Választási Bizottság egy államban engedélyez. Mit fog tenni, Harrison?

– Egészen egyszerű – felelte Hickman –, elköltöm mind a 100 ezret.

– De a törvény tiltja. Az már csak 2000-et enged.

– Nem. A törvény csak azt mondja, nagy balhé lesz, ha elcsípnek. De számos módon el lehet dugni azt a pénzt. Először is április vagy május lesz, mire bárki is rájön, hogy én februárban több pénzt adtam ki, mint lehetett volna. Most csak az érdekel, hogy megvan a pénz. Jött ez a nagy hullám az óceánon, felpattanok rá a hullámdeszkámmal, és megpróbálom meglovagolni. Majd ha elkapnak, akkor nézegetem a kék foltjaimat.

– Szóval mindent elkölt, amit lehet.

– Abszolút mindent.

– Meg lehet például kerülni a szabályt – mondta Brown –, úgy, hogy Massachusettsben költöm a tévére, és nem New Hampshire-ben. A szomszédos államban úgyis látják a hirdetéseimet. Ezt csinálta Hart is 84-ben. Maximális mennyiségű időt töltött New Hampshire utcáin, és minden pénzt a bostoni tévészámlára fizetett.

George Bush is egyszerre hirdettetett New Hampshire-ben és Massachusettsben. Tucatszor játszották le itt is, ott is ugyanazt. Robert Dole arcképe nézett előbb jobbra, majd balra. „George Bush az élére állt a rakétaszerződésért folytatott harcnak. Bob Dole ellene volt az egyezménynek mindaddig, amíg az iowai választók nem kényszerítették véleményének megváltoztatására." – mondta a bemondó. Dole balra nézett, majd jobbra. „George Bush ellenezte a benzinadó növelését. Bob Dole akarta ezt, amíg az iowaiak nem kényszerítették véleményének megváltoztatására." Dole balra nézett, majd

jobbra. „George Bush nem fog adót emelni. Pont. Bob Dole nem ígér semmit. Nem ígér, amíg nem kényszerítik. És önök már tudják, mit ér az ilyen ígéret."

– Én inkább azt mondanám – vélte Strother –: „Szenátor, önnek most nem kell a pénz. Ott szerepel a képe a Time és a Newsweek címlapján, a CBS minden reggel, minden délután magával készít interjút. Fogja a pénzt, és menjen délre. Spóroljon."

– Nem értek egyet – szólt közbe Hickman –, én elkölteném a pénzt New Hampshire-ben. Egy elnökválasztási kampányban mindig a soron következő esemény a legfontosabb esemény,

– Azt mondják, ennek az illegális költekezésnek az az oka, hogy a Szövetségi Választási Bizottság nem tartatja be elég keményen saját szabályait.

– Csak utólag tudnak ellenőrizni, tehát akkor tudják meg, hogy túlköltekeztünk, amikor már el is felejtettük, hogy kiadtuk a pénzt – mondja Brown.

– 1984-ben New Hampshire-ben 404 ezer dollárt lehetett költeni – árulta el Beckel. – Mondale kampánya, amelyben voltam, 2,85 milliót költött.

– És megbüntették önöket? – kérdezte a riporternő.

– Igen, úgy emlékszem, 400 ezer dollárra büntettek. Ettől még nem mentünk tönkre. Nézzünk szembe a dologgal, ez késhegyig menő kampány, és ki kell használni minden lyukat.

A politikai pártok a választási kampány költségeinek csak egy töredékét fedezhetik. 1988-ban 8,3 millió dollárt fordíthatnak jelöltjükre. A szövetségi kormány fejenként 46,1 milliót bocsátott a rendelkezésükre. A 8,3 millió érkezhet magánszemélyektől és a PAC-nak nevezett politikai akcióbizottságoktól. Magánszemélyek hozzájárulása 20 ezer, a bizottságoké 15 ezer dollárban volt korlátozva. Törvények határozzák meg azt is, hogy az előválasztások idején egy-egy államban egy-egy jelölt mennyit költhet. 1988-ban Iowában például ez a plafon 775 ezer dollár volt. Azért szabják meg e felső határokat, hogy – legalábbis elvben – egyforma esélye legyen a jelölteknek.

Persze nem mindegyiküknek van ennyi. Akinek pedig több gyűlik a kasszájába, az másfajta gonddal küzd: hogyan tudja elkölteni a pénzt. Szuperkedd táján a demokraták közül például Dukakisnak 14 millió, Gephardtnak 6,5 millió, Gore-nek 6,2 millió, Simonnak 5,9 millió, Jacksonnak 4,5 millió volt a kampánykasszájában. George Bush volt nem csupán a republikánusok közül, hanem az egész mezőnyben is a leggazdagabb. (Nem magánemberként, hanem választási költségvetését tekintve.) Így aztán Rich Bond, az alelnök iowai kampányának igazgatója minden negyedik nap elhagyta az államot, Chicagóba repült, Omahába, sőt egyszer még Las Vegasba is magával vitte jó néhány munkatársát. A Szövetségi Választási Bizottság előírásai szerint, ha valaki egy államban 4 napnál kevesebbet dolgozik, akkor költségei, fizetése nem terheli a jelölt kasszáját. Tehát Bond és társai három és fél naponta változtattak államot. Az alelnök az iowai választások előtt Omahában, a New Hampshire-i megméretés előtt Massachusettsben is egy-egy milliót költött tévéhirdetésekre.

Stahl intett a kezével, jelezve, új témát kezd.

– 5 nap van hátra New Hampshire-ig. Ülnek a hotelszobájukban, kopogtatnak. Jön a jelölt, akinek kampányát vezetik. Azt mondja: valamit el kell mesélnem. Első munkahelyemen, mint tudják, lemondtam, én voltam a helyettes kerületi ügyész. Az igazság az, kidobtak, mert saját céljaimra költöttem a reprezentációs alapból. A kerületi ügyésznek jó szíve volt, megsajnált, hagyta, hogy lemondjak. Most hallom, az ügyész testvére egy másik kampány számára dolgozik. Aggódom. Szóval ez a helyzet. Harrison, mit csinálna?

– Azt hiszem, előny, hogy Chicagóból vagyok – mondta Hickman. – Az első reagálásom káromkodás volna. A második, feltárni a helyzetet úgy, hogy senki se fogjon gyanút. Első teendő megtudni, milyen viszonyban volt a kerületi ügyész és a testvére.

– Semmit sem tud meg erről – vetette közbe Stahl –, azt se tudja, most hol tartózkodik az ügyész.

– Akkor végiggondoljuk az összes lehetséges magyarázatot, és várunk. És imádkozunk: a hír ne kerüljön be a lapokba.

– Arra senki se gondol, hogy maga mondja el a történetét, hogy megelőzze a nyilvánosságra hozatalt?

– Nem – vágott közbe Strother. – Mindenképpen meg kell várni azt, amíg nyilvánosságra kerül. A hírben lehetnek tárgyi tévedések. Azokba rögtön beleköthetünk. De a válasznak előre meg kell lennie. És a megjelenés után rögtön reagálni. Sajtóértekezleten: „Barátaim, hibát követtem el, erről van szó. Fiatal voltam, tapasztalatlan voltam, hibát követtem el."

– A választási stratégiának ez az alapszabálya – mondta Beckel. – Nem kreálsz a magad számára válságot. Amúgy is van elég bajod. Egy sikeresen ellenőrzés alá vont válság négy hírciklusig tart. Egy hírciklus a reggeli lapoktól az esti híradóig tart. Ha egy ügy hat vagy nyolc hírciklust ér meg, akkor a baj nagy. Ki kell választani a balekot, meg kell neki bocsátani, vagy rá kell kenni mindent, és ha szükséges, ki kell rúgni a kampányfőnököt.

– Vagy a sajtófőnököt – vetette közbe Strother.

– Michael Dukakis – rögtön azután, hogy kiderült a Biden szenátort meghurcoló videoszalag ügye – kirúgta kampányának igazgatóját, John Sassót. De 1988. szeptember 2-án Sasso – visszakerült a kampánycsapatba. „Megfizette az árat, egy év igazgatóhelyettesként elegendő idő" – mondta Dukakis.

– Ron, maga most a másik oldal számára dolgozik. Eljön magához a volt kerületi ügyész öccse, s elmondja a történetet. Van is valami írásbeli bizonyítéka. Mit csinál ezzel?

– Először is attól függ, ki a jelölt, hogyan áll – felelte Brown.

– Mondjuk, maga Gephardt kampányfőnöke, és a történet Simonról szól.

– Kiszivárogtatom.

– És hogyan?

– Megsúgom néhány barátomnak, aki a sajtóban dolgozik, és akivel minden este beszélgetek.

– Most jön a védekezés trükkje – mondja mutatóujját felemelve Hickson. – Mondjuk, hogy Ron magának súgott, Lesley. Maga újságírói kötelességtudásból és tisztességből fölhív engem, a megvádolt jelölt kampányfőnökét, és megkérdi: mi folyik itt? Én magának csak annyit ígérek, utánanézek. Ugyan-

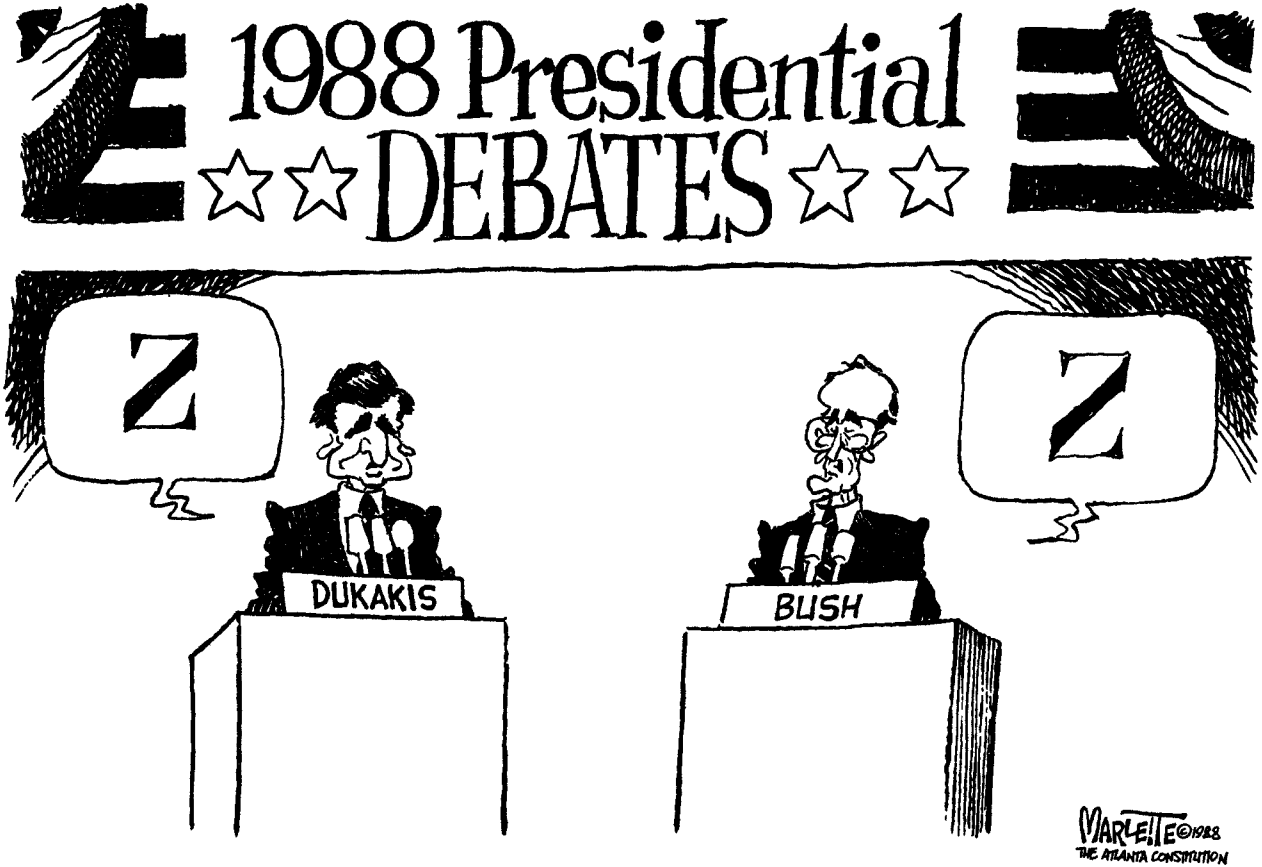
1988 Presidential
DEBATES
Z
DUKAKIS
BUSH
Z
MARLETTE ©1988
THE ATLANTA CONSTITUTION

akkor kiadom a sztorit egy szélsőségesen konzervatív lapnak, mondjuk a manchesteri Union Leadernek. Másnap reggel, mivel nem a tekintélyes CBS, hanem ez a konzervatív publikáció hozta nyilvánosságra, viszonylag könnyedén visszautasíthatom.

– Ez kemény lépés – véli Beckel –, de amikor Hart 84-ben legyőzte Mondale-t New Hampshire-ben, mi is, a Mondale-kampány egy rakás Hartra vonatkozó dokumentumot kaptunk. Egy csomó feljelentő levelet, névtelen hívást. Döntenünk kellett. Nem vittem el őket Mondale-hoz. Nem hoztuk nyilvánosságra a kezünkbe jutott anyagot. Na nem azért, mert olyan aranyos, tisztességes fickó vagyok. Én egy kampányt igazgatok, és azt teszem, ami a kampány legjobb érdekeit szolgálja. Azt kell mérlegelni, hogy mi a veszélyesebb? A jelölt – ebben az esetben Hart – előretörése, vagy az, ha kitudódik, én adtam át a terhelő anyagot a sajtónak?

– Strother ezután elmondta, hogy néhány hónappal korábban Gary Harttal mindezt végigcsinálta. Valójában – mondta – nem maga a sztori kényes. Az sem baj, illetve nem katasztrofális, ha akkora példányszámú lap közli, mint például a People. A lényeg: van-e dokumentum, levél, kép, ilyesmi. (Gary Hart ölében ült egy fotón mosolyogva Donna Rice.)

– Amíg kétségtelenül be nem bizonyosodott a szexbotrány – mesélte Strother –, az emberek megbocsátottak. Felmérések szerint a házasemberek fele megcsalja a házastársát ebben az országban. Szóval az emberek megbocsátanak. Ha nincs fénykép. Ha nincs kép, én nem is beszélnék az ügyről.

Brown megjegyezte, hogy ha nincs bizonyíték, akkor magától elhal az ügy.

– Nem értek egyet – tiltakozott Beckel. – Akár van, akár nincs igazság újságcikkben, akár van, akár nincs bizonyíték, foglalkozni kell vele. Nem hiszem, hogy magától elhal az ügy. Kérdeznek róla, és kérdeznek róla, és addig kérdeznek, amíg nem mondasz valamit.

– Cibáljuk a feleséget a tévé elé? – kérdezte Stahl.

– Igen. Gyűjtsd magad köré a családot, és mondd ezt: „Megtettem? Igen. Hiba volt? Igen. Felelek a jövőben ezzel kapcsolatos kérdésekre? Nem." Mindössze ennyit mondanék.

Beckel pillanatnyi szünet után még hozzátette, hogy a leghelyesebb a válaszokat igenre és nemre korlátozni, különben a sajtó azt kérdezgeti, milyen módon történt, hogyan is történt az, ami történt.

– A jelölttől is függ – jegyezte meg Hickman. – Dukakis és Simon valószínűleg megúszná, mivel elég erős figurák. Több jelölt viszont már eleve gyanús. Úgyhogy ha a gyanú a legcsekélyebb mértékben is beigazolódni látszik, a sajtó elkezd kutatni. Ha nem vagy gyanús, akkor jobban ellen tudsz állni egy támadásnak.

New Hampshire-ben egyébként Michael Dukakis győzött a demokratáknál, a szavazatok 37 százalékát kapta. Ezzel 17 százalékkal előzte meg a második helyezett Richard Gephardt missouri képviselőt. A köztársasági párti jelöltek közül a szavazatok 38 százalékával George Bush nyert, 9 százalékkal volt jobb Robert Dole-nál, a szenátusi kisebbség (a republikánus pártfrakció) vezetőjénél.

És eljött Szuperkedd. Legalábbis a beszélgetésben. Az 1988-as előválasztás legjellegzetesebb, legkarakteresebb napjának látszott, jóval az esemény előtt. Lesley Stahl felvetette, próbálja mindenki beleélni magát Jesse Jackson kampányfőnökének helyzetébe. Mi van, ha összeülnek a déli államok nagy városainak fekete polgármesterei, és azt mondják, nem Jesse Jackson, hanem Mike Dukakis hivatott Amerika vezetésére?

– Jackson kezdettől fogva azt mondta – válaszolt Brown –, hogy kampányát a nép közé, nem pedig a polgármesterek közé kívánja vinni. 1984-ben Walter Mondale igényét a fekete szavazatokra jogossá tette előélete, részvétele a polgárjogi harcokban. A jelenlegi mezőnyben hasonló múlttal senki sem rendelkezik. Jackson 1988-ban a fekete szavazók sokkal nagyobb hányadát vonzza majd, mint 1984-ben. Akkor, négy éve a korai előválasztásokon a feketék szavazatai fele-fele arányban megoszlottak Mondale és Jackson között. Az utolsó hetekben Jackson már 70–80 százalékát kapott a feketéktől. Az idén ilyen magasan kezdi majd.

Beckel is azt mondta, hogy Jackson „megkapja majd a fekete szavazatokat, és kész." A többi jelölt látszatlépéseket tesz,

fekete munkatársakat vesz föl, úgy tesz, mintha jelen lenne a fekete közösségben, de lényegében csupán a fehér szavazatokon osztozkodhat Szuperkedden.

– A dologban Jackson számára az a szép, hogy ő a feketék jelöltje anélkül, hogy a feketék jelöltjeként viselkedne. Mivel délen minden harmadik demokrata, aki az előválasztásokon szavaz, fekete lesz, így Jackson 33 százalékot is kaphat. És már csak azért kell imádkoznia, hogy a másik három 22–22 százalékon osztozzon, és akkor ő a győztes.

Jesse Jackson az 1988-as választási kampány szupersztárja lett. Volt egy pillanat – áprilisban –, amikor így tréfálkoztak: a demokraták mezőnyében hat törpe van, s egy fekete óriás. 1984-ben Jackson – frissen alakított „szivárvány-koalíciója" élén – az ország tekintélyes fekete politikusainak csekély támogatásától kísérve indult. Számosan voltak olyan fekete polgármesterek, akiket országosan sokkal jobban ismertek, mint őt. Az első előválasztásokon – mivel Walter Mondale ismertebb volt és a kisebbség elismerte őt – Jacksonra nemigen jutott a fekete szavazatok többsége sem. 1988-ban alapvetően megváltozott a helyzet. 1984-ben a fekete szavazatok 77 százalékát, 1988-ban 92 százalékát kapta. A fehérek közül 1984-ben minden száz közül 5, 1988-ban viszont már minden száz közül 13 rá adta a voksát. Éppen ez a 13 százalék (kiegészítve a fekete szavazatokkal) tette Jacksont a konvencióig talpon maradt két jelölt egyikévé. Az is érdekes, hogy elsősorban nem a szegények adták rá voksukat. Fekete szavazóinak 50 százaléka olyan család tagja, amelynek évi jövedelme meghaladta a 25 ezer dollárt. A Jacksonra szavazó fehérek pedig az ország szellemi elitjéhez tartoztak. 70 százalékuk egyetemet végzett. E statisztikát némileg megfordítva az egyetemet végzett fehérek 23 százaléka Jesse Jacksonra szavazott az előválasztások során. 1984-ben a katolikus választók 3 százaléka, 1988-ban 11 százaléka szavazott rá. A zsidók 4 százaléka mondott igent 1984-ben Jacksonra, ez az arány 1988-ban 8 százalékra nőtt. A legalacsonyabb támogatóinak aránya a déli országrész fehérei között volt (6 százalék), és nemigen lelkesedtek érte a 60 éven felüliek sem (ugyancsak 6 százalék). 3 államban viszont, amelynek jóformán nincs fekete népessége – Oregon, Wisconsin, Massachusetts – több mint 17 százalékot kapott.

A vita itt eljutott ahhoz a ponthoz, ahová el kellett jutnia. Hiszen Jacksonról szólva megkerülhetetlen (feketén-fehéren) az etnikai kérdés. Lesley Stahl felvetette: mit tehet Albert Gore? Támadja Jacksont? Tegyen finom utalásokat, amelyek a rasszista témákat érintgetik?

– Én azt mondanám Gore-nak, küzdjön Jackson elnökjelölt ellen, és ne Jackson fekete elnökjelölt ellen – mondta Strother.

– Nem kell kódszavakat használni, nem kell finom utalásokat tenni – vélte Hichman –, mindenki, akinek legalább fekete-fehér tévéje van, és hajlamos a fajgyűlöletre, maga is látja, mi az ábra. De minden utalás visszalőhet, a híradók, a riporterek már dörzsöltebbek, és azonnal rácsapnak a témára: a jelölt azért élezi ki a faji kérdést, hogy politikai előnyöket szerezzen.

Beckel kifejtette, véleménye szerint nem délen, hanem már északon kellene Gore-nak megindítania a Jackson-ellenes kampányt. Az ugyanis tévedés, hogy mozgósítani lehet a déli konzervatívokat, hogy sikerül egyesíteni őket egy ki nem mondott „állítsák meg Jacksont" jelszóval. A déli konzervatívok már republikánusok, és nem törődnek egy konzervatív demokratával.

– Mi van, ha a fehér jelöltek összeülnek egy hátsó szobában – kérdezte Stahl –, és felosztják egymás között a déli államokat azért, hogy kigolyózzák Jacksont?

– Lehetetlen – mondta Strother. – Mi nem bízunk a másik jelöltben.

– Én nem hinném el azt, amit Strother mondott nekem öt perccel azután, hogy kiment a szobából.

Michigani győzelme után Jesse Jackson meghívást kapott: reggelizzen együtt a washingtoni Jefferson Hotelban a demokrata párt vezetőivel. Clark Clifford – aki nyolc elnöknek volt tanácsadója – „élete egyik legfantasztikusabb eseményének" nevezte a reggelit. Mi volt benne a fantasztikus? (Bizonyára nem a rántotta.) Egy fekete elnökjelölt egy fehér államban győzni tudott, és ezzel „el kellett ismerni, hogy Jackson minden tekintetben megfelelő aspiránsa az elnöki széknek".

– Azt jelenti a reggeli, hogy nem lesz „Állítsátok meg Jacksont" mozgalom? – kiáltotta oda Cliffordnak egy riporter.

– Pontosan azt – mondta a barázdált arcú politikus.

Beckel feltartotta az ujját, és előredőlt. Jelezte, fontos ponthoz érkezett.

– Minden jelölt azt mondja: „Hát nem nagyszerű, hogy Jackson köztünk van?" Valójában mindegyikünk azt kívánja, hogy Jackson ne is létezne. De ő ott lesz. Jackson az egyetlen jelölt, aki már most szállodaszobákat tud foglaltatni az atlantai konvencióra, és biztos abban, hogy jelen lesz. Ha én Dukakis helyében lennék, azt mondanám Jacksonnak: „Jesse, tisztellek. Lehet, hogy nem szeretlek, de tisztellek. Megmérkőzöm veled, de hagyjuk nyitva a párbeszéd lehetőségét. Mondale esetében nem volt jelentősége annak, hogy te úton-útfélen püfölted. Senki sem gondolta komolyan, hogy Mondale győzhet. De most győzhetünk, Jesse, és szükségünk van rád. Szükségünk van a fekete szavazatokra. De ha a demokraták azért kapnak ki, mert te rosszalkodtál, akkor a te nyakadba szakad, barátom, a vereség, nem az enyémbe. Szóval egyezzünk meg már most."

– Ajánlana neki valamit? – kérdezte Stahl.

– Nem, nem, nem – mondta Beckel.

– Azt hiszem, Jacksonnak csak annyit kell ajánlani, amire minden jelölt számíthat: valódi elnökjelöltként fogják kezelni, olyan valakinek, aki megérdemli a tiszteletet.

Lesley Stahl felvázolta a Szuperkedd utáni helyzetet. Jackson marad talpon, és rajta kívül két másik jelölt – mondta 1987 őszén 1988 márciusáról. Senki sem győzött. A bulvárlapok címei ezt ordítják: „Nincs már hét törpe, a három majom versenyez."

A Szuperkedd igazi győztese a republikánus George Bush volt. 17 államból 16-ban végzett az első helyen. Fő riválisa, Robert Dole szenátor kénytelen volt több második helyezéssel megelégedni. Jack Kemp, New York-i szenátor kiesett a versengésből. A Szuperkedd egyesített szavazatai közül Bush 57 százalékot (2,6 millió), Dole 24 százalékot (1,1 millió), Robertson, televíziós prédikátor 13 százalékot (0,6 millió) Kemp 4 százalékot (0,2 millió) kapott.

A demokratáknál a 20 államból 8-ban Michael Dukakis, 6-ban Albert Gore, 5-ben Jesse Jackson, 1-ben (saját államában) Richard Gephardt missouri képviselő győzött. Az egyesí-

tett szavazatok a következőképpen oszlottak meg: Jackson 27 százalék (2,5 millió), Dukakis 27 százalék (2,46 millió), Gore 26 százalék (2,44 millió), Gephardt 13 százalék (1,2 millió), Gary Hart 3 százalék (0,27 millió), Paul Simon 2 százalék (0,2 millió). Vagyis: Jesse Jackson maradt talpon és rajta kívül két másik jelölt: Dukakis és Gore.

Lesley Stahl folytatta:

– A Demokrata Párt gondolkodni kezd más politikusok bevonásán. Bill Bradley New Jersey-i szenátor? Mario Cuomo New York-i kormányzó? Valószínűleg az utóbbi. Valószínűleg ő az egyetlen, aki elég erős ahhoz, hogy a verseny kellős közepén szálljon a ringbe.

Stahl: Bob, mint Dukakis embere, mit tenne Cuomo ellen?

Beckel: Először is a delegátusok, akiket a Szuperkeddig elnyertem, az én delegátusaim. Nos, ezeknek a küldötteknek a hűségében meg lehet bízni. Szóval, ha Dukakis vagyok, odamegyek a második helyen álló jelölthöz, mondjuk Gephardthoz, és azt mondom: „Én vagyok az egyes számú, te vagy a kettes számú. Egyikünké sem lesz a küldöttek többsége a konvención, ha Cuomo igazán rákezd. Fogadd el az alelnökjelöltséget, egyesítsük erőinket, és menjünk neki Cuomónak. Kérdezzük: mi van, Mario, miért jössz csak most? Van valami takargatnivalód?"

Stahl: Ray, elfogadod az ajánlatot, ha Gephardtnak dolgozol? Elég volna az alelnökség?

Strother: Ilyen helyzetben valószínűleg igen. És lenyűgözne Bob stratégiája.

Stahl: Ray, hogy festene egy Cuomo-ellenes sajtókampány?

Strother: Cuomót helyi jelöltté fokoznám le. Lenne egy hirdetésem, Dukakis és Gephardt Amerika térképe előtt, és fenn a sarokban ott lenne egy pici piros pötty, New York. És a bemondó valami ilyesmit mondana: „Önök ismernek engem, ismerik alelnökjelöltemet, aki Amerika szívéből származik. Ellenfelünk, Mario Cuomo, ez a New York-i fickó." Nemrég beszéltünk kódszavakról. New York kódszó.

Sem Cuomo, sem Bradley nem lépett az arénába. Gore szenátor elzarándokolt – a New York-i választások előtt – Cuomohoz, Albanyba, az állam fővárosába, de a kormányzó a vele való találkozó után csak annyit mondott: örül Jackson sikereinek. Gore végül is Edward Koch, New York-i polgármester támogatását nyerte el, de ez többet ártott neki, mint használt, Koch ugyanis úgy dicsérte a tennessee-i szenátort, hogy közben Jacksont pocskondiázta, és ez inkább szavazatokba került, mint szavazatokat hozott. A kosárlabdás méretű Bradley pedig Dukakis mellé állt (az életben nagy volt köztük a magasságkülönbség), s politikai támogatása sokat számított New Yorkban is.

– Az elmúlt néhány órában – mondta a sajtóklubbeli beszélgetés végén Lesley Stahl – tanácsokat adtak, mit tegyenek az elnökjelöltek. De mit tanácsolnának az amerikai népnek? Mit mondanának arról a módról, ahogy mi az elnökjelölteket kiválasztjuk?

– Nem látok semmi rosszat abban – mondta Hickman –, ahogy a jelöltek győzködik a választókat: támogassák őket. Ez a demokrácia. A probléma nem Iowával és New Hampshire-rel van, hanem azzal, hogy minden négy évben ez a két állam az első. Az előválasztás óriási üzemággá változott ezen államok számára, a választók pedig cinikussá váltak. Jó rendszernek tartom viszont, hogy kis államokban kezdődik a kampány. Ez adta számunkra Jimmy Cartert, ez adta 1984-ben Gary Hartot, ez fogja adni Dick Gephardtot. (A valóságban Michael Dukakist adta.)

– Veszélyes folyamat ez – mondta Beckel. – Az 1968-as reformok után elintéztük végleg a pártvezéreket. Azt mondtuk, hogy most a nép szavaz. De ez brutális versenyfutás, és a győztes is súlyosan megsérül benne. A jelöltek egyike kiugorhat New Hampshire-ben, győzhet a Szuperkedden, és három héttel később rájöhetünk, alkalmatlan. Kevesebb demokrácia kellene, és több ráció a legalkalmasabb jelöltek kiválasztásakor.

– Nevetséges, hogy Iowa és New Hampshire ekkora szerepet játszik – mondta Brown. – Nem azért, mert kis államok, hanem mert oly kevéssé képviselik az amerikai választókat. De minden

négy évben ugyanezen panaszkodunk, és minden négy évben visszatérünk a kör elejére.

Strother pedig lezárta a vitát:

– Panaszkodunk, hogy nincsenek igazán jól kiválasztott elnökeink, hogy a Fehér Ház lakója nem rendelkezik elég hatalommal, irányítóképességgel. Ennek oka, hogy azokat, akik versenybe lépnek, arra kényszerítjük, hogy olyan erények, képességek birtokában legyenek, mintha csupán egy 300 lakosú falucska tanácstagságáért küzdenének. Pedig ez a világ egyik legfontosabb hivatala. A választáson a mezőnynek szélesebbnek és nemesebbnek kellene lennie. A történelmet fontos pillanatok és bátor emberek mozgatják. 1976-ban Jimmy Carter új szabályokat állított fel, és eszerint harcolta végig kampányát. Előbb vagy utóbb jön majd egy jelölt, aki mondja: nem alkalmazkodik a meglévő szabályokhoz. Bejelenti, nem kíván államról államra rohangálni. Bejelenti, hogy az elnökség intézményének sokat ártott ez a kicsinyes iszapbirkózás. „Én az egész országgal kívánom jelöltetni magam, és kampányom során be sem teszem a lábam Iowába és New Hampshire-be."

1988-ban volt ilyen jelölt, Albert Gore. Nem tette a lábát Iowába és New Hamsphire-be. De a konvención már csak nézőként lehetett jelen. Raymond Strother és Albert Gore ideje még nem jött el.

Atlantában is, és New Orleans-ban is a delegátusok voltak a legkevesebben. A georgiai fővárosban 4160-an, a Superdomeban pedig 2277-en. A sajtó emberei (beleértve természetesen a televízió-társaságok kábelcipelőit is) a demokrata pártértekezlet színhelyén háromszoros, a republikánus tanácskozáson ötszörös túlerőben voltak. Így aztán küldött nem maradt interjúvolatlan, lefilmezetlen, lefényképezetlen. Minden negyedik év sajtórekordot hozott eddig. A konvenció közvetítése egyre drágább technikát, egyre több embert kíván. Mi lesz 2000-ben? Mi lesz 2100-ban?

A sajtóembereknél csak az árusok voltak valamivel többen. Lehetett kapni jelvényt 50–60 félét, a legkülönbözőbb feliratokkal, portrékkal. Van, amelyiken George Bush alelnökjelöltjének, Oliver North alezredest ajánlották, 1987 „fura hősét". A demokratáknál Jack Tanner volt a favorit. Egy televízió-sorozat hőse.

1988 elején a HBO kábeltelevízió sorozatot indított egy kitalált demokrata elnökjelöltről. Atlantában az első napon gombnyomással szavazni lehetett: ki kit szeretne Michael Dukakis oldalán látni. Jack Tanner, a videojelölt 44 százalékot kapott. (Jackson volt a második, csak 31-et.) Garry Trudeau karikaturista-humorista találta ki Tannert, a sorozat azonban csak annyira volt szatíra, amennyire az esti híradók is azok. Ha valaki külföldről jött, könnyen hihette, hogy az, amit lát, valódi riportfilm egy valódi kampányról. Trudeau, Washington politikai közegének nem kevés cinizmussal megáldott ismerője csak annyit torzított, hogy az a dolgok sűrítésének hat. Miért ne lehetne – például – a valóságban is ügy, szenzáció abból, hogy a biztonsági emberek földre tepernek egy pincért, mert kezében megvillan a vacsoravendégek számára vitt étkészlet. S a kampánymenedzser miért ne használná ki ezt annak alátámasztására, hogy a jelölt milyen méltósággal és nyugalommal fogadta a sikertelen merénylet hírét?

1988 tavaszán valódi elnökjelöltek – Dole, Gore, Babbitt, Simon, Robertson, Kemp, Hart – szerepeltek a műsorban, vitatkoztak Tannerrel, adtak interjúkat a nem létező kampányt kísérő nem létező televízióstáboknak. A „Tanner '88" kampány stábja Atlantában a konvenció épületével szemben a CNN televíziós társaság székházában ütött tanyát. Itt forgatták az utolsó epizódot, itt forgatták a jelenetet, amikor Jack Tanner (Michael Murphy játszotta) beismeri vereségét, és bejelenti, ő is Michael Dukakist támogatja. Murphy egy délután átsétált (a szükséges rengeteg igazolvány birtokában) az ülésterembe, és valódi sztár-politikusoknak kijáró ováció fogadta.

Ezen a napon a „Tanner és én" fotók népszerűbbek voltak a „Dukakis és én" felvételeknél. Igaz, a HBO-elnökjelölt a maga testi valójában karolt bele a fotóra vágyókba. Míg Dukakisnak csak az életnagyságú fényképével lehetett fényképezkedni.

Atlantát és New Orleans-t a helyszínen figyelve az embert könnyen kerítette a hatalmába az érzés: vajon az egész nem csupán költséges, nagyon jól kitalált, illuzionista mutatvány-e? Mi dől el? Semmi. Az ünnepélyes szavazás nélkül is mindenki előre tudta, hogy az egyik helyen Michael Dukakist, a másikon George Busht fogják jelölni. Most az illinoisi Peoriából érkezett köldöttnek az égvilágon semmi befolyása sincs a dolgok

alakulására? Pedig örömében majd kibújik a bőréből, hogy résztvevője lehet egy fontos politikai eseménynek. Hogy a tüntetések sem igazán tüntetések? A rendezők Atlantában 90 percet adtak – egy kordonnal körülvett parkolóhelyen – a delegációk számára. 90 perc után felszólították a tiltakozókat, menjenek, mert jön a következő „előadás". (Egy alkalommal felforrósodott a hangulat, két „bőrfejű" a fasisztoid Nemzeti Mozgalom tüntetőinek szállított plakátokat, zászlókat. Járművüket megrohamozták, felgyújtották, a rohamrendőrség mentette csak meg testi épségüket.) A tüntetések tere meglehetősen összkomfortos volt, félszáz hordozható illemhely, valamint Vöröskereszt-sátor és hűtött vizet tartalmazó hordók sora várta a tiltakozókat.

Mesterséges – valójában – a lelkesedés is, amelyet a zászlólobogtatás és a kitűzött jelvények csokrai sugallnak. 50–60 dollárért – trikó, nemzeti színű kalap, mindenféle választásigomb – bárki hithű republikánusnak vagy demokratának maszkírozhatja magát.

És mégis: a televízió-közvetítések (a képernyő már csak ilyen) a lakószobákban valósággá formálták az illúziót. És a választási év – akármennyire hosszú is, akármennyire önismétlő is – demokráciaélményt nyújt az emberek tízmillióinak. Egy amerikai semmire sem olyan büszke, mint arra, miként választják elnökét. (Ehhez képest elég furcsa: a választópolgároknak általában csak a fele tartja fontosnak, hogy el is menjen az urnákhoz.) Az amerikai polgár novemberben két nagyon kevéssé különböző párt két nagyon kevéssé különböző jelöltje közül választhatott. De ez nem zavarta. „Éljen a különbség". Még ha kicsi is. Egyébként így választott elnököt ükapjának ükapja is. (A konvenció nem ilyen régi, 1831. szeptember 12-én tartották az elsőt.)

Lehet persze, hogy hamarosan kevesebb konvenció lesz majd a több konvenció. Ebben az évben először csökkent a 4 napos monstre tévéközvetítések nézettsége. A statisztikák talán annak bizonyítékai, hogy a nézőnek elege van unalmas delegátusok unalmas beszédeiből.

– A konvenciók olyanok, mint a 10-es években – mondta az ABC televíziós társaság hírműsorainak főnöke, Roone Arledge. – Eljött az ideje annak, hogy a pártok végiggondolják, ragasz-

kodnak-e a hagyományos formákhoz, akarnak-e négy nap dögunalmat, vagy sűrítik az eseményeket? A televízió az előbbihez nem lehet partner.

Akadt nap, amikor – akármilyen izgalmasnak is tetszettek a dolgok a helyszínen – a képernyőn semmi érdekes sem volt. A kamerák nem láthatták például, hogy az újságíró kollégák sorában jegyzetfüzettel, magnóval felszerelkezve sötét öltönyös (és ezért a társaságból meglehetősen kirívó) férfi szaladgált eseményről eseményre. Ez a riporter önmaga volt az esemény, hiszen egy évvel ezelőtt úgy vélte, az ő nevét nyomtatják majd a jelvényekre, őt éljenzik Atlantában Dukakis helyett. Gary Hart volt a felnyakkendőzött, fodrászolt hajú tudósító, aki egy olasz tévétársaság és a Scripps Howard amerikai hírügynökség számára dolgozott.

– Impresszionista riportokat készítek – mondta Gary Hart –, azt írom, ami az eseményekről az eszembe jut.

– Most például?

– Nem az a fontos, hogy Lloyd Bentsen texasi, hanem hogy alkalmas-e az ország vezetésére?

Gary Hartról sokáig azt mondták: amatőr író, profi politikus (két regénye jelent meg, kémregények). Aztán: profi író, amatőr politikus. Bár a Bentsen-mondat különösen képzelőerőre nem vall. Vérbeli riporterek más dolgokra figyeltek. Lloyd Bentsen – demokrata alelnökjelölt – apjára például, „Big Lloyd" Bentsenre. Egy nap együtt mutatkozott Euterpe Dukakisszal, az elnökjelölt mamájával (84 éves), és megállapították, szép pár lennének.

– Milyennek találja a férfit? – kiabálta be egy újságíró a tükörfalú terem széksorai közül.

– Jóképű – mondta a Larisszából jött Dukakis mama. – De hány éves? – kérdezte az újságírókat.

– Jóval több, mint 90.

– 90? Hát ez túl öreg. Akkor nekem kellene gondoskodnom róla.

Vérbeli riporterek arra figyeltek, hogy a demokrata párt ellopta a republikánusok 1984-es himnuszát, „Isten áld meg Amerikát" – játszotta a zenekar az 1984-es Reagan-konvención. Ezt a „God bless America"-t akkor a republikánusok sajátítot-

ták ki, amolyan párthimnusznak. Most a demokraták játszották – kihasználván azt, hogy előbb volt a konvenciójuk – úton-útfélen.

Vérbeli riporterek önmagukkal is foglalkoztak, azzal a ténnyel például, hogy „forró drótot" szereltek fel az atlantai rendőrség és egy jogi iroda között. A jogászok voltak hivatva képviselni az újságírókat abban az esetben, ha tévedésből letartóztatják őket egy tüntetés során. Idézet a használati utasításból: „Ha bajban vagy, ha őrizetbe vettek, rögtön mondd a letartóztatást foganatosító tisztnek, hogy újságíró vagy, és mutasd meg igazolványodat.

A rendőrség mindent megtesz, hogy azonosítsa és szabadon engedje a tömeges letartóztatáskor elfogott újságírókat, feltéve, hogy a riporter nem követett el más szabály- vagy törvénysértést. Ezek közé tartozik a feloszlatási felszólítás figyelmen kívül hagyása. Ha azzal vádolnak, hogy figyelmen kívül hagytad a feloszlatásra vonatkozó felszólítást, akkor a rendőrség kiállíthat egy büntetőcédulát (hasonlatosat a közlekedési bírsághoz), és saját felelősségedre szabadon bocsáthat. Ha így történik, hívd fel a forró drótot, és az ügyvédi iroda segít a büntetés rendezésében.

Hogyha letartóztatnak, helytelen magatartásért (például ha ellenállsz a letartóztatásnak), két eset lehetséges.

Egy: nem kell óvadékot letenni. A legtöbb személy óvadék nélkül is szabadon bocsátható. Letartóztatásod után rögtön hívd fel a forró drótot az ügyben.

Kettő: szabadon bocsátás óvadék ellenében. A pénzt a rendőrségen kell letenni. Ennek összege 500 dollár körüli. 10 százalék előleg befizetése azonban elégséges, úgy, hogy hordjál magaddal minimum 50–75 dollárt készpénzben. Tudomásul vételre: pénztárcádat és egyéb személyi holmidat valószínűleg elveszik, még a kihallgatás előtt, de pénztárcádat, pénzedet visszakapod, ha ki kell fizetni az óvadékot."

Vérbeli riporterek természetesen komolyabb dolgokkal is foglalkoztak, így például elemezték, milyen hatása van az alelnökök kiválasztásának a novemberi esélyekre.

1988-ban általában a szokottnál fontosabbnak ítélték az alelnök személyét. Dukakis és Bush párharcához a két alelnökjelöltnek kellett szállítania azokat a támogatókat, akiket egyik

oldalról az alelnök, másik oldalról a kormányzó nem tudott a maga számára biztosítani.

Elsőként Bentsen neve vált ismertté. A texasi szenátor (1921. február 11-én született), amolyan demokrata Bush-ikernek számít. Dukakis azzal, hogy maga mellé vette, ellenfele potenciális támogatóinak sorát kívánta megritkítani. Váratlan volt – a konvenciót megelőző héten – a bejelentés, annyira váratlan, hogy Jesse Jackson szinte sértésnek is tekintette azt. (A „szinte" majdhogynem felesleges szó, mivel Jackson kijelentette: csupán „hallatlan önfegyelme" tartja vissza a bírálattól.)

A lapok elég hosszú listát állítottak össze arról, hogy a demokrata párti alelnökjelölt mely kérdésekben áll közelebb a republikánus ellenfélhez, mint saját (esetleges) főnökéhez. A nicaraguai kormány ellen harcoló felkelőket Bentsen és Bush támogatná. Dukakis nem. Az MX-nek nevezett rakétát megint csak a két „B betűs" gyártaná, Dukakis nem. A demokrata elnökjelölt – írták a lapok – ellenzi a Reagan-kedvencet, a csillagháborúnak mondott, az Egyesült Államok fölé védőpajzsot teremtő hadászati védelmi kezdeményezést. Bush, Bentsen támogatja ezt. Dukakis szeretné, ha valamilyen formában ellenőriznék a fegyverek eladását, vételét az Egyesült Államokban. Bush és Bentsen nem. Dukakis szövetségi pénzekből segítené az indokolt terhességmegszakítást, Bentsen és Bush nem. Dukakis ellenzi a halálos ítéletet, Bush és Bentsen nem. Dukakis nem akarja, hogy alkotmány kötelezze az elnököt a költségvetési hiány megszüntetésére. Bentsen és Bush igen.

Bentsen ugyanolyan milliomos, mint Bush. (Tudatában is van a milliók fontosságának. 1970-ben Richard Nixon, a republikánus elnök a demokrata John Connallyt jelölte pénzügyminiszternek.

– Remek – mondta Bentsen –, de csak egy esetben szabad elfogadnod. Van már kétmilliód, John?

– Nincs – felelte Connally.

– Akkor várd meg, amíg kettő lesz, mert csak akkor engedheted meg magadnak, hogy a kormányba lépj. Először legyen meg a pénzed, és kétmillió az a minimális pénz, ami ahhoz szükséges, hogy komfortosan érezd magad.)

Vérbeli riporterek kinyomozták, Dukakis ötlete – hogy Bentsent választja – nemcsak hideg politikai megfontolásból,

hanem romantikus elképzelésekből is fakad. (Nagyon vérbelinek kellett annak a riporternek lennie, aki romantikára bukkant Dukakis gondolkodásában.) Az 1988-as demokrata páros az 1960-ast idézte. Massachusettsből jött az akkori elnökjelölt, John Kennedy, és Texasból az alelnökjelölt, Lyndon B. Johnson. A tanácsadók rögtön tanácsolták, hogy MSD (vagyis Michael Stanley Dukakis) verje ki a fejéből JFK (John Fitzgerald Kennedy) példáját. Már csak azért is kockázatos, mert 1960-ban hajszálon múlt az elnökjelöltség sorsa. Kennedy éppen csak hogy megverte Nixont. Különben is, mutattak rá a különösen vérbeliek, annak idején Johnson véletlenül lett Kennedy „futó párja". Egy héttel a Los Angeles-i demokrata konvenció előtt Kennedy nem hitte még, hogy Johnson elfogadja a második ember szerepét.

– Nem kétlem – mondta a későbbi elnök Hugh Sidey-nek, a Time magazin fehérházi tudósítójának –, hogy Lyndon volna a legjobb. Texasi, déli, és ismeri a kongresszust. De meg vagyok győződve, nem fogadja el.

Kennedy Stewart Symington missouri szenátort kívánta megnyerni. Előbb – az udvariasság kedvéért – megkérdezte Johnsont, vállalná-e. És Johnson azt modta: igen.

Dukakis alelnökválasztása hideg megfontoláson alapult. Tiszta agyművelet volt. George Bush hasonlóképpen kalkulálta ki, hogy ki legyen a párja. A lehetőségek sora hosszú volt. Bob Dole kansasi szenátor (közismert, erős közép-nyugaton, elnöki jelenség), Jack Kemp, buffalói képviselő (a konzervatívok kedvence, hat a kétkezi munkásokra, jó a frizurája), George Deukmeijan, kaliforniai kormányzó (biztos siker egy nagy államban, a görög Dukakishoz hasonló etnikum: örmény), Pete Domenici, New York-i szenátor (olasz ízek, pénzügyi zseni).

Washington egy-két napig azzal a lehetőséggel is zsonglőrködött, hogy Bush Colin Powellt, az Egyesült Államok első fekete nemzetbiztonsági tanácsadóját szemelje ki. (Kiegyensúlyozott tábornok, aki „Jackson vonzerejével bír, sokkal megnyugtatóbb kiadásban".) Végül is Bush a teljesen ismeretlen Dan Quayle-t választotta, talán azért, mert összes gondja közül a legnagyobbnak azt tartotta, hogy képtelen vonzani a nőket. A közvélemény-kutatások azt mutatták, hogy a férfiak valameny-

nyi korosztálya nagyjából egyformán ítélte meg a demokrata ésa republikánus jelölt személyét, a nők viszont sokkal rokonszenvesebbnek találták a vastag szemöldökű görögöt. Quayle legfontosabb kvalitása szőke haja, szabályos arca volt, aminek alapján gyakran emlegették a politikusok Robert Redfordjának. Redford, a színész ennek a ténynek kevésbé örült, egyszer már tiltakozó levelet küldött az indianai szenátornak: maradjon meg ki-ki maga magának. Quayle legyen Quayle, Redford pedig Redford.

– Különbözik tőlem, én 64 éves vagyok, ő 41. És ez jó. – mondta választása egyedüli indokaként Reagan volt alelnöke. Egyéb tényezők is voltak persze. Quayle a „népességrobbanás generációjának" első tagja, akit országos politikai feladatra szemeltek ki. (Minta-konzervatív.) Ez a nemzedék a háború után születetteké. Átformálta a kulturális életet, egyre nagyobb szerepet kér a gazdaságban, a politikától azonban mindeddig távol marad. Dan Quayle volt kiválasztva először arra, hogy (abban az esetben, ha Bushsal valami történik) akár az Egyesült Államok elnöke is legyen. A vita személye körül azon robbant ki, mennyire méltó képviselője saját nemzedékének. A kérdés konkrétabban úgy fogalmazódott meg: miért nem vett részt a vietnami háborúban?

A 60-as, 70-es években a vietnami háború ellen tiltakozó jelszavak között az egyik legnépszerűbb (és kinyomtatható) ez volt: „Hell no, we won't go!" (A pokolba, nem megyünk!) Amerikaiak milliói kiáltották ezt, amerikaiak milliói vélték, tudták, ismerték fel, hogy ebbe a háborúba még büntetés árán sem szabad elmenni. 8 millió 744 ezer amerikai szolgált a háború idején a haderőknél (vagy önkéntesen, vagy azért, mert behívták), 58 021 halt meg (a legutolsó adatok szerint). Ők bevonultak. Nem foglaltak állást arról, vajon helyes vagy hibás volt a háború, egyszerűen – a körülmények kényszere folytán – részt vettek abban. Dan Quayle szenátor – a tiltakozók és a résztvevők mellett – egy harmadik csoporthoz tartozott. Ahhoz, amelynek tagjai elkerülték az aktív szolgálatot, mert rokonok, ismerősök segítettek.

Az alelnök kijelölését rögtön alapos sajtóröntgenezés követi. Egy nappal azután, hogy Lloyd Bentsen az atlantai szószékről köszönte meg azt, hogy Dukakis őt választotta, kiderítették,

The Final Four
SIMON
0
GORE
3
Jackson
MARLETTE

hogy fiával egy pénzügyi beruházáskor kivételt tettek. (A zaj elcsitult, amikor bebizonyosodott, hogy a pénzt eme beruházáshoz éppen az apa adta.) Quayle szenátor gondjai heteken át tartottak (Túl 4 „hírcikluson".) Nem is annyira az elkényeztetett gazdag fiú Vietnam-kerülése állt a középpontban. Hiszen józan ésszel nagyon is érthető, hogy valaki nem akart a dzsungelbe menni harcolni. Quayle azonban szuperkonzervatív szuperhéja. A vietnami háborút minden megnyilatkozásában védelmezte. Szeretni a háborút és elbliccelni azt, olyan kettősség, amit nehezen tudott a sajtó megbocsátani.

A New Orleans-i konvenció utolsó napján – ebédidőben – George Bush és alelnökjelöltje egy dobogón étkezett és egy-egy falatka közt újságírók kérdéseire válaszolt.

Alig észrevehetően – mert időben 20–25 perc távolság volt a két nyilatkozat között – George Bush pontosan az ellenkezőjét mondta annak, mint Don Quayle. A republikánus elnökjelölt ezredszer felelt a bátorságára, keménységére, tartására vonatkozó (és természetesen eme erényeket megkérdőjelező) kérdésekre. Ki tudja, hanyadszor felidézte a háborút. Beszélt pilótaéveiről, lelövetéséről, a bajtársak elvesztésének fájdalmáról. Bush a frontszolgálatot dicsérte.

Quayle, az alelnökjelölt azokról szólt, akik otthon maradtak. „Aki azt mondja, hogy a Nemzeti Gárdában szolgálni kibúvó a frontszolgálat alól, az a Nemzeti Gárda tagjait sérti meg." Ez a sajtóértekezlet – bizonyítván, hogy érvelni minden mellett lehet, politikai tőkét kovácsolni mindenből lehet, – világosan mutatta: működni kezdett a „kontrollnak" nevezett gépezet. Az a politikai masinéria, amely előbb felméri a károkat, kidolgozza a védekezés stratégiáját, majd ellentámadásba megy át. Quayle esetében a republikánus kampányfőnökök úgy vélték, drasztikus lépés (az alelnökjelölt menesztése) nélkül is kontrollálható a helyzet. Quayle generációja kompromittálódott nemzedék. Vagy Vietnamban volt, és ott részt vállalt felvállalhatatlan dolgokból. Vagy nem ment Vietnamba, és túlságosan baloldali volt. Vagy nem ment Vietnamba, és túlságosan jobboldali volt. Vagy kábítószert fogyasztott. (Az 1988-as kampány egy pillanatában Joseph Biden és Albert Gore szenátorok még mielőtt ez kiderült róluk, siettek beismerni: fiatal korukban marihuánát szívtak.) Ez a nemzedék semmiképpen sem

olyan, mint az előtte járó, mint a Dukakist, Busht, Reagant adó. A puritán értékeknek nem tudja felmutatni ugyanolyan gazdagságát. Ott ültek a pódiumon, szinte apa-fiúként, s úgy tetszett, egymás múltjából próbálnak erőt meríteni.

A Superdome valóságos és szellemi légkondicionálása után furcsa volt a dunsztos utcákra lépni. New Orleans nyáron fülledt. A levegőt nehezen veszi az ember (ha léghűtéshez szokott), a hőmérséklet 40 °Celsiusnál is több. Ez amerikai számítás szerint még többnek hangzik, hiszen a Fahrenheit skálán meghaladja a 100 fokot. De ebben a 100 fokos, pálmaház-dunsztosságú városban minden rendjén van, az utcasarkon gitározó feketék nem panaszkodnak, és nem panaszkodnak a boltok, éttermek tulajdonosai sem. A villamos zsúfolt, a rakparton százak bámulják a Mississippin úszó hajókat.

– Push Bush! Push Bush! – kiáltozta egy összekarolt csapat. „Nyomd meg, Bush!"

Rám mosolyogtak, de nem várták, hogy csatlakozzam hozzájuk. A nyakamban fityegő sajtóigazolvány elárulta: ez olyan alak, aki kevesebb, mint egy hónappal korábban ugyanilyen érdeklődéssel figyelte a demokraták skandálását: „Mike, Mike Dukakis, Mike, Mike Dukakis!"

TANULJUK MEG GEORGE BUSHT

Vannak családfakutatók, kik azt állítják, királyi vér kering George Bush ereiben. II. Erzsébet, brit uralkodó tizenharmadik unokatestvére. (Az nem egészen világos, mi a tizenharmad rendű unokatestvérség. Közeli rokonság semmiképpen.) Az ilyenfajta családfákkal vigyázni kell, persze. Annak idején Ronald Reaganről is bebizonyította néhány családbúvár, hogy egy XI. században élt – félig-meddig barbár – ír király leszármazottja. A baj csak az, hogy a szakállas uralkodó oly mértékben termékeny volt, hogy a ma élő írek 90 százalékában kering legalább gyűszűnyi királyi vér. (Állítólag komputerrel is kimutatták.) Lényegében tehát az a tény, hogy Bush és a királynő szegről-végről rokonok, nem mond semmit. Az azonban biztos, ha létezne amerikai arisztokrácia, akkor George Herbert Walker Bush közéjük tartozna.

Az 1988-as választási kampány során a különböző rendű és rangú munkatársak nem tudták eldönteni, miképpen kezeljék ezt a kérdést. Erőltessék-e, hogy az elnökjelölt „egy miközülünk", „egyszerű, kedves fickó", vagy pedig éppen ellenkezőleg, arra koncentráljanak: nem köznapi ember. Sem képességek dolgában, sem neveltetése folytán, és anyagilag sem. Nyár elején, a nagy amerikai magazinok fotóriportereit meghívták, készítsenek képeket a Bush család tengerparti otthonában. Kennebunkport Maine államban van. Sziklás part, nyírott gyep, egy kis dombon fenyőfák, virágzó bokrok. Hat hektáros birtok, a ház terméskőből épült, három szint, tornyok, tetőablakok. Ránézésre lehet vagy húsz szobája. Hivatalos életrajzában George Bush texasi lakos. Ez a Kennebunkport csupán a nyári lak, de Houstonban csak egy szállodaszobája és egy üres telke van. (Texas 29 elektori szavazatot ér, Maine állam csak négyet.) A megérkező fotósokat Sheile Tate sajtótitkár fogadta azzal a kéréssel, hogy kívülről ne nagyon fényképezgessék az épületet.

– Nem akarjuk, hogy megint arról írjanak, milyen elegánsan él George Bush – mondta a sajtótitkár.

– Fényképezzék az arcát, a család tagjait. Mutassák be, milyen ember. Mutassák be érzelmei teljes gazdagságát.

George Bush 1924. június 12-én született. Gyermekkorának színtere a New York szívétől 45 percnyi vonatútra lévő Greenwich. Már 64 éve is a legelegánsabb települések közé tartozott. Odahaza szakács és cselédlány, tenisz- és golfleckék voltak. A greenwichi elemi iskola diákjai pedig azon gyerektípust képviselték, akik az órák közti szünetben azon vitáznak: melyiküket hozta reggel ügyesebb sofőr. A milliomospalánták fogadtak is a sofőrökre: melyikük tud gyorsabban beérni az iskolába hóban, fagyban, forgószélben. Bushék gépkocsivezetője, Alec – a volt osztálytársak szerint – a legjobbak közé tartozott.

George Herbert Walker Bush négy nevéből hármat anyai nagyapja viselt (a család egyébként is olyan, mintha mindenki másról lenne elnevezve, van benne George Walker Bush, Herbert George Bush, Prescott Walker Bush, George Prescott Bush. A variációk szinte kimeríthetetlenek.) Walker nagyapa volt az igazán gazdag, egy New York-i tőzsdecég alapítója. Veje, George Bush apja itt lett később alelnök. Az apa, Prescott a

kötelességtudás, a teljesítmény eleven példájának számított. 190 centi magas volt (fia 5 centivel elmaradt tőle), s környezete úgy érezte, hogy a szó szoros és átvitt értelmében is lenézi embertársait. Udvarias volt, kimért, mosolytalan és formális. A családi étkezéseknél sem beszélt, a gyerekekkel való kapcsolata a legszükségesebb kérdésekre szorítkozott. Amikor fiát az iskolai labdarúgócsapat (nem amerikai, hanem európai foci) kapitányának választották, átküldött a cselédlánnyal egy levelet a szomszéd szobába. Ez körülbelül így hangzott: „Örömmel értesültem kapitánnyá történő megválasztásodról, amelyhez sok sikert kívánok, és remélem, hogy erőfeszítéseid a jövőben is gyümölcsözőek lesznek. Prescott Bush." 1952-ben, 57 éves korában elindult a szenátusi választáson, és be is jutott a Capitoliumba.

A mama férjének tökéletes ellentéte volt. Vidám, érzelemmel teli, színes ember. Egy dologban viszont hajlíthatatlan volt. Nem tűrte, hogy gyerekei dicsekedjenek. „Aki önmagáról beszél, annak nincs ízlése, nincs modora" – szokta mondani. Az 1988-as év első televíziós vitája után (a még mindig jó egészségnek örvendő) Dorothy Bush felhívta a szállodájában a fiát: „Ma megint sokat beszéltél. Magadról pedig különösen sokat."

Az ifjú George Bush alkatát, jellemét az Andover középiskola is gyúrta. Öt évig járt ide, az amerikai forradalom idején alapított, két évszázados iskolába. A harmadik évet ugyanis meg kellett ismételnie, mert hirtelen nőtt szervezetét nagyon megviselte egy influenza. Az Andover diákjainak tisztában kellett lenniük iskolájuk (és önmaguk) fontosságával. Az iskolaújság egyik 1942-es vezércikke így írt:

„Roosevelt elnök tegnap esti beszéde a nemzethez semmiképpen sem, csupán az Andoverhez szólt." A kulcsszó a „csupán".

Az elhúzódó influenza ellenére a fiatal George remekül sportolt. (Mint azt csapatkapitánysága is bizonyítja.) Az 1942-es iskolai évkönyv hat különböző kategóriában sorolja – a diákok szavazatai alapján – az első négy közé. Ezek: Mindenre a Legjobb Haver, A Legjobb Sportoló, A Leginkább Tisztelt, A Legnépszerűbb, A Legjóképűbb, Az Évfolyamvezér. Mindezt úgy, hogy tanulmányi eredményei meg sem közelítették sport-

beli sikereit. Fogalmazásból például 67 pontot kapott, ami így elsőre nem is hangzik rosszul, csakhogy 60 pont már bukás volt. Egyik életrajzírójának arra a kérdésére, hogy középiskolás évei alatt milyen könyvek formálták gondolkodását, három címet mondott. Ezek közül Salinger Zabhegyezője egy évtizeddel később íródott.

Garry Wills, a Time magazin szerzője megkérdezte tőle, hogy mostanában mit olvas. A választ Wills így írja le:

„– Barbara – mondtam –, elmegyek Jimmy Bakerrel (volt pénzügyminiszterrel, aktív kampányigazgatóval) a vadonba. (Ez volt kettőjük horgászútja a demokrata konvenció idején.)

– Valamit kell csinálnod – mondta –, ne vigyél magaddal munkát, inkább olvass.

– Olvassak? Mit olvassak?

Szóval odaadta nekem Tom Wolfe könyvét, amire én: túl vastag. De tetszett. Majdnem a végén vagyok már. Az ötszázadik, vagy valahányadik oldalon. Ez rendkívüli.

Bush ezzel a vallomással fejezte be reménytelen kísérletét arra, hogy könyvcímekre emlékezzen: – Nem tudom, Garry, nem olvasok olyan sokat."

George Bush 18 évesen drámai módon kiszakította magát a kipárnázott ifjúkorból. Henry Stimson hadügyminiszter 1942 végén iskolájukban járt, és személyesen biztosította a végzős osztályt, hogy nem kell majd bevonulniuk. Mehetnek az egyetemre. George Bush ennek ellenére önkéntesnek jelentkezett az Andover befejezése után. A haditengerészet legfiatalabb pilótája lett. 58 bevetésben, 1228 órát repült. Huszadik születésnapjának másnapján gépét találat érte, füstölgő motorral továbbrepült, ledobta bombáját egy japán rádióállomásra, aztán visszafordult, és az Avenger bombázót letette a Csendes-óceán vizére. A gép személyzetének három másik tagja meghalt, őrá félig eszméletlenül talált egy tengeralattjáró. Három másik gépe műszaki hiba miatt jött le időnek előtte az égből, de mindannyiszor elkerülte a végzetes zuhanást. Bravúros pilóta volt. Egyszer egy anyahajó fedélzetéről emelkedett fel, amikor elpattant egy olajvezeték, a lendületéből vesztett repülő orrát magasan tartva a farokkal ereszkedett a vízre. Így adott társainak időt, hogy előremeneküljenek, és a szárnyakon át elhagyják a roncsot. Minden bombázójának oldalán ugyanaz a név

volt: Barbara. Menyasszonyának, a nála valamivel idősebb Barbara Pierce-nek neve, aki egy nagy magazin (a McCall's) kiadójának lánya volt. A háború után összeházasodtak. A 21 éves Bush beiratkozott a Yale egyetemre, és két és fél év alatt (most már remekül tanulva) el is végezte azt. Az egyetem után George Bush nős emberként, kisgyerekkel Texasba költözött. Texasivá lenni azóta is vágya. Egyike életrajza rejtélyeinek: mi az oka, hogy egy Új-Angliában, Észak-Keleten nevelkedett, új-angliai műveltségű, új-angliai kultúrájú fiatalember erőnek erejével texasivá kíván lenni? Texas – még ma is, de a 40-es évek végén még inkább – bárdolatlan embereket, „a cél szentesíti az eszközt"-magatartást jelentett. Texasban – mint mondják – a férfiak nem hordanak sötétkék nyakkendőt, kicsi zöld bálnákkal.

George Bush előbb olajberendezéseket árul, majd beruházásokhoz szerez tőkét. Családi kapcsolatai révén ez könnyen ment. Texas abban az időben tele volt a keleti partról jött gazdag fiatalemberekkel, akik ismerőseik, rokonaik pénzét itt fektették be. De még ők is csodálkoztak azon a könnyedségen, ahogy az ifjú Bush egy-egy telefonnal, egy-egy mosollyal tízezer dollárokat szerzett.

1953-ban három társával megalapította a Zapata Petroleum Társaságot. (Egyikük, Hugh Liedtke, a Pennsoil későbbi milliárdos tulajdonosa.) Nagy szerencsével kereste a Zapata az olajat, 128 kutat fúrtak, mind a 128-ból olaj jött.

Az olajüzlet utazással járt. George Bush egyszer hónapokat töltött egy kaliforniai kisvárosban, Whittielben. Itt ismerkedett meg Richard Nixonnal, aki a John Kennedytől elszenvedett vereség után éppen állástalan, volt alelnökként éldegélt szülőhelyén. Nixon hatása, befolyása érvényesült? Vagy apja példáját akarta követni, aki ekkor már szenátor volt? Mindenesetre az ismerősök és barátok értetlenül figyelték, miért számolja fel az üzletét, miért elégszik meg „csekély" 1 millió dollárnyi profittal, miért adja fel a következő esztendőkben várható óriási vagyont, miért adja fel magánéletét? Miért kezd politizálni?

1964-ben (40. évét valószínűleg vízválasztónak tekintve) elindult a szenátusi választáson. Aki ismerte, honnan jött, csodálkozott: mivé lett? A kérlelhetetlen szigorúságú Prescott

Bush szenátor magasra állította az erkölcsi mércét a törvényhozásban. Fellépett Joseph McCarthy ellen, a baloldaliak üldözése ellen, később a vietnami háború legkeményebb bírálói közé tartozott. George, a fia viszont úgy lépett a nyilvánosság elé, hogy bírálta az 1964-es polgárjogi törvényt. Betelepült texasiként texasibb akart lenni a választóinál, azt hirdette, amiről azt hitte, népszerű. (John Kennedyt – az akkor kevesebb, mint egy éve Texasban meggyilkolt elnököt – így nevezte: „baloldali politikai kalandor".) Kikapott.

Nixon azonban figyelte. Az elnökségre készülő exalelnök különösen a fontos államokban – és azt tagadni nem lehet, hogy Texas igen fontos – keresett fiatal, használható munkatársakat. Egy-egy választási gyűlésen együtt szerepeltek, s beszédeiben a protektor sem hangzott sokkal mérsékeltebbnek a protezsáltnál. Két évvel később, 1966-ban George Busht képviselőnek választják az egyik holtbiztos republikánus választókerületben.

Washingtonba jön, és a kongresszus tagjaként egyre inkább távolodik pártjának konzervatív szárnyától. Most már megszavaz egy polgárjogi törvényt. Egy statisztika szerint 1967-ben az esetek 83 százalékában mondott igent konzervatív előterjesztésekre, 1970-ben viszont már csak szavazatainak 58 százalékát adta le a konzervatívokkal együtt. 1978-ban néhány napig azt beszélték, hogy Nixon alelnökjelöltnek kívánja választani. Ebből nem lett semmi, de maga a hír is mutatja, hogy a fiatal, éppencsak-képviselő viszonylag korán azok közé tartozott, akikre felfigyeltek. 1970-ben Prescott Bush megpróbálta lebeszélni a fiát arról, hogy ismét megpróbálkozzon a szenátusért folyó versenyfutással. Nixon – az elnök – biztatta. És megígérte, ha veszít, kormánypossztal fogja kárpótolni. Kikapott ismét. Lloyd Bentsen győzte le. Az a Bentsen, akit 1988-ban Dukakis merész húzással alelnökének jelölt. (Ezzel már meg is született a demokraták kampányának egyik vezérgondolata: Reagan alelnöke csak a kinevezéssel betöltött posztokra alkalmas, ha választásokon indul, inkább csak kikap.)

Nixon állta szavát, s a vereségért Bushnak kínált kárpótlás az Egyesült Államok állandó ENSZ képviselőjének tisztsége volt. Anélkül, hogy tudta volna, az elnök arra használta fel, hogy leplezze frissen kezdett Kína-politikáját. George Bush New

Yorkban ülésről ülésre felszólalt az ellen, hogy a Kínai Népköztársaság a világszervezet tagja lehessen, és hatásosnál hatásosabb beszédekben próbálta megindokolni a lehetetlent: miért kell a kis Tajvannak az 1 milliárdos országot képviselnie. Szavazásnál rendre Tajvan érdekében szavazott. Közben pedig a színfalak mögött Nixon és Kissinger a történelmi nyitást készítette elő. Bush csak egy sakkfigura volt a játszmában, amelynek csúcspontja Nixon pekingi látogatása lett.

Az 1972-es választások után Nixon a Fehér Házba hívta beszélgetésre. Bush – életrajzírói szerint – azzal az elképzeléssel ment, hogy felajánlja: külügyi államtitkár szeretne lenni. Nagyszerűen alkalmas ugyanis arra, hogy „eljárja a tojástáncot a vetélkedő külügyminiszter és a nemzetbiztonsági tanácsadó – William Rogers és Henry Kissinger – között." Ehelyett ajánlatot kapott: legyen a republikánus párt elnöke. A legnehezebb volt a szóba jöhető feladatok közül, hiszen a – Nixont végül is megbuktató – Watergate-ügy már egyre nagyobb hullámokat vert. Elvállalni az állást egyet jelentett az elnök feltétlen, szinte vak támogatásával.

„Fiacskám, egy elnököt nem lehet visszautasítani" – mondta Bush a feleségének.

És ismét, mint valami egyszemélyes takarítóbrigád, a legnehezebb munkát végezte el, amit politikus elvégezhetett. Ő tartotta a hátát hónapokon át azért, ami a Fehér Házban történt. Nixon ment, Gerald Ford jött. Bush úgy érezte, eljött a jutalmazás órája, ő lesz az alelnök. De Ford Nelson Rockefellert választotta, Bush pedig Kínába utazott. Amerika képviselője lett abban az országban, amelynek ENSZ-tagságát oly sokáig akadályozta. 16 hónapot élt Pekingben. Egy interjúban megkérdezték tőle, mennyi önállóságot élvezett. Így felelt: „Semmit".

Kína után Langley, a CIA főhadiszállása. Egy éven át igazgatta Bush az amerikai titkosszolgálatot. Azt mondják, itt igazán elemében volt, visszatértek a Yale-évek, ott működött Koponya és a Csontok titkos társaság, amelynek tagsága férfitűrést és férfititoktartást követelt. CIA igazgatóként viselt dolgairól természetesen kevés a köztudott, a szenátus mindenesetre jegyzőkönyvbe vette, hogy „egyike a legjobb igazgatóknak, aki a CIA élén állt".

1980-ban megpróbál a Fehér Házba jutni. Kampányjelszava: „Egy elnök, akit nem kell betanítani." Megnyeri az iowai előválasztást (vagyis ott nyer Reagannel szemben, ahol majd 1988-ban vereséget szenved Dole szenátortól.) Összesen végül is hat államban győz, 266 delegátust gyűjt össze, és így megfelelő erővel érkezik a detroiti konvencióra ahhoz, hogy Ronald Reagan alelnökévé válassza. A republikánusok először „szuper párosra" gondolnak, meg akarják nyerni Gerald Ford volt elnököt, vállalja el a második számú pozíciót. Napokig komoly esélye van ennek a változatnak. Végül is Ford dönt: nyugdíjas elnöknek lenni jobb, mint aktív alelnöknek. És akkor George Bush megkapja az ajánlatot, amelyre egyesek szerint már a kampány kezdete óta várt. (Már 1978-ban egy értekezleten azt mondta embereinek, hogy Reagan 1980-ban valószínűleg legyőzhetetlen, úgy kell dolgozniuk, hogy az alelnöki poszt a cél.) A kampány során Bush ügyelt: személyesen sose támadja riválisát. Kevés kérdésben kritizálta. Ronald Reagan az adók 30 százalékos csökkentését ígérte. „Ez vudugazdálkodás" – mondta Bush. Vudu az afrikai sámánok bűvölő szertartása. Ezt később (már kijelölt alelnökként) letagadta. A riportereknek videofelvételt kellett lejátszaniuk előtte, hogy elismerje, kimondta ezeket a szavakat.

Bírálta az elnökjelölt Reagant azért a kijelentéséért is, hogy a szovjet csapatok Afganisztánba való bevonulását megtorlandó az Egyesült Államok vegye blokád alá Kubát. „Nem a kubaiak rohanták le Afganisztánt, a szovjetek tették ezt" – mondta Bush. Később a szélsőséges Reagan mérséklésével meg sem próbálkozott, a világhelyzet okozta a változásokat, nem ő.

Alelnökké jelölése után a sajtóértekezleten megkérdezték tőle: nem zavarja-e, hogy ő a második számú posztra a második számú választás?

– Teljesen lényegtelen. A lényeg, hogy itt vagyok – mondta Bush.

Már akkor előrejelezte azt a magatartást, amit az elkövetkezendő nyolc évben tanúsított:

– Az a legfontosabb, hogy egy elnök bízhasson alelnökében. Az elképzelhető legrosszabb dolog az, ha egy elnöknek állandóan a háta mögé kell pillantgatnia, hogy nem akarják-e letaszítani egy szikláról.

Alelnökségének legnevezetesebb napja 1985. július 13-a volt. Az alkotmány 25. kiegészítése alapján Reagan elnök daganatoperációja idején néhány órára megbízott elnökként működött. Egyébként ő volt az önmaga által megfogalmazott ideális második ember. Bírálói felvetik: a politikai széljárás szerint fordul. Előbb Goldwatert követte, aztán a középutas Fordot szolgálta, 1980-ban viszonylag liberális jelöltként indult, és Reagan leghűségesebb munkatársa vált belőle. Hívei szerint éppen ez az erénye: változik az idők változásával, pragmatikus, gyakorlatias gondolkodású. „A centrum élő barométere" – írta róla egyik életrajzának szerzője. A választási kampány során legnagyobb terhe és legnagyobb kincse a Reagan-örökség volt. Az ő vállát is nyomta az iráni-kontraügy, a költségvetési deficit, a Pentagon-botrány, s mindenféle etikai gond." (Lásd például Edwin Meese igazságügyminiszter kisebb-nagyobb afférjait.) „Hol volt George?" – kérdezték a demokraták az atlantai konvención. „George jelen volt" – visszhangozták a kérdésre New Orleans-ban, és felsorolták mindazt, amit a Reagan-évekből a választók sikeresnek tarthatnak. A gazdaság folyamatos fejlődését, a Szovjetunióval való viszony javulását. Bush helyzetét nehezítette, hogy nyilvános szerepléseikor is Reagan elnökkel hasonlítgatták össze. Az életben, egy-egy gyűlésen, magánbeszélgetésen érvényesülni tud Bush jó megjelenése, kellemes modora, rokonszenves érvelése. A televízióban mindebből mi sem látszik. Hangja szinte mutál, mosolya kényszeredetté válik, szófűzése bizonytalan. Híres nyelvbotlásai vannak, a „csillagos-sávos lobogó" helyett mondott már „lobogó csillagos sávokat". A siker szó (angolul success) hasonló hangzása miatt már mondta egyszer azt is: „Nagyon élveztem az elnökkel a közös szexet." Elnöktől ezek a kedves szórakozottság jelei, alelnöktől fura hibák, amelyek megkérdőjelezik alkalmasságát.

Bush lábára ballasztokat akasztott a Reagan iránti lojalitása, hátára ugyanakkor szárnyakat rakott. Kezdettől fogva világos volt, hogy George Bush 1988-ban nemcsak önmaga személyében indul, hanem Ronald Reagan örököseként is.

Egy chicagói taxisofőr (a délelőtti csúcsforgalomban a városközpont felé menet) így fogalmazott:

– Fekete vagyok, elvárják, hogy demokrata szavazó legyek. November 8-án demokrata szavazóként indulok majd útnak. A választóhelyiség felé menet azt hajtogatom majd: remek fickó ez a Dukakis, éljenek a demokraták. Nincs köztük fajgyűlölő, törődnek a szegény ember dolgával is... Aztán bemegyek a fülkébe, nézem a szavazógépet, és eszembe jut: volt valami bajom az elmúlt 8 évben? Jobban megy, mint 8 évvel ezelőtt? Nem volt bajom, és jobban megy. És akkor majd megnyomom a Bush-gombot.

TANULJUK MEG MICHAEL DUKAKIST

„The Duke". Hercegnek becézik: amerikai fül számára furcsa, idegen csengésű nevét formálták így át már a középiskolában is. Michael Dukakis ősei nem arisztokraták voltak, hanem földművelők az Égei-tengeren lévő Leszbosz szigetén. (Persze ha Ronald Reagan királyi ivadék, akkor Dukakis is lehet Agamemnon-származék, minden görögben lehet gyűszűnyi vér Agamemnonból.)

A 800 lakosú görög falu, Pelopi a leszboszi hegyek között ideális terep minden családi gyökereket kutató életrajzírónak. A piros tetős, dombra futó épületei zömében újak, nem találni már meg azt az otthont sem, amelyet Panos Dukakis hagyott el a 900-as évek elején. Most a 81 éves Jakovosz Manolisz háza áll azon a telken.

– Hogyha győz Dukakis, és még élek, akkor emléktáblát csináltatok a falra – ígéri.

A falu szélén midenesetre a névtáblára már felerősítettek egy angol nyelvű feliratot: „Üdvözöljük a Dukakisok földjén." Ennél a kis közösségnél jobban senki sem szurkol a demokrata győzelemnek a világon. Úgy vélik, ebben az esetben megindul majd a turisták áradata. Konsztantinosz Sztefanu, a falu tanácsának elnöke (csak elnöknek szólítják) gépkocsiján feliratot visel: „Dukakis for President."

– Azt szeretném, hogyha a világ élén két Mihály állna. Michalis Amerikában, Mihail Szovjetunióban. És természetesen, ha elnök lesz a mi görögünk, akkor elutazom Amerikába e

falu elnökeként meglátogatni őt, és ez lesz az elnökök csúcstalálkozója – mondja Sztefanu.

Dukakisnak több másod-unokatestvére él még Leszboszon. Egyikük, Elli Petridu úgy tudja, hogy Michael nagyapja (akinek nem a szigeten, hanem a szemközti török parton volt üzlete) értesülvén arról, hogy fia, Panos Amerikába készül, levelet írt testvérének. Meghagyta, kötözze össze a fiút, akadályozza meg a távozásban. Panosnak azonban már volt annyi összekuporgatott pénze, hogy az első teherhajóval elindult az Újvilág felé. Nem volt még 16 éves. Gyári munkás lett. 8 évvel később az angolul korábban semmit sem tudó textilmunkás sikeres felvételi vizsgát tett a Harvard egyetem orvosi karán. 1924-ben pedig Panos az első görög bevándorló, aki ezen a nagyhírű egyetemen végez. Euterpe Bukist veszi feleségül. A lány 9 éves volt, amikor családja Larisszából, a Görögország közepén lévő nagyvárosból Amerikába vándorolt. Apja könyvelő, a frissen amerikaivá vált kislány átlagon felüli ambícióira hamar felfigyeltek az iskolában. Haverhill kétkezi munkások kicsi közössége volt, innen nemigen ment egyetemre senki, bevándorlók lánya pedig egyáltalán nem. Stanley Gray iskolaigazgató segítette éveken át Euterpe pályáját, előbb egy rangos középiskolába, majd az egyetemre. A tanár keresztneve lett később Michael Stanley Dukakis második neve. Tanárnő lett Euterpe Bukis, de csak addig tanított, amíg nem találkozott Panos Dukakisszal, és nem házasodott össze az orvossal, aki Boston belvárosában nyitott rendelőt.

– Férjem mindenese lettem – mesélte egy televízióinterjúban a most 81 éves asszony. – Én voltam a telefonos, a titkárnő, a takarítónő, a mosónő. Minden.

Hamarosan anya is lett. Stelian, az idősebbik fiú 1930-ban, Michael 1933. november 3-án született. A családnak 1940-re gyűlt össze annyi pénze, hogy megvásárolja a házat a Bostonnal határos Brookline-ben, ahol Euterpe Dukakis ma is lakik. (Panos doktor nagyon nem amerikai módon készpénzért, és nem hitelbe vette az ingatlant.) Bírósági orvosszakértőként elismert nevet szerzett Dukakis doktor, s halála után 1 millió dolláros vagyont hagyott hátra.

Puritán erényeket becsült a Dukakis família. A takarékosságot, a fegyelmet, a teljesítményt, az igazmondást.

– Nincs kegyes hazugság, csak hazugság van – mondta a mama, a már idézett tévéműsorban. A számtalan ismétlés rutinjával mondta ilyen axiómaszerűen.

– Michael első szavainak egyike ez volt: „manos mu", „magam csinálom". Tiltakozott, amikor öltöztetni akartuk – idézte fel ezt is a mama.

Tehát előbb beszélt görögül, mint angolul. Ezenkívül – nagyon nem amerikai módon – tud még spanyolul, franciául és olaszul is. Van egy gyerekkori kép, amelyen görög népviseletben pózol 6 évesen. Legjobb barátai az iskolában görögök voltak. A Harvard egyetem jogi karán hárman voltak elválaszthatatlanok: Dukakis, Paul Brountas és Paul Sarbanes. 1960-ban végeztek, egy rozzant gépkocsin körbejárták az Egyesült Államokat. („Meg akartuk nézni az országot, milyen" – mesélte Brountas.) Los Angelesben kötöttek ki, ebben a városban tartotta az évi konvencióját a demokrata párt, és John Kennedyt jelölték itt elnöknek.

– Visszafelé egész úton, és igen hosszú volt ez az út, arról beszélgettünk, milyen lehet politikusnak lenni – emlékezett Brountas. – Mindegyikünk latolgatta ennek esélyeit, egy dolog azonban biztos volt: Michaelnek ez a célja. Nem akart híres jogász lenni, nem érdekelte a pénz, csak a politika vonzotta. 1978-ban, a vereség évében, amikor kormányzóként megbukott, a legnagyobb ügyvédi irodák keresték és akarták megnyerni munkatársuknak. De őt nem érdekelte az alkalmazott jog, inkább csak a jogalkotás.

A három barát valamilyen módon kapcsolatba került a politikával. Brountas, aki egy nagy jogi iroda társtulajdonosa, 1988-ban Dukakis politikai kampányának országos elnöke lett. Sarbanes, a harmadik fiú, aki a nyugati partra ment Kennedyt látni, Maryland állam demokrata szenátora.

A két Dukakis testvér közül Stelian könnyed, barátságos, nyitott volt. Michael visszafogott, kemény, makacs. Steliannal mindenki barátkozott, Michaelt testi-lelki jó barátnak még utólag sem nevezi senki. Viszont tisztelték.

– A Dukakis fiúk mindig rendesen öltöztek, rendesen viselkedtek, mindig elvégezték a dolgukat. Dolgoztak a kertben, kivitték a szemetet. Michael sosem lázadozott – mesélte Betty Porter, aki a család egyik szomszédja volt. Michaellel egyidős,

és most is Brookline-ban él. – Sosem hallottam panaszkodni. Elég volt, ha Euterpe csak ránézett, csak ennyit mondott: Michael, és már engedelmeskedett. Megbízhatóbb volt, mint a többi gyerek. Hogyha el akartam menni valahová, mamám megkérdezte, ott lesz Michael is? Ha igen, akkor ez rendszerint azt jelentette, mehetek.

Stelian, a könnyed, vidám fickó egyszer csak (mikor öccse a középiskola utolsó évébe járt) búskomorrá vált, és ettől kezdve majdnem két évtizeden át súlyos depresszióban szenvedett. Panos doktor önmagának írt feljegyzéseiben a maga által teremtett családi légkört vádolta. Úgy képzelte, Stelian betegsége nem alkati, hanem szerzett lelki baj. Talán annak a következménye, hogy túl sokat várt egy kevesebbet teljesíteni képes embertől. Talán a kontraszt is hatott Stelianra, Michael a maga szívósságával, keménységével könnyedén győzte le a számára lebírhatatlannak tűnő akadályokat. 1964-ben, amikor öccse a helyi törvényhozásba való újraválasztásáért küzdött, Stelian Michael Dukakis-ellenes röpiratokat szórt szét Brookline-ban. 1973-ban egy gépkocsi elütötte az országúton biciklizö Steliant. Négy és fél hónapig feküdt eszméletlenül, mielőtt meghalt volna.

Az 1988-as választási kampánynak volt egy pillanata, amikor úgy tetszett: bátyjának szelleme újra kísért. Közvetlenül a demokrata konvenció után a nagyon konzervatív, nagyon szélsőséges The Washington Times egyik riportere megkérdezte Dukakist: állt-e valaha is pszichiátriai kezelés alatt? Az elnökjelölt vállat vont, és annyit mondott: nem. Másnap az újság „Tagadják Dukakis pszichiátriai gyógykezelését" címen közölt nagy anyagot, amely sokkal inkább a szállongó hírekkel, mint a tagadással foglalkozott. A híreket egyébként egy jobboldali demokrata csoport, Lyndon LaRouche társasága terjesztette. Nevezetesen ezt: a nyugodt külső csak látszat, egy súlyos idegbeteg álarca. Pat Buchanan – egészen 1987-ig fehér házi beszédíró – egy vasárnapi interjúműsorban hosszan beszélt arról a gyanújáról, hogy az elnökjelölt lelki egyensúlyával nincs minden rendben. A Wall Street Journal a kérdésnek vezércikket szentelt, ezzel a zárógondolattal: „A kérdés nem is annyira az, hogy Michael Dukakis jó egészségnek örvend-e, hanem hogy valóban olyan ő, amilyennek a választók gondol-

ják?" És akkor jött Reagan elnök, akit egy LaRouche-újságíró Dukakis depressziójáról faggatott. „Nem akarok meghurcolni egy rokkantat" – mondta az elnök. Egy óra múlva azonban bocsánatot kért, mondván, tréfája mellétalált.

Dukakis – mint a napokig tartó zaklatás nyomán ez kiderült – életében egyszer, egyetlen alkalommal, bátyja halálát követő napon elment egy pszichológushoz beszélgetni, de pszichológus volt az illető, nem ideggyógyász. Az Egyesült Államokban az emberek minden népnél nagyobb arányban mennek lelki klinikákra. A pszichológusok, a parapszichológusok, a pszichiáterek a legjobban kereső népcsoportba tartoznak. De elnökjelölt a választási rituálé szerint nem teheti azt, amit a potenciális választók többsége tesz, egészségének – ebben az egészségcentrikus, egészségmániás országban – makulátlannak kell lennie. Különösen így van ez 1972 óta, mikor Thomas Eagleton demokrata alelnökjelöltről kiderült: többször elektrosokk kezelést kapott. Az „egy elmebeteg az elnöki szék közelében" pánikja pillanatok alatt elsöpörte McGovern választottját.

Dukakis papírokkal igazolta: príma egészségnek örvend. Egyetlen műtétje volt, kétéves korában kivették a manduláit. Háziorvosa nyilvánosságra hozta – az orvosi titoktartás alapelveit sértve – beteglapját. Ezen olyan esetek szerepeltek, mint hogy egyszer eltörte bal kisujjának második percét. Feleségével naponta rendszeresen fut, és gyakran teniszezik. A kampány során bérelt repülőgépének fedélzetén gyakran dobál baseball-labdát munkatársaival. Viszonylag alacsony, 170 centiméteres termete ellenére a középiskolában kosárlabdázott. És egy ízben éppen a sport miatt szegte meg az anyai alapelveket („Kegyes hazugság nincs"), idősebbnek mondta magát, hogy 17 évesen elindulhasson a bostoni maratoni futáson. 191 induló közül 57. lett. Rendkívül keményen edzett, az iskolában ennek ellenére csak a második futó volt. Henry Lion, egy természetes tehetségű, ruganyos mozgású, magas fiú rendszeresen legyőzte. Lion iskolai évkönyvébe Dukakis ezt írta saját fényképe alá: „Négy éven át mindig a hátsódat kellett néznem, mostantól kezdve arra vagy ítélve, hogy a képemet nézegesd." Ez a mondat, ez az öngúnnyal vegyes önbizalom már a későbbi politikust ígérte.

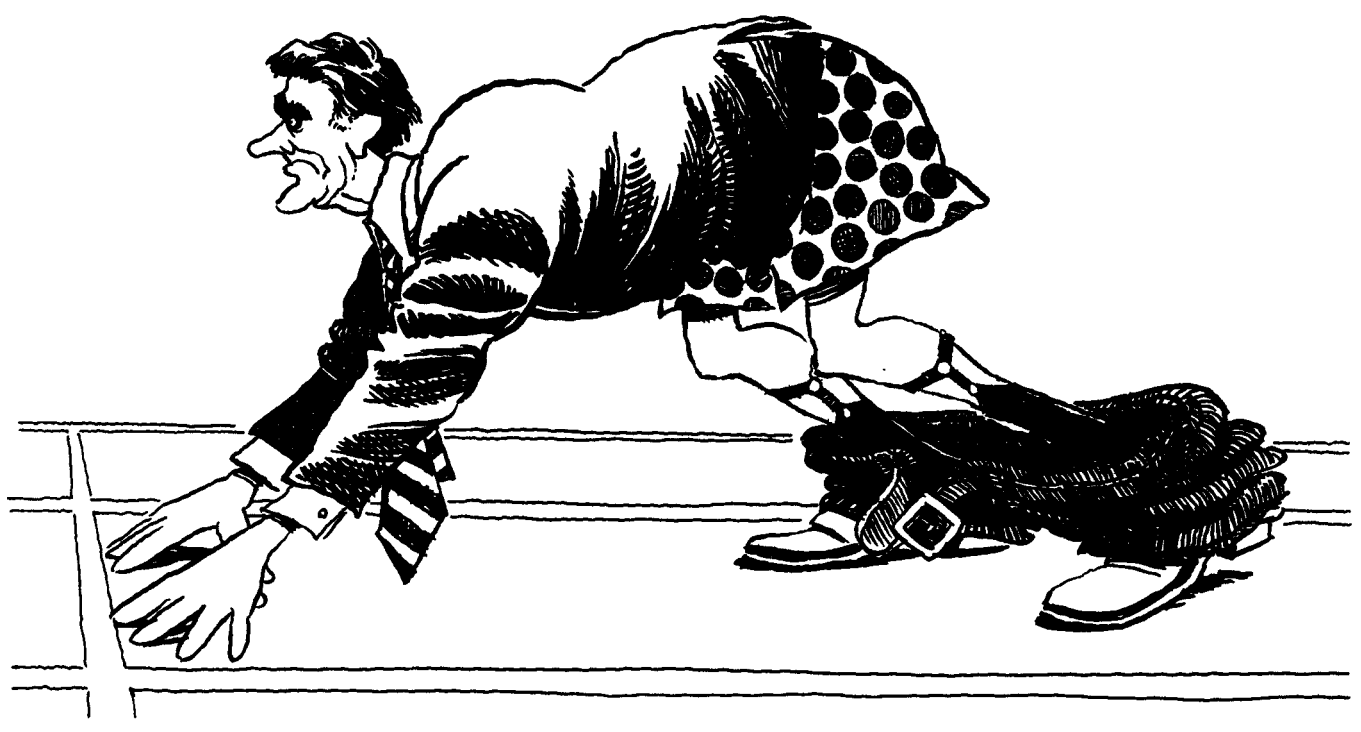

Harvardot végzett jogász, de nem a középiskolából került ide, erre az egyetemre. Előbb a Swarthmore főiskolát végezte, az ország egyik legkisebb, mégis igen tekintélyes felsőfokú tanintézetét. Swarthmore hagyományosan bohémek, művészek, független gondolkodók otthona, az átlagosnál nagyobb arányban kerülnek ki padsoraiból írók, költők, művészek. A jogászpalánta Dukakis itt teniszezik, sportról ír a diákújságba, trombitaleckéket vesz, eljátssza egy színdarab főszerepét, és mikor a helyi fodrász megtagadja a feketék göndör hajának nyírását, borbélyüzletet nyit. Hamarosan a profi hajfodrász meggondolta magát, és vállalta a gyapjas hajak rövidítését is. A brookline-i orvos fia a legtöbb időt az önmagukat „politikosz"-nak nevező csoportban töltötte el. Gyűlölték a vörösfaló Joe McCarthy szenátort, rajongtak a demokrata Stevensonért és szidták Nixont. (Swarthmore-ban a demokraták okosak voltak és műveltek, nem volt viszont egyetlen jófejű republikánus, s ők rúgtak be rendszeresen – írta Dukakis egyik életrajzírója.)

Swarthmore után, Harvard előtt Dukakis Koreában szolgált. Egy forró, poros bázison két éven át jelentéseket, kimutatásokat gépelt az ezredirodán. Katonaként nem csinált karriert, közlegény maradt. De a hadseregbe jövőbeli politikai ambíciója vitte. Unokatestvére szerint önként választott bevonulásakor ezt mondta: „Kell az életrajzomba."

1960-ban – zsebében a harvardi diplomával – idegrendszerében még a Los Angeles-i Kennedyt választó elnökjelölő konvenció élményével megindítja első politikai kampányát, és győz. A brookline-i városi bizottságba választják (ez megfelel a magyar tanácstagságnak). 1962-ben tagja lesz a massachusettsi törvényhozásnak. 1972-ben elvállalja az egyik televízióállomás felkérését, és az Ügyvédek című műsort vezeti. Arcát megismerik most már Bostonban és környékén, és megtanulja a televízió nyelvét beszélni.

1974-ben lesz először Massachusetts állam kormányzója. Négy év alatt az 500 millió dolláros állami deficitet 200 milliós többletté alakítja át. Negyvenezer új munkahely születik. Dukakisnak mégis mennie kell, saját pártja nem jelöli újra. Kampánya során ugyanis azt ígérte, hogy nem emel adót, mégis emelt. (Utóda, az ugyancsak demokrata Edwin King idején a

helyzet rosszabb lesz. Igaz, az egész országban visszaesett a gazdaság, s Massachusetts semmilyen szempontból sem volt kivétel. A munkanélküliek száma 10 százalék fölé emelkedett, az államkassza kimerült, és 1978 őszén Michael Dukakis újra beköltözhetett a State House-ba, a kormányzói palotába.)

Van, aki szerint pénzügyi zseni. (Massachusetts az ország egyik legjobb gazdasági övezete.) Az tény: takarékos.

– Sokan látják – mesélte Carl Sapers, volt egyetemista társa –, amint a metró zöld vonalán utazik a munkahelyére. Van, aki azt mondja, ez nevetséges. Ő a kormányzó, mégse utazzon metrón. De Michaelben éppen ez a nagyszerű. Nem sokkal azután, hogy először kormányzónak választották, Kevin White bostoni polgármester és ő felutazott Washingtonba, már nem tudom, milyen eseményre. Kevin három óriási limuzint szerzett, egyet a sajtónak, egyet magának, egyet a kíséretének, és így ment a repülőtérre. Michael felült a villamosra, és a turistaosztályra vett jegyet. Washingtonban Kevinre újabb fekete autók vártak, Michael felült a metróra, és előbb érkezett a Capitoliumra, mint a polgármester. Kevin, mint a legtöbb politikus, úgy vélte, hogy az emberek elvárják tőle, hogy limuzinon járjon, hogy az új pozíció másfajta viselkedést követel. Michael mindig megőrizte önmagát.

Magánéletében takarékossága már inkább zsugoriság. Öltönyeit egy bostoni raktáráruházban vásárolja, centre kiszámítja mennyi borravalót illik adni. Felesége éveken át kérte, vegyenek légkondicionálót a szobába. Néhány héttel azután, hogy végre beszerelték, a barátok megkérdezték, milyen.

– Nem tudom – felelte az asszony –, Michael nem engedi bekapcsolni.

Tréfa ez, vagy sem, jellemző – nem csupán Dukakis magatartására, kettőjük kapcsolatára is. Kitty Dixon 28 éve Dukakis felesége. Ugyanabba a középiskolába jártak, a Dixon-lány három osztállyal lejjebb, és csak messziről csodálta a „kiváló görögöt". (Így nevezték egymás közt.) Akkoriban Michael egy másik lánnyal, Sandy Cohennel járt, évekkel később viszont éppen Sandy volt az, aki – az akkor már elvált – Kittyt, egy 3 éves kisfiú anyját Dukakisnak bemutatta. („Annyi dolgom van, Sandy, hogy nem érek rá körülnézni. Nem tudsz egy helyes

lányt számomra?" – kérdezte a Harvardról éppen kikerült brookline-i városatya. És Sandy tudott.)

Ismerőseik úgy tartják, tűz és víz a két ember. Michael a megfontolt, Kitty viszont csupa élet.

– Hogy ha megválasztanak, akkor Kitty lesz az első First Lady, akit családi kapcsolatok fűznek Magyarországhoz – mondta Bostonban a kampány egyik szünetében Dukakis. – Anyai nagyanyja ugyanis magyar. Magyar zsidó.

Kitty (Katharine Dixon) a Bostoni Filharmonikusok egyik hegedűsének lánya. Modern táncot tanult, és később tánctanár lett. A tánccal együtt járt a légies termet, és Dukakis csak 1974-ben jött rá, hogy felesége naponta étvágycsillapító amphetamin tabletták tucatjait szedi. Kiderült, az asszony rabja a gyógyszernek, és sikertelen minden kísérlet, hogy abbahagyja a szedést. Végül is 1982-ben elvonókúrára ment, és sikerült úrrá lenni a gyógyszerfüggőségen.

Kettőjük kapcsolata szinte legendásan jó. Az év elején, Szent Patrick napján Chicagóban részt vettek az írek hagyományos parádéján. Erős szél fújt. Dukakisra egy kis mikrofont tettek, hogy a sajtó hallja, mi a véleménye a dolgokról. (Ennyit az elnökjelöltek magánéletéről.) Kitty megkérte, hajtsa föl a kabát gallérját, férje megigazítván felesége felöltőjét, odasúgta – a kísérő autó mikrofonjai pedig világgá kürtölték –: „Ha este elaludnék, ébressz fel, ma nagy kedvem van..." Mire Kitty: „Be van kapcsolva a mikrofonod."

Michael Dukakist a Playgirl nevű magazin az Egyesült Államok első tíz szexuálisan leginkább vonzó férfija közé sorolta. Dukakis erre azt mondta: „Ez csak egy vicc." Vonzó vagy nem vonzó, mindenesetre tény, beszédét végighallgatni nem kevés erőfeszítést kíván. Szinte hangsúlytalan, mély hangon skandálja a szöveget, s a monotóniát cseppet sem színesíti az a rengeteg adat, amivel megspékeli mondanivalóját. Emócióit éppoly jól elrejti, mint esetleges humorát. Ez a politikus az értelemhez szól, nem az érzelmekhez.

– Nem szónok típus – mondta róla Frank Sieverts, aki annak idején szobatársa volt a Swarthmore College-ben. – Részint ez sziklakemény őszinteségéből fakad. Gyűlöli a retorikát. A retorikát, tudom, a demagógiával azonosítja. Mindig is gyanakodva figyelt, ha szavakkal mozgósítottak embereket. Túl

sokszor látta a 30-as, a 40-es, az 50-es években, mit tesz a szó. Egyik oldalon ott látta Hitlert, a másik oldalon ott látta Joe McCarthyt, mindketten manipulált szavakkal, félrevezető szavakkal képesek voltak embereket rossz ügyekért mozgósítani.

A televízió azonban segít Dukakisnak. Különösen segített a kampány során. Beszédeinek egy-két részletét sugározta csak, okos szavakat, s ilyen röviden nem érvényesült a hallgató-altató-egyhangúság. Nyugodt, megfontolt stílusa híveket szerzett, és külsejét előnyösen mutatta a csak arcára közelítő kamera.

1987 közepén kevesen gondolták, hogy Dukakis olyan messzire jut, ameddig eljutott. Egyike volt a hét – tréfálkozva emlegetett – demokrata törpének. Egy helyi politikus volt, akit kormányzó kollégái a legjobbnak ítéltek meg, de akit e kormányzókon kívül, Massachusetts határain kívül az amerikaiak 10 százaléka sem ismert.

A TÉVÉVITÁK

1976. október 6-án este 10 óra 53 perckor – amikor csak 7 perc volt hátra Gerald Ford hivatalban lévő elnök és Jimmy Carter demokrata elnökjelölt San Francisco-i tévévitájából – kimaradt a hang. Elveszett valahol a kapcsolók, az erősítők, a biztosítékok, a vezetékek rengetegében. Éppen Carter készült mondani valamit, de 80 millió néző csak tátogni látta. És következett az a 27 perc, amely – minden valószínűség szerint – egyszer majd az új időszámítás kezdete lesz az elektronikus politizálás amerikai történetében. Csaknem fél órán át várakozott a vita díszletei között pulpitusának dőlve, bábbá meredve az a két férfi, akik közül az egyik az elkövetkezendő négy esztendőre Amerikát fogja vezetni. 27 percig várták, hogy izzadó technikusok, ügyeskezű szakemberek életet leheljenek a technikába.

Az az októberi áramszünet kínos csöndjével jelezte, valami nagyon megváltozott a televízió és az amerikai politika kapcsolatában. És a televízió megörökítette – mágneses szalag segítségével – a maga új szerepét. Egyik nap visszajátszották a politikusok megdermedésének jelenetét. – A nézőben így tudatosult, miképpen figyelje mindazt, amit a képernyő az elnökválasztási év finisében kampányként érzékel.

A korszerű technika még a televíziós korszak előtt helyet kapott az amerikai elnökválasztások forgatókönyveiben. A tömegbefolyásolás új módszerei először a moziban tűntek fel. 1936-ban Franklin Delano Roosevelt csapata készíttetett rajzfilmet. Ezen rokonszenves malacka (foglalkozására nézve kereskedő) ajánlgatja F. D. R. megválasztását. 1952-ben már a képernyőkön sugárzott a nap, koronájában a betűkkel: IKE (vagyis Eisenhower), ezt azonban még kevesen látták. Akkoriban 4 millió televíziókészülék működött az országban. 1960-ban már 40 millió. Valamikor a két dátum között vált tévénézővé Amerika.

KÖZBEVETÉS:

Napjainkban 1200 televízióállomás sugároz műsort az Egyesült Államokban. Ezek közül 600 a három nagy hálózat, a National Broadcasting Company (NBC), a Columbia Broadcasting System (CBS) és az American Broadcasting Companies (ABC) tagja. 290 úgynevezett közösségi adó van (ezek adományokból és némi kormánypénzekből tartják fenn magukat), a többi vagy teljesen önálló, vagy kisebb csoportosulások tagjai. Ilyenek például a Westinghouse, a Metromedia, a Cox, a Gannett és az RKO General. Egyre növekvő a kábeltársaságok száma, szaporodnak a csatornák. A CNN hírtelevízió egyre népszerűbb, és különleges vállalkozás a C-SPAN kábeltévé, amely teljes egészében sugároz az ország különböző pontjáról érdekesnek gondolt beszédeket, előadásokat. A rádióállomások száma 1988-ban körülbelül 8600.

1960-ban a készülékek elé ült Amerika, és ez az új közönség megtalálta szupersztárját, John Kennedyt. Tökéletesen alkalmas volt a hős szerepre. Jóképű, háborús veterán, tapasztalt törvényhozó és ráadásként – legalábbis a korai tévéműsorokban – ott szerepelt a szexszimbólummá lett feleség. Jackie Kennedy teljes háziasszonyi felszerelésben (amelyet egy kötény jelzett) jelent meg a képernyőn, és teára invitálta – az ennyi előkelőség, ennyi közvetlenség, ennyi finomság láttán ellágyult – nézőket. Persze csak bámulni lehetett a teáscsészéket meg a finoman csevegő Kennedyeket, de hát ez is több, mint amire az egyszerű néző számíthatott. Korábban nemigen pillanthatott egy szenátor, egy multimilliomos szalonjába. John Kennedy teapartija fél órán át tartott. Manapság ezt a tempót nemigen viselné el senki. De akkor a néző még

nézegető volt. Rácsodálkozott mindenre, hiszen már önmaga szenzáció volt a kis doboz.

1960. szeptember 26. Hozzá lehetne tenni, hogy Chicago, de ezt kevesen tudják, hiszen azt, ami ezen a napon történt, az amerikaiak többsége odahaza látta. John Kennedy a demokraták, és Richard Nixon a republikánusok elnökjelöltje ekkor vívta meg az elektronikus történelem első szópárbaját. Első alkalommal láthatták együtt a nézők tízmilliói az elnökségre pályázókat. Első ízben tehettek köztük összehasonlítást. S a műsor előrejelzett valamit a jövőből. Az a meglepő dolog történt, hogy akik – tévéjük még nem lévén – rádión hallgatták a műsort, többségükben Nixont *hallották* jobbnak. Okosabb volt, jobban érvelt. Akik viszont nézték az adást, azoknak többsége Kennedyt *látta* jobbnak.

Kennedy Kaliforniából jött kampánykörútról. Barnára volt sülve, s mikor a maszkmester megkérdezte, kíván-e sminket, elutasította. Nixon (emlékezett később egy televíziós műsorban) hallván Kennedy válaszát, szintén nemet mondott a barna púderre. Nem akarta, hogy másnap arról irogasson a sajtó, hogy festve volt. Igen ám, csakhogy Nixonnak lepedőszíne volt. Don Hewitt, aki abban az időben a televízióvita gyártásvezetője volt, mesélte:

– Belenéztem a kamerába, Nixon szörnyen festett. Szóltam a sajtótitkárának. Az is megnézte. Ő viszont úgy vélte, jó. Hát ha jó, akkor jó. Ők tudják.

Nixon erre az alkalomra sötétszürke öltönyt csináltatott. A stúdió háttérfüggönye viszont – mivel fekete-fehér volt ekkor még a televízió – pontosan ugyanilyen sötétszürkének hatott. A háttérbe olvadó, sápadt képű republikánus elnökjelölt jelentéktelen figurává változott. Ott állt mellette kontrasztként a Kalifornia-barna, sötét öltönyös Kennedy.

Púder? Öltönyszövet? Ez lenne a döntő? Döntőnek kellett lennie. Hiszen csupán ez volt a különbség a *látható* és a *hallható* vitapartnerek között.

Nixon mondta erről később:

– Tanulságos volt a televíziós vita. Én tanultam belőle. Teljesen ráhagyatkoztam a tévéproducerekre. Hagytam, hogy kikészíttessék az arcomat, még ha utáltam is. Hagytam, hogy

megmondják, melyik profilomat látja előnyösebbnek a kamera. Elfogadtam tanácsukat, merre fésüljem a hajamat, sőt azt is, milyen rövidre vágassam. Ez a mostani, ez tévés korszak. Rá kellett jönnöm, rám is vonatkozik. Akárhogy nem szerettem, alkalmazkodnom kellett. Egyszer már megégettem magam, mégegyszer nem követem el ugyanazt a hibát.

Ahogy teltek az évek, az amerikai elnökválasztási kampány úgy alakult át – egész éven át tartó – monstre televíziós sorozattá. 1963 szeptemberében (még csak negyedszázada) jelentkezett a világ első félórás esti tévéhíradója, a CBS társaság stúdiójából. Ettől kezdve kampány idején fontosabb volt, mi kerül az esti adásba, mint maga a kampány. Fontosabb volt a televíziós szereplés, mint az országot keresztül-kasul szelő, és fárasztó utazgatás, mint két tucat prímán megírt beszéd. Nem jó beszédekre, hanem jó mondatokra lett szükség. Idézhető három mondatra, ami belefért az egy jelöltre esténként jutó 30 másodpercbe.

És a hirdetések. Roosevelt csapatának nagy felfedezése, a politikai reklám átkerült a képernyőre is. Megszülettek a kampány klasszikusai. Politikai iskolákon, tévés iskolákon már tanítják ezeket. 1964-ben – talán akad, aki még emlékszik e névre Európában is – a szélsőséges Barry Goldwater szenátor indult köztársasági színekben Lyndon Johnson ellenében. Kampányának egyik vezérmondata volt, hogy a szabad világnak értékei védelmében még egy háború kockázatától sem szabad visszarettennie. A Johnson-tábor elkészíttette a „Margaréta lányt". Ezen a hirdetésen szép arcú, 3 éves forma kislány virágszirmokat tépeget. Egy, kettő, három, négy – kilencig. Tizedik szirom nincsen. Szeme tágra nyílik, szomorú és tanácstalan, meghalt a virág. Szemére ráközelít a kamera, s közben robothang visszaszámlálása hangzik: tíz, kilenc, nyolc, hét... és zérónál a képernyőt betölti a nukleáris robbanás gombafelhője.

Van gunyorosabb klasszikus is. Néhány évvel később Richard Nixon alelnökjelöltjének, Spiro Agnew-nak lejáratása is fizetett hirdetéssel kezdődött. Nem kellett érte sokat fizetni, olcsó hirdetés volt. Mindössze egy felirat a tévékészülék képernyőjén: „Agnew alelnök?" És kirobbanó gúnykacaj. Hosszan harminc másodpercig.

KÖZBEVETÉS:

Az amerikai háztartások 98 százalékában van legalább egy televíziókészülék. 60 százalékában kettő vagy több tévé van, 90 százalék színes. A háztartások száma 88 millió. Mivel egy lakásban több mint két ember él, a televíziónézők együttes számát 180 millióra teszik. Az átlag amerikai egy héten 30 órát tévézik, ez háromnegyede annak az időnek, amit munkahelyén tölt. A 18 éven felüli asszonyok hetente 35, a 18 éven felüli férfiak hetente 29 órát televízióznak. Két-három választás kellett, és aztán tapasztalati úton összeállt az elektronikus kampány forgatókönyvének minden részlete. Kell bele a jó hirdetés, a lehetőleg naponta idézhető beszédrészlet, és a végén a csúcspont, a tévévita. Lehetőleg vitasorozat. Erről néhány elnök, illetve elnökjelölt korábban lemondott, nem érezvén magában kellő színészi erőt. Ezt a sablont kellett már csak tartalommal megtölteni. A Kennedy-Nixon párbaj óta minden tudatosabb lett, minden tévedés a kampánystáb bűne, amiért felelősségre vonás jár. Egy elnökjelölt nem engedheti meg magának, hogy csapata amatőrként mozogjon a televízió birodalmában.

Megint csak Nixon. Még egy gondolata:

A tévévita nem kényszeríti az embereket arra, hogy a fejüket használják. A nézők nemigen tudják eldönteni, hogy ebben vagy abban a témában – különösen, ha nem érinti őket személyesen a dolog – kinek van igaza. A benyomás a fontos. A személyes benyomás, amit a jelölt magáról kialakít. Persze kérdés, vajon ez-e a legjobb módszer, ahogy elnököt, szenátort, vagy más vezetőt választani lehet.

A televíziós korszakban Amerikában a választópolgár helyét átvette a választó néző. Ezzel módosult, változott a kampány, politikai kérdések veszítettek fontosságukból, hiszen egy nézőnek – különösen, ha átlag nézőről van szó – nem elegendő egy jó műsorhoz csupán a színtiszta politika. (A vasárnapi vitaműsorokat is legalább egymással veszekvő résztvevői szócsatái színesítik.) A választási kampány legkeményebb napjaiban, amikor egy jelölt négy-öt városban jelenik meg, 18–20 órát dolgozik, maximálisan 50–60 ezer ember láthatja. Egyetlen tíz másodperces jelenését az esti híradókban a statisztikák szerint 40 millióan nézik. Ugyancsak 40 millió egy-egy televíziós vita nézettsége. (Az emberek több mint háromnegyede inkább rajzfilmet, krimit, sportközvetítést, filmet választ.) A televízió segít legjobban ahhoz, hogy egy politikus országosan ismert legyen. „Nem volt olyan hatalmas király, rettegett császár, pápa vagy próféta, akinek akkora szószék jutott volna, mint a televízió" – írta Fred Friendly, az amerikai tévé egyik úttörője. Akad elemző, aki szerint a televízió és a sajtó meghatározza, mely szociális, társadalmi és politikai kérdések a fontosak (egyszerűen ezeket emeli ki), meghatá-

rozza azokat a normákat, amelyekhez a jelölteknek tartaniuk kell magukat, és megítéli az elnökaspiránsokat teljesítményük szerint.

Mások ellentmondanak. Lehet, hogy Kennedy jobban festett a képernyőn, mint Nixon, de 1960-ban gazdasági visszaesés volt, és ez is fontos szerepet játszhatott a demokrata győzelemben. Lehet, hogy Ronald Reagan megverte a televíziós vitában Carter elnököt, de az 1980-as gazdasági helyzet, az Iránban fogva tartott túszok ügye minden bizonnyal nagyobb súllyal esett latba. James MacGregor Burns, a neves politológus szerint a tömegkommunikációs eszközök hatása a közvéleményre jelentős, de mégsem döntő. Ő úgy véli, hogy az emberek politikai magatartását a családban, az iskolában, a munkahelyen, a baráti körben szerzett tapasztalatok, vélemények formálják. Ezekre jobban figyel, mint a nem személyesen célzott, hanem a tömegfogyasztásra szánt újságcikkekre, televíziós műsorokra. A médiától kapott gondolatokat – mondja Burns – az ember megszűri, saját környezetében más elgondolásokkal ütközteti, ellenőrzi, s ha nem állja ki a próbát, elveti.

A vitától független tény: a választásokat befolyásolja a televízió tényleges hatalmán túl az is, hogy az elnökjelöltek mekkora hatalmat tulajdonítanak neki. És nincs politikus, aki meg merné kockáztatni a tévénélküliséget. A politikai hirdetések készítői, a sajtószakértők, az anyagilag és erkölcsileg legjobban megbecsült emberek közé tartoznak. Egyikük, James Deakin pontokba foglalta az ilyen tévémágusok feladatát:

1. Megteremteni az elnökjelöltet. Elemezni legjobb tulajdonságait, tisztában lenni gyengéivel. A pozitívumokból kialakítani egy olyan képet, amit aztán hirdetésekben népszerűsíteni lehet.

2. A politikai hirdetések elkészítése. Ebben a jelöltön kívül szerepet játszik: a kampánynak melyik időszaka van, a befogadó közeg (vidéki, városi-e a nézők többsége, milyen az etnikai összetétel). Szerepet játszik az ellenjelölt személye is.

3. Kiválasztani a „tévépiacot". Arra nincs pénz, hogy mindenütt hirdessék a jelöltet. Ki kell válogatni azokat a televíziós társaságokat, adókat, amelyek a legtöbb hallgató számára sugároznak.

4. Időzítés. Nem mindegy, mikor sugároznak egy hirdetést, mikor tart olyan beszédet a jelölt, amelynek lényegét kívánatos a hallgatósághoz eljuttatni. Olyan ez, mint a sportolók forma-

időzítése, hiba, ha a politikus túl korán ér fel a csúcsra, még nagyobb, ha ide sohasem kapaszkodik fel.

5. A tervezett sajtóesemények. Ki kell választani olyan témákat, amelyek hirtelen az országos közfigyelem középpontjába kerültek, az „eladandó politikus" ezekről nyilvánítson véleményt, tartson sajtóértekezletet, adjon televíziónyilatkozatot. Az se baj, ha szerepe kezdetben ellentmondásosnak tetszik. Ha van stratégiája, ha tudja, mit akar üzenni, akkor éppen a kiélezett vitalégkör emeli meg személyiségét.

KÖZBEVETÉS:

A legdrágább a televízióhirdetés. A labdarúgással össze nem tévesztendő amerikai futball kupadöntőjének adásakor 30 másodperc például 600 ezer dollárba kerül. Ez a csúcs. De egy-egy népszerű televízióműsor – különösen a vígjátéksorozatok – szüneteiben leadott fél perc is 300–400 ezer dollárral terheli meg a kasszát. Ezek a számok elárulják, hogy 1980 óta minden egyes választási év (amely magába foglal helyi, állami és szövetségi választásokat) együttes kiadása miért haladja meg az 1 milliárd dollárt. Az elnökválasztásikampány-kassza 60 százalékát hirdetésekre költik, 10–20 százalékáért pedig televíziós műsoridőt vásárolnak egy-egy beszéd közvetítésére. Mivel a pénzek nagyok, érthető: a sajtótitkárok dolga minél több ingyenes tévépercet szerezni. Sajtóértekezletet szervezni nem kerül sokba, az interjú ingyenes, Amerikában dolgozó külföldi tudósító számára viszont nehéz választási évben elnökjelölt közelébe jutni. Hiszen egy dél-kansasi kisvároska helyi rádióadója fontosabb a választók megszerzése szempontjából, mint mondjuk a BBC. Azt csak a világ hallgatja, mármint a Kansason és az Egyesült Államok határain túl eső világ.

A televíziós elnökválasztási kampánynak egyik oldala csupán a kampány, a másik a televízió. Azt nehéz lenne kiszámítani, mennyit költ egy választási évben Amerika 1200 tévéállomása a választásokra.

Azt is nehéz volna megmondani, mennyibe kerülhet egy nagy hálózatnak. Ráfizetésről persze szó sincs, a hirdetések fedezik a költségeket, a hirdetéseket a vállalatok adják fel, az eladott többletáru viszont kifizetődővé teszi a hirdetéseket. Végső soron a vásárló az, aki több pénzt ad ki, de tulajdonképpen kiadná ezt a pénzt akkor is, hogyha nem elnökjelölteket reklámozó, ismertető, interjúvolgató műsorokat, hanem mondjuk krimiket nézne. Végső soron tehát meglehetősen nehezen meghatározható, mennyibe kerül egy amerikai elnökválasztás.

Az atlantai és a New Orleans-i konvención 1988-ban az volt az újítás, hogy élő interjút lehetett készíteni a gyűléstermek bármely pontján a delegátusokkal. A padsorok között, a folyosókon űrharcosokra emlékeztető segéderők sétáltak. Egyikük elmagyarázta: hátizsákjában átalakító berendezés van, amely elektromos impulzusokká alakítja a kamerák képét. A kezében lévő lézerpuska-szerűség kilövi ezeket a jeleket. Neki az a feladata, hogy eltalálja velük a csarnok tetején elhelyezkedő parabolaantennák egyikét. Ez így meglehetősen egyszerűnek hangzott, köznapi ésszel mégis kissé nehezen követhető, hogy mi is történik abban a hátizsákban. Annyi bizonyos: működött. No meg annyi: a konkurenciaharc egy hónap alatt megszaporította e földi űrhajósok számát. Atlantában még csak a CNN emberei szaladgáltak ilyen berendezéssel, New Orleans-ban már minden nagy tévétársaság élő-interjúvolgatott folyosón, büfében, nézőtéren.

Mit csinál az, akit nem érdekel a konvenció? Mit néz este? Merthogy a pártkongresszusok idején olyan a televízió, mint a Rákosi-korszakban lehetett volna, ha lett volna. 2-es csatorna? Konvenció. Négyes csatorna? Konvenció. Kilences csatorna? Konvenció. Tizenegyes? Tizenhármas? Szintúgy.

És konvenció a CNN-kábeltévé csatornáin is, s konvenciót ont a nappali szobákba a C-SPAN nevű nem orientált kábeltársaság is.

A pártpolitikába belefáradt néző viszont elmegy a legközelebbi videokölcsönzőbe és kivesz egy jó filmet. Vagy kettőt. (Vagy két rosszat.) Azt nézi. Vagy a sportkábelt nézi. Vagy a néhány mozicsatornát.

Az Erol's Video (egyik üzlete három sarokra tőlünk), például „pártprogram" elnevezésű választékot kínált a nyáron. Külpolitika? Vegyen kölcsön francia, olasz, angol filmet. Kábítószer elleni küzdelem? Vegyen ki egy rendőrfilmet. Ifjúsági kérdések? Vigyen haza gyerekfilmet. Az atlantai és a New Orleans-i kongresszus két hete alatt 40 százalékkal ment fel az Erol's forgalma.

A houstoni Audio Video Plus cég (550 kilométernyire nyugatra a republikánus tanácskozás helyszínétől) 20 százalékkal növelte meg az elnökjelölt-csinálás napjaiban a forgalmát. Az ország közepén (hogy legyen innen is példa) a nebraskai Applause Video 30 százalékos növekedést könyvelt el a demokrata és a republikánus konvenció napjaiban.

Bostonban, Dukakis városában azon a napon, amikor az elnökjelölt élete nagy beszédét mondta el Atlantában, az eseményeket élőben sugárzó WNEV televízió nézettsége csak minimálisan haladta meg azok számát, akik a WFTX adását figyelték. Ez utóbbin Benny Hill brit komikus hetente adott műsorának kitudja hányadik ismétlése ment.

Túlságosan hosszúak a párttanácskozások, s túlságosan jólneveltek.

– A jó televízióműsor rossz politika – mondta axiómaszerűen Tom Soutwick, aki valamikor Edward Kennedy szenátor beszédírója volt, s most egy televízióújságot szerkeszt. – A jó tévéműsor csata. Nézetek összecsapása, füttyögő, tapsoló, fujjoló terem. Politikusok intellektuális csatája és ordibáló, vörös fejű delegátusok. A két párt megtanulta kordában tartani a küldötteket, megtanulta az ellentétek konvención kívüli rendezését. Minden szép fegyelmezett. Csak éppen a nézők nem szeretik. És egyre kevesebben nézik. Így aztán, ami jó a pártoknak, az rossz a televíziótársaságoknak.

Lehetett volna izgalom 1988 nyarán is. Atlantában például megtörténhetett volna, hogy összevész Jackson és Dukakis. Például az alelnök kiválasztásán (Ha nincs Jacksonnak „hallatlan önfegyelme".) Vagy a pártprogramon. (Alapvető különbségek vannak köztük az adók dolgában, a nukleáris fegyverek elsőkénti bevetésének dolgában, a közel-keleti konfliktus dolgában.) Jackson kivonulhatott volna 1200 delegátusával a konvencióról a tévések legnagyobb örömére. De Dukakis és Jackson a nyitónap délelőttjén, hat órával a tanácskozás kezdete előtt összeölelkezett.

Jackson és elől-tükör-hátul-tükör-felül-tükör teremben papírról felolvasta a sajtónak egyetértését azzal, amit Dukakis képvisel (sohasem olvas máskor), aztán távozott és munkatársaira hagyta a konkrét kérdések megválaszolását és annak kifejtését, mivel nem ért egyet Dukakisszal.

New Orleansban is lehetett volna izgalom. George Bush konvencióját Pat Robertson és Ronald Reagan fenyegette. Robertson a maga vallási fanatikusaival, akik a tanácskozás előtt nagyon is aktivizálódtak. „Robertson" feliratú papírkalapjaikban járták a várost és a Superdome környékét. Mindig készek voltak a vitára. S ők állították fel a legtöbb árusítóstan-

dot. Robertsont sikerült megszelídíteni azzal, hogy beszédet mondhatott. Persze egy Robertson-beszéd sokkal rosszabb televízió, mint mondjuk Robertson-hívők és rendőrök közelharca.

Ronald Reagan csupán azzal fenyegette Busht, hogy ellopja a konvencióját. Az első nap valóban minden csupa Reagan volt. Reagan-beszéd. „Reagant" és „még négy évet" kiabáló jelöltek. 20 perces President-Reagan-film. (A nagy televíziótársaságok nem tudtak mit kezdeni vele, húsz perc túlságosan nagy idő hirdetés nélkül. Így aztán csak részleteket adtak belőle, keverve némi tudósítói kommentárral.) A tanácskozás második napján viszont az elnököt feltették egy gépre, elküldték Kaliforniába nyaralni, előbb azonban megrendezték (kizárólag a tévénézők számára) a Reagan-Bush őrségváltást a repülőtéren.

A három nagy hálózat (ABC, CBS, NBC) 1968-ban összesen 73 órát közvetített az akkori konvenciókról. 1972-ben 56 és felet, 1976-ban 60-at, 1980-ban 46,8-at, 1984-ben 24,8-at és 1988-ban 24,4-et. (Régebben nem volt kábeltelevízió és video sem.) Azt mondják a médiajósok, a konvenciók vagy rövidebbek lesznek, vagy a konferencia-dinoszauruszokkal a C-SPAN meg a CNN foglalkozik majd hosszabban. A három nagy csak az esti híradókban, röviden. Eljöhet-e a helyzet, amikor a televízió már ebben is diktál? Meghatározza nemcsak azt, milyen legyen az elnökjelölt nyakkendője és sminkje, hanem azt is: mennyi ideig tanácskozzék egy elnökjelölő összejövetel?

Igen. Ha a jövőben farkasszemet néznek pártvezetők és tévéigazgatók, akkor a pártvezérek pislognak előbb. Hiába csökken a nézőszám: túlságosan értékes a jelöltek számára a konvenció közvetítése. S összegben ki sem fejezhető, mibe kerülne ennek az ingyenes reklámozásnak fizetett hirdetésekkel való helyettesítése.

1976-ban a demokrata konvenció (és annak televízióközvetítése után) Jimmy Carter 17 százalékpontos vezetése 33 százalékra nőtt Gerald Forddal szemben. Egy hónappal később Ford – a republikánus pártkongresszus révén – 20 százalékot lefaragott ebből az előnyből.

1980-ban Reagan 3-ról 16 százalékra növelte a konvenció

nyomán előnyét Jimmy Carterrel szemben. Egy hónap múlva jött a demokrata konvenció és a döntetlen állás.

1984-ben Walter Mondale 14 pontos hátrányt dolgozott le 2 pontra Reagannel szemben. Aztán jött a dallasi republikánus konvenció és Reagan 18 százalékkal elhúzott.

1988-ban a július 18-i atlantai kongresszusnyitás előtt Michael Dukakis 47 százalékkal vezetett George Bush (41 százalék) előtt. Egy héttel később, az atlantai konvenció után már 54:37 arányban. Ez az előny a republikánus értekezlet felé közeledve olvadozni kezdett. Augusztus 18-án Dukakis 49:42 arányban előzte meg riválisát. Egy héttel – és egy konvencióval – később már Bush vezetett 45:43 arányban.

Persze (miként a fentiekből kiderül) egy politikusnak azért az volna az igazi, ha a televízió csak az ő pártja konvencióját közvetítené. A médiamamut négy nap alatt húsz százaléknyit képes változtatni egy-egy politikus megítélésén. Csak azért, mert őt látták azon a héten többet. Mert őt látták a legutóbb.

George Bush New Orleans-ban kapott lendületet. Beszéde a Superdome-ban rendkívül gondosan kitervelt stratégia része volt. Multimédia-show önmagában is. De a konvenció szószéke egyúttal a televíziós hirdetéskampány dobbantója is volt. (Ezt akkor még nem tudta más, csak a tervezők.) Róla is vetítettek filmet. Tíz perceset, s ezt (mivel hossza már megfelelt) átvették a tévétársaságok is. Pontosan megtervezett koreográfia szerint jöttek-mentek az ülésteremben a családtagok. A filmen mindenki láthatta (teremben és otthon a fotelekben ülők egyaránt), hogy Bush elérzékenyülve magasra emeli kétéves unokáját, Ellie LeBlondot. Nem sokkal később a kislány felfutott az emelvényre és most az életben (vagy ami majdnem ugyanaz, élő televízióadásban) ölelte magához a nagyapa.

A Bush-kampány szeptemberben, októberben vetített hirdetésében is ott a magasra emelt unoka. Ott a konvención vetített snitt arról, hogy az elnökjelölt a konyhában segít. És reklámmondattá alakul át a konvención elhangzott beszéd egy részlete: „Én csöndes ember vagyok, de én meghallom a csöndes embereket, akiket mások nem hallanak."

Roger Ailes, a republikánusok televíziós tanácsadója megtanította Busht lassabban és mélyebb hangon beszélni. (A mély férfihang erősíti a bizalmat a tévéguruk szerint.) Rábírta: ne

térjen el a megírt szövegtől. A leggyakrabban akkor hibázik, ha elkanyarodik a témától és rögtönöz. (A TelePromternek nevezett szerkentyű, az átlátszó műanyag lapra írást vetítő súgógép spontán, fejből mondott előadásnak mutatja azt, amit a szónok valójában szó szerint olvas.) A nyelvtörő kifejezéseket kiirtották a szövegéből. Ami kevés mégis megmaradt, azt George Bush hosszan gyakorolta. Még Reagant-idéző-utánzó gesztusra is rábírták. Halkan mondta (egy Clint Eastwood alakította filmvagányt mintázva): „Olvasd le a számról: nem... lesznek... új... adók". Kampányának refrénje lett ez később. Szeptember vége felé, már csak annyit kellett mondania: „Olvasd le a számról: ..." és a hallgatóság már skandálta is tovább.

Hirdetések szeptemberben.

1. Barbara Bush (First Ladység-várományos) néz a kamerába:

– Jó lenne, ha az emberek láthatnák úgy, ahogy én látom őt, ahogy emberek ezrei látják.

George Bush kockás ingben. Farmernadrágban. Horgászbottal. Unokával. Lábasfödővel. Lassított képek, minden lebeg, minden szinte úszik, mint űrhajón a súlytalanság állapotában.

– Barátságosabb, szelídebb nemzetet akarok – mondja Bush.

– Az elnök egy nemzet szíve, lelke, lelkiismerete – közli egy bemondó.

2. (Ezt is a Bush-kampány fizette.) Döglött hal lebeg a vízen. Korhadt fa verődik a partnak. Roskatag, kátrányborította stégek állnak a hullámverésben.

Felirat: „A bostoni kikötő"

– Michael Dukakis azt ígérte, hogy ha elnök lesz, azt teszi Amerikával, mint Massachusetts állammal tett – mondja a bemondó.

3. (Ezt már Dukakisék fizették.)

Fekete képernyőn fehér betűk.

„Egyensúlyba hozott egymásután 10 költségvetést."

„Ötször csökkentett adót."

„400 000 új munkahelyet teremtett."

MARLETTE ©1988
THE ATLANTA CONSTITUTION
BUSH
IRAN
ARMS
DEAL

„20 százalékkal több rendőrt küldött az utcákra és ötször annyi kábítószeres bűnözőt a rács mögé."

És zászlók lobognak, csillagos-sávos lobogók. S az előtérben a kormányzó mosolyog. (A zászlólobogás és a mosoly is lassított felvétel. A mozgáslelassítás, úgy fest, a kampányok specialitása.)

4. Lassan integető kezek sisakos rendőröket köszöntenek. Michael Dukakis parolázik.

– Vezetni annyi, mint szemtől szembe megütközni a legsúlyosabb problémákkal – mondja a bemondó hang. – Michael Dukakis így küzd Massachusettsben bűnözés ellen.

Zászlók lobognak, a kormányzó mosolyog.

A Dukakis-hirdetések jobban hatottak a bal agyféltekére (értelem, intelligencia), a Bush tévékampány darabjai az agy jobb felére (érzelem, költészet). Dukakis a hirdetéseibe tett több zászlót, Bush kampánybeszédeibe.

– Nem hisszük, hogy az amerikai lobogó a republikánus nemzeti bizottság ereklyéje – mondta Scott Miller, Dukakis kampányának sajtószakértője. – Nem adjuk át a zászlót olyan alakoknak, mint Bush vagy ez a Quayle.

Ez a megjegyzés védekezés volt. Bush hetekig „zászlóba burkolózott". Munkatársai kikotorták, hogy 1977-ben Dukakis megvétózott egy massachusettsi rendeletet, amely kötelezővé tette volna a tanároknak azt, hogy a tanítás kezdetén a gyerekekkel mindennap elmondassák a „hűség a zászlóhoz" fogadalmat. A törvény pénzbüntetéssel fenyegette az ezt elmulasztó pedagógusokat. A hűségeskü (amelyet úgy illik elmondani, hogy az emberszívére teszi a kezét) egy rettenetesen rossz televíziósorozattal került vissza az amerikai politikai gondolkodás centrumába. Az ABC tévé 1986-ban vetítette az „Amerika"-t, a szovjetek által megszállt, leigázott, kolonizált Egyesült Államok történetét, ahol is az ellenállás egyedüli igaz harcosa, a munkatábor által is megtörhetetlen volt elnök a zászlófogadalommal mozgósítja a népet.

New Orleansban Bush a „hűségesküvel" fejezte be a beszédét, részeként annak a forgatókönyvnek, amely a konvenció nyitányának témáit az őszi kampány során fokozatosan kibon-

totta. Dukakis megvétózta a massachusettsi törvényt, mivel az állam legfelsőbb bírósága alkotmányellenesnek minősítette azt. A választási kampányban viszont ez így jelentkezett: íme egy politikus, aki veszélyesen liberális, aki a polgári (emberi) jogokat mindennek fölébe helyezi. (Értsd: nem lehet kényszeríteni tanárt és diákot a hűségesküre.) Aki az Amerikai Polgári Szabadságjogok Szövetségének tagkönyvvel bíró tagja. (Ezért elvakult, mert tagkönyv az tagkönyv.) Aki még a börtönökből is eltávozásra enged bűnözőket. (48 másik szövetségi államban is így van ez.) És az egész mögött lappangó, ki nem mondott, csak érzékeltetett és érzékelhetővé tett vád: Michael Dukakis nem elég hazafi. Nem elég amerikai. Szívében nem görög ez véletlenül?

Bush a „hűség a zászlóhoz" fogadalmat (készült 1892-ben egy ifjúsági lap hirdetéskampánya részére) mondogatta választási gyűléseinek a végén. Egy republikánus szenátor (Steve Symms Idahoból) hirtelen úgy emlékezett, van egy kép Kitty Dukakisról, amint amerikai lobogót éget a 60-as években egy háborúellenes tüntetésen. Nincs. (– Egyszer csak abban a helyzetben találjuk magunkat, hogy nem létező tényeket kell tagadnunk – mondta Dukakis.) George Bush még egy zászlógyárba is elment. (– A zászlóeladás jól megy, Amerikának jól megy – szögezte le a republikánusok elnökjelöltje.)

Dukakis ezután rakatta tele hirdetéseit csillagos-sávos lobogókkal.

Philip Roth, a legjobb amerikai írók egyike a konvenciókat követő páros-kampányban kétféle családmodell összecsapását látta. (Falrengető politikai különbségeket ő sem fedezett fel.) Az Etnikumi Fater mérkőzött meg a Honi őssel. Az Etnikumi Fater Mario Cuomo New York-i kormányzó 1984-es beszédével vált típussá. Az akkori konvención a demokrata küldöttek csöndben és ujjongva és lélegzetvisszafojtva hallgatták az Olaszországban született apa kemény küzdelmét az új világban. Az Etnikumi Fater családjáért a legnagyobb áldozatot hozza: életét gyerekei boldogulásának rendeli alá. Elvállalja a legkeményebb munkát, nem nehéz számára egyetlen nehézség sem, csakhogy fiai (lányai) tanulhassanak és igazi amerikaivá válhassanak. Az Etnikumi Fater csak olyan értelemben hős, hogy Sikeres És Befutott Fia némi sajnálattal, némi vállverege-

téssel emlékszik meg róla. (És ő ezt tűri.) Hiszen az Etnikumi Fater általában műveletlen, képzetlen, angolul pocsékul beszélő, új hazájában megalázott, lesajnált, semmibe vett. Az Etnikumi Fater fia végül is a győztes. Ő az, aki hálával gondol az országra, amely számára, az Etnikumi Fater Fiának egyenlő esélyeket, érvényesülési lehetőséget adott.

George Bush és alelnökjelöltje, Dan Quayle a Főnök és a Főnök Fia amerikai (republikánus?) családklisé másolata. A Honi ős nem sajnálatra vagy csodálatra méltó figura. Ő születésénél, munkájánál, vagyonánál fogva tekintélyes. Nem ötven éve töri az angolt, hanem családja örökös idők óta akcentus nélkül beszéli. (Mert valahonnan a Brit-szigetekről származik.) Jómódú és kemény – legfeljebb fia láttán érzékenyedik el –, nem csinál hibát, s ha mégis, akkor nem ismeri el. A Honi ős az Etnikumi Fater tökéletes antitézise. Mario Cuomo az 1984-es konvenció hallgatóságával közölte, apja olyan sokat, olyan keményen dolgozott, hogy egyszer „szó szerint vér folyt a talpából". Egy republikánus hallgatóságnak ilyen rémtörténetet nem lehet elmondani. Egy Honi Ős lába sose vérzik. A szíve sem. A Honi Ős Fia a gyengébb, ő az elkényeztetett, a fiatal korában megtévedt gyerek, aki bírja a karrierhez, az emberi élethez szükséges képességeket. De igazából mindent a sziklaszilárd apának köszönhet. Aki megbocsát. Aki tanít. Aki a gyerekkort kipárnázta. S aki a felnőtt pályafutást segíti.

Michael Dukakis görög volta elég hangsúlyos volt ahhoz, hogy emlékeztesse az amerikaiakat: ez a bevándoroltak nemzete. De annyira mégsem, hogy az Etnikumi Fater Fiát hitelesen alakíthatta volna. Dukakis doktor, az apa nem vérző talpú bevándorolt munkás, hanem Harvardot végzett orvos volt, aki egymillió dollárt hagyott hátra. Fia, némi görögös akcentus miatt nem sorolhatta apját a műveletlenek, a tanulatlanok, a családért önmagukat feláldozó szülők közé. Igazából nem is ő – a fiú – volt az első sikeres amerikai a famíliában. Hanem az apa. A klisék szerinti szegény emigráns.

George Bush nem tudta hiánytalanul hozni a Honi Ős szerepet. Ehhez arról kellett volna hallgatóságát (a választókat) meggyőznie, hogy ő tisztavérű angolszász, kőkemény milliomos, sikerember. Ehelyett arról próbálta biztosítani Amerikát, hogy ő csupán „átlagos fickó", „egy vagyok közületek". Gesz-

tusaiban – a konvención is – eljátszotta Quayle-vel az apa-fiú-duettet. Szavakban csupán addig ment, hogy alelnökjelöltjének nála nagyobb hatása van a fiatalabb generációra.

A legtökéletesebben Dan Quayle-re illett az elkényeztetett, egész életében protezsált, apjára kényszerből (mert segítséget tőle vár) feltekintő fiú szerepe. De az az ifjú amerikai, akit minden megillet, már csak a születés jogán is. A Dukakis-típusú figura megküzd a sikerért, kiharcolja azt. A Bush-féle Nagy Amerikai Apa a jólétet szétsugározza az egész családban és szilárd pénzügyi, társadalmi baráti-rokoni alapra helyezte az érvényesülést. A Dan Quayle-fajtának minden csupán az ölébe hullik.

Végül is Quayle kiválasztása – a kampány szempontjából – nem volt rossz lépés Bush részéről. A demokraták olyan erővel, vehemenciával támadtak az alelnökjelöltre, hogy hetekig úgy tetszett, nincs is más mondanivalójuk, csak ennyi: Amerikának jaj, ha George Bush meghal, Amerikának jaj, mert akkor az elnöki székbe tökéletesen alkalmatlan személy kerül. Az élő Bushsal, programjával, vitatható elképzeléseivel senki sem törődött.

Hirdetések októberben

1. Lüktető szívverés, a Fehér Ház ovális irodájának belseje. Az elnök íróasztala, karosszéke. Dübörgő szívverés. – A világ legnagyobb hatalmú embere is halandó – mondja egy nem látható bemondó.

A The New York Times címlapja: „Kennedyt megölte egy orvlövész, mikor átutazott Dallason, Johnson esküt tett a gépen. Johnson komor arca, amint feltartott kézzel az eskü szövegét mondja. Jobbján (a válláig sem ér fel) felesége Lady Bird. Truman arcképe (Franklin D. Roosevelt halálakor lett elnök). Jerry Ford képe (Nixon lemondása után került a Fehér Házba). – És George Bush választottja – mondja nagyon gúnyosan, szinte sértésként a bemondó a nevét – J. Danforth Quayle.

2. Ez is a Dukakis-csapat találmánya. Félhomályos szobában ingujjra vetkőzött politikai munkatársak sugdolóznak. Bush tanácsadói. Aggódnak, túlságosan jó Dukakis elképzelése az orvosi biztosítás kiterjesztésére. „Igen jól hat a középosztály tagjaira". Ezért George Bush-t „Zászlóba kell burkolni". – Egy

csomagot akarnak eladni önnek. Miért nem választ ehelyett inkább egy elnököt? – kérdezi a láthatatlan hang.

3. A Bush-kampány hirdetése. Harckocsi kering egy poros udvaron. Tornyában „Mike Dukakis" feliratú rohamsisakban Michael Dukakis. A lánctalpak óriási port kavarnak, a tank nyikorogva ide-odafordul. A demokrata jelölt kényszeredetten mosolyog és erősen kapaszkodik az acéltorony oldalába.

Feliratok. Annak felsorolása, milyen fegyverprogramokat ellenzett a kormányzó. Például: „elutasította a Stealth-bombázó megépítését".

Végül óriási betűk. Hang is olvassa:

– Amerika ilyen kockázatot nem engedhet meg magának.

4. Fehér kőfal előtt lassított léptekkel fegyverét markoló egyenruhás lép el. Acélfigyelő-toronyba fut fel acélcsigalépcsőn egy őr. Fekete-fehér képek. A kísérő zaj zárkák vasajtajának dörrenése-nyikorgása.

Börtönegyenruhába öltözött rabok mennek körbe-körbe egy forgóajtón.

– Dukakis hét végi eltávozást adott rablógyilkosságért elítélteknek. Sokan most is szabadok.

Felirat: „268 megszökött".

És egy újságoldal, rajta szélesorrú, vastagajkú, összenőtt szemöldökű fekete férfi arca.

– Willie Horton gyilkosságért életfogytiglani büntetését töltötte Massachusettsben. Egy eltávozáskor megszökött, megerőszakolt egy nőt, brutálisan bántalmazott egy férfit. – Michael Dukakis gyengekezű a bűnözőkkel szemben – mondja a hirdetés-hang.

Októberre kiderült: a hirdetések csatáját a George Bush kampány nyerte. A Quayle-mumussal való riogatás egy idő múlva nem hatott. A híradókban naponta megjelent a csupaélet, meghalásra egyáltalán nem készülő elnökjelölt. A demokrata hirdetés hamarosan éppen az ellenkezőjébe fordult: éppen azt sugallta hogy ez a párt, ez a tábor, ez a kampány, ez az elnökjelölt felfújja az ügyeket. Kreálja az ügyeket. Mert nincs saját üzenete Amerikához. Hol az üzenet? Hol a pozitív program? Hol az a más, az az eltérő, amit Michael Dukakis akar?

Az „Elnököt akarunk, nem csomagot" – hirdetés ugyanakkor óriási tévedés volt. Egyrészt érthetetlen volt sokszor, hogy a színészek mit motyognak. Ami érthető volt: legalább ötször kimondták George Bush nevét. Sokan annyira megzavarodtak, hogy felhívták a Dukakis választási irodáját, mi történt? Miért van egy George Busht támogató hirdetés végére az írva, hogy „Fizette a Michael Dukakist elnöknek kampány"?

És a másik oldal? A George Bush–tábor készítette hirdetések igazság tartalma igencsak megkérdőjelezhető volt. Bush nem ellenzett minden fegyverkezési programot. Nem ellenzi már hónapok óta a (hagyományos radarokat megtévesztő és ezért „lopakodónak" nevezett) Stealth-bombázó rendszerbe állítását. Valamikor azonban ellenezte. És a hirdetés múlt időben beszélt a dologról. Dukakis nem az egyetlen kormányzó volt Amerikában, aki engedélyezte az állam börtöneiben őrzött rabok hét végi eltávozását. Negyvennyolc államban van ilyen kedvezmény. Évente kétszázezren – a lassan egymillióhoz közeledő börtönnépességből – megízlelhetik a rövid szabadságot. Beleértve az életfogytosokat is. Ronald Reagan kormányzósága idején egy eltávozáson lévő betörő megölt egy rendőrt Kaliforniában.

A Bush hirdetések érveivel lehetett vitázni. (Dukakis meg is tette egy ellenhirdetésben). Hatásukon ez mit sem rontott. A televíziós hirdetésben (nem nagy felfedezés), a kép is legalább olyan fontos, mint a mondanivaló. Akármit is állítottak a fegyverrendszerekről, a lényeg nem ez volt. Dukakis egyszerűen nevetségesen festett a tankban. Nevetséges volt már akkor is, amikor a híradóban mutatták. (Pedig azt a fényképezési alkalmat saját emberei találták ki). Csupa-szemöldök, kis emberke, ménkünagy vassisakban. Mintha komikus játszotta volna valamilyen francia vígjátékban a hadseregbe berángatott tartalékos civilt. Most – a hirdetésben – még ráírták a tankjára és a páncélzattól nem látszó hasára: „Amerika ilyen kockázatot nem engedhet meg magának".

A „forgóajtó a börtönkapuban" pedig – Richard Cohen a The Washington Post briliáns publicistája szerint – megadja a felmentést a kimondva kimondatlanul fekete gyűlölő fehéreknek ahhoz, hogy otthagyják a feketékkel parolázó demokrata tábort. Merthogy a „faj" helyett új kódszó van: „bűnözés".

Természetesen van fehér bűnöző is, de a fehér amerikai a fekete bűnözéstől fél. Willie Horton lombroso-arca szinte kihívás: Ezeknek kedvezményeket adni? Velük szemben „puhának" lenni? Egyetlen mondatot sem kell mondani. Egyetlen szó sem kell. Willie Horton fényképe megfelelő üzenet az üzenetet megérteni szándékozóknak.

Az 1988-as kampány szinte laboratóriumi sterilséggel mutatta az amerikai elnökválasztás jellegzetességeit. Más években a nagy politikai témák elfedik azt, hogy két uralkodó – és egymást bármikor felváltó – politikai erő csatázik. A hatalmon lévő és a kihívó ugyanazon az eszmerendszeren belül. Ugyanazt a politikai-gazdasági alakulatot képviselve. Ugyanazt akarván. A tét az: melyik tudja vezetésre való igényét jobb formába öntve, elfogadhatóbb módon, a többséget megnyerve a választópolgárok elé vinni. Az Egyesült Államok elnöki tisztére pályázó két politikus közül 1988-ban egyik sem mondta azt, hogy Moszkva a Gonosz birodalmának a fővárosa. Egyik sem mondta, hogy évente további tízmilliárd dollárokkal kell többet költeni fegyverre, mert Amerika különben elbukik. Egyikük sem mondta, hogy a nicaraguai kormány ellen harcoló erők az Egyesült Államok alapító atyáival állnak azonos erkölcsi alapon. George Bush és Michael Dukakis az alapkérdésekben egyetértett. Korlátozni kell a deficitet. A lakosság többségének adóterheit nem kell emelni. (Bush szerint senkiét.) Egyetértettek: javítani kell az oktatás minőségén. És vetélkedtek: ki hallja meg jobban a „csendes többség" véleményét, s ki képviseli azt jobban.

Az 1988-as kampány – az enyhültebb világklíma, a módosuló amerikai belső helyzet okán – más volt, mint az előzőek. Kiélezett, sorsfordító kérdések híján kristálytisztán látni lehetett: a kétpártrendszer a folyamatosság biztonságát adja a társadalomnak. Még akkor is, ha a kormány bukik és az alternatíva képviselője veszi át az irányítást. Majdnem minden amerikai szakértő-szakíró elkeseredetten állapította meg: ilyen rossz kampányra még nem emlékszik. Pedig csak az történt: kreálni kellett az ügyeket, mert nem voltak igazán ügyek. Illetve ügyek. Vietnami háborúszerű háború, gazdasági válság, a kiélezett nemzetközi helyzet szükségszerűen polarizál. Akárhogyis van, a centrumtól balra lépdel az egyik, jobbfelé a

másik jelölt. Békésebb években igencsak közel vannak a kettőjüket elválasztó vonalhoz.

George Bush tulajdonképpen felajánlotta: folyjon a kampány elvekről. Szinte provokálta Dukakist a sokat emlegetett „L-betűs szóval". (Így jellemezte: nyomdafestéket nem tűr a kifejezés, tisztes ember ki sem mondja). A szörnyűséges L-szó: „Liberális". Miért szörnyűséges? Mert a George Bush-féle (a republikánusok agytrösztje által kidolgozott) értelmezés szerint a liberális nem törődik az ország védelmével, kedvezményeket ad a bűnözőknek (lásd, mint fent újra a „bűnözés" kód szót.) A liberális költséges kormányprogramokra az ablakon dobálja ki az adófizetők pénzét. Előtte azonban jól megadóztatja őket.

Dukakisnak sokan tanácsolták, jelentse ki: igenis liberális vagyok.

Rachel Reinstein (a New Hampshire-i Antrimból) levelet írt a The New York Timesnak. És javasolta, Dukakis mondja el ezt:

„A konzervatívok konzerválni akarnak... De mi lesz velünk, ha a régihez tartjuk magunkat? Előre kell mennünk. Meg kell szabadítani az országot az adósságtól. Javítani kell a termelés minőségét. Fedelet kell adni a hontalanoknak, küzdeni kell az írástudatlanság ellen és emelni kell az oktatás szintjét".

Hobart Rowen a The Washington Postban ugyancsak Dukakis-beszédre tett javaslatot:

„George azt mondtad, nem nyúlsz a nyugdíjakhoz. Tudod ki vezette be őket? Franklin D. Roosevelt, a közismert liberális. Ki akarod terjeszteni a gyerekgondozást. Tudod mikor vezették be? Roosevelt idején. Nem akarsz a különböző betegbiztosítási formákhoz sem nyúlni. Tudod mióta van? A liberális Lyndon Johnson elnöksége óta. És mikor Amerika nagyságáról beszélünk, amikor az űrprogramról beszélünk, ki kezdeményezte a munka megindítását az ember Holdra-szállásához. Egy híres liberális, John Kennedy."

Dukakis nem mondott sem ilyen, sem olyan liberális védőbeszédet. Amerika többsége 1988-ban konzervatív – mondták tanácsadói.

És ezt modják a tudományos kutatók is. A Russel-alapítvány vizsgálatai szerint a nyolcvanas években az amerikaiak több-

sége majdnem 60:40 arányban nevezte magát konzervatívnak és utasította el a liberális jelzőt. Vigyázni kell azonban. 1838-ban a Gallup Intézet feltette a kérdést: „Az elkövetkezendő két évben a Roosevelt-adminisztráció politikáját konzervatívabbnak vagy liberálisabbnak szeretné látni?" 72 százalék azt felelte konzervatívabbnak. Mégis Roosevelt – a legliberálisabbnak ismert politikusok egyike – volt az elnök (1936-ban választották újra). S 1940-ben megint Rooseveltre szavaznak majd. Tehát nem újkeletű a „konzervatív" identitás vállalása. Oka talán, hogy „konzervatív" és „liberális" mást jelent Amerikában és megintcsak mást Európában. Az amerikai változat (durván leegyszerűsítve, nem tudományosan, zsurnaliszta-felületességgel): konzervatív a hagyományos amerikai értékek őrzője, a vallás, a család protektora. A lehető legkevesebb kormánybeavatkozást akarja az életébe (de fenntartja a jogot a mások életébe való magán-beavatkozásnak), s a lehető legszabadabb versenyt az üzletben, vállalkozásban. A liberális a másokkal törődő típus. Híve a szociális programoknak, az erősebb kormánynak, a magánélet abszolút szabadságának. A liberális többre értékeli a szellemi értékeket és áldozni is hajlandó értük.

Seymour Martin Lipset, a Russel-alapítvány kutatója szerint a „liberális" szónak a hatvanas évek óta lett rossz csengése polgár-Amerikában. A fogalom összekapcsolódott a családok szétbomlásával, a szabad szerelemmel, a pornográfiával, a kábítószerekkel, a kormányellenességgel. A liberálisok hippik, négerek, buzik barátai voltak.

Dukakis ezért nem szólt semmit. Ezért hallgatott.

A demokrata párt termetre, súlyra és tekintélyre egyaránt nagy öregje Tip O'Neill, a Képviselőház volt elnöke, néhány évvel ezelőtt megmondta: ki kell cserélni a feliratot.

A demokrata-jelölt nevezze magát haladónak. Felejtse el a „liberális" jelzőt.

Tip O'Neillnek igaza volt. 1985 novemberében a The New York Times és a CBS közös közvélemény-kutató intézete megkérdezte az amerikaiakat, minek neveznék magukat: haladónak, liberálisnak, konzervatívnak, populistának (érthetőbben: narodnyiknak, még érthetőbben: a nép fiának)? S győzött a haladó: 37 százalékkal. Második lett a konzervatív 27 százalék-

kal. Harmadik a liberális 15 százalékkal. A narodnyikság nem népszerű, 6 százalékot kapott csupán.

Dukakis (vagy agytrösztje) nem látta még elérkezettnek az időt a „haladó program" meghirdetésére, a progresszió kapunyitására, de nem vállalta a liberális platformot. Az „elvi alapon" történő csatát sem. S így a kampány megmaradt a hirdetések, a televíziós egymondatos – jó mondások kampányának.

Jöjjön megint a tudomány.

A George Washington Egyetem felmérése szerint 1980-ban a televízió híradókban egy-egy jelölt átlagosan 45 másodpercig beszélt egyfolytában. 1984-ben ez 14.79 másodpercre zsugorodott össze. És az 1988-as választási kampány – előzetes – tanulmányozása azt mutatja, a jelöltnek most már naponta csupán 9 másodpercnyi idő jut.

1980-ban egy elnökaspiráns 6–7 mondatot is elmondhatott naponta az országos televíziókban. 1984-ben legfeljebb hármat. 1988-ban kettőt, de egyik se lehetett túl hosszú.

Az előny megint csak George Bush oldalán volt. Neki egyszerűbb üzenetet kellett megfogalmaznia: „A dolgok remekül állnak. Megkísérelünk mindent még jobbá tenni, csak ne hagyjuk, hogy ezek a liberálisok belerondítsanak az egészbe". Amerika gazdaságilag erős. Ezt el lehet mondani kilenc másodpercben. Így:

„Értem, Dukakis miért pesszimista. Nem választják meg, csak ha a dolgok rosszul állnak, de a dolgok nem állnak addig rosszul, amíg meg nem választják őt".

Egyszerűbb szavakba önteni a katonapolitikát is – erő, határozottság a tárgyalás alapja, – különösen ha az ellenfél fülébe szakadt bukósisakkal robog a tankjával ide-oda.

„Nem tudjuk átverni a szovjet vezetést, ha tíz évig elhanyagoljuk Amerika védelmét, de tíz percig körbejárunk egy tankkal".

Az elnökjelöltek két országosan közvetített tévévitában szerepeltek és volt egy harmadik elektronikus szópárbaj is: az alelnökjelölteké. Ezen (az amerikai adminisztráció-váltás szükségességén túl) egy téma dominált. Természetesen az, hogy mennyire alkalmas Danforth (Dan „Danny") Quayle az elnöki

tisztre. A televíziós csaták jellegére, lefolyására a kampányból már következtetni lehetett. Jól felkészült (felkészített) politikusok mérkőztek meg egymással. S jól felkészült stábok már eleve korlátozták a szabályokat, és meglehetősen kis alapterületű szorítót jelöltek ki az előírások kötelékeivel. Atlantic City bokszmenedzserei nemigen vállalták volna a mérkőzés lebonyolítását. Kiütésre nem volt mód. Szorgos, technikás ütögetés pedig a profivilágban nem érdekel senkit. A profi politikavilágában annál lényegesebb volt: a küzdelem látszatát kelteni, de a kockázatot elkerülni.

A Bush- és a Dukakis-kampány irányítói megállapodtak: a két elnökjelölt nem kérdezheti egymást. Ez csak a – vitánként más-más – műsorvezető újságíró dolga. A válaszok idejét 2 percben korlátozták. A válaszra az ellenfél 1 percben reagálhatott.

Volt egy közlekedési lámpa a színpadon: ha zöldet mutatott, beszélhetett az, aki éppen beszélt. Ha sárgát, akkor még tíz másodperc volt hátra. A pirosra el kellett hallgatni.

Ha égett a sárga, az Egyesült Államok következő elnökére rászóltak (mindegyikükre rá szóltak): „Alelnök Úr...", „Kormányzó Úr..." S tudták a dolgukat. Elhallgattak.

A három nem-vita vita kevés emlékezetes pillanattal szolgált. Az is inkább személyeskedés, s bizonyos mértékben show volt.

1. Vita, szeptember 25.

George Bush: – Ez a logika annyira tiszta, mint a bostoni kikötő. (Mint az emlékezetes hirdetésben)

Még mindig Bush: – Azt hittem, ma este lestoppolom a tankját, azzal megyek hazafelé.

Michael Dukakis: – Ha így folytatja, ő lesz az amerikai politikai élet Joe Isuzuja. (Joe Isuzu egy televíziós hirdetésben Isuzu márkájú japán autókat árul, s mint rendes autókereskedőhöz illik, nagyokat hazudik).

2. Vita, október 5. (Résztvevők: Lloyd Bentsen texasi szenátor, demokrata alelnökjelölt és Dan Quayle indianai szenátor, demokrata alelnökjelölt. A legélesebb szóváltás:

Quayle: – Ennek az országnak alelnöki tisztét megpályázó személyek jó néhányánál sokkal több a tapasztalatom. Van

annyi tapasztalatom a kongresszusban, mint John Kennedynek volt, amikor megpályázta az elnökséget. Készen vagyok együtt dolgozni a Bush-kormányzat embereivel, ha a szerencsétlen esemény (Bush halála) bekövetkeznék.

Bentsen: – Szenátor, én dolgoztam Jack Kennedyvel, ismertem Jack Kennedyt, Jack Kennedy a barátom volt (hatás szünet, mély lélegzetvétel). Szenátor, ön nem Jack Kennedy.

Quayle: – Ez felesleges megjegyzés volt.

Bentsen – Az összehasonlítást ön tette, és én voltam, aki ismerte őt.

3. Vita, október 13.

Dukakis: – Ha kapnék egy dollárt minden egyes alkalommal, amikor liberálisnak nevezel, George, akkor már annyi pénzem lenne, hogy kiérdemelném az adókedvezményt, amit a gazdagoknak adnál.

Megint Dukakis: – Nem tudom melyik Dukakis beszél? (A Reagant követő héja, vagy a józan politikus? A kormányzó háromszor-négyszer megismételte a mondatot. Emlékeztetve arra, ahogy a tavasszal Gephardtot sebezte meg az ügyek körüli „flikk-flakkozás".)

Harmadszor is Dukakis: – Mr. Bush Dan Quayle-t választotta, s mielőtt ezt megtette volna, kijelentette: figyeljétek, kit választok alelnöknek, ez sok mindent elmond majd. Valóban nagyon sok mindent elmondott róla. Valóban.

Bush: – Sosem láttam olyan elnökjelölt kampányt, amikor egy elnökjelölt a másik párt alelnökjelöltje ellen hadakozott volna. Sosem láttam még, hogy egy fiatal szenátort ennyire csépeltek, ütöttek-vágtak volna, ennyire igaztalanul. Ez majd visszaüt. Az amerikai nép igazságos, nem szereti az igazságtalan vagdalkozást.

A harmadik vita előtt egy nappal az ABC televízió és a The Washington Post sokkoló közvélemény-kutatási adatot közölt: ha eltekintünk a hullámzó népszerűségi mutatóktól, ha szigorúan csak azt vizsgáljuk, ami számít, az elektori szavazatokat, akkor Bush – már 1988. október 12-én – győzött. Rendelkezik azzal a 270 elektorral, ami a győzelemhez szükséges. Még egy hónap volt hátra.

A Newsweek hírmagazin Dukakisnak azt tanácsolta: ha demokrata győzelmet akar, lépjen vissza. Lloyd Bentsen a négy jelölt közül a legnépszerűbb. A sajtó megőrülne a gyönyörűségtől. Bentsen volna minden televíziós műsorban, minden újságban. S Dukakis? Megmaradna Massachusetts kormányzójának.

„Ahogy a dolgok haladnak, úgyis Massachusetts kormányzója lesz jövő januárban" – írta a Newsweek.

Az utolsó két hét
(Választási napló, Washingtonból)

Október 25., kedd

Garfield, a karikatúramacska dühöngve jön ki a The Washington Post „C" szekciójának 12. oldalán a házból. „Elég. Torkig vagyok Johnnal. Torkig vagyok Opie-val. Nincs egyetlen dolog sem, amit szeretnék ebben a házban". Udvar, szemetes vödör, a falból kilóg néhány tégla, Garfield bamba macskafejére kövér csepp hullik. Már zuhog. Ázott farkú, ázott talpú Garfield ül egy nagy tócsában, fején a szemetesedény teteje. Fölötte mint felhő a gondolat. „A tető... A tetőt, azt hiszem nagyon szeretem".

A mai napot az amerikai karikaturisták a hontalanoknak szentelték. (Választási téma lehetne, de nem téma. Akkor sem, ha Dukakis néha beszél a lakáshelyzet fokozódó nehézségeiről. Meg a kórházak problémáiról: a csökkenő költségvetés miatt elbuszoztatják a jámborabb elmebetegeket egy szomszéd államba. Szelídek. Ott az utca. Majdcsak meglesznek...) Szóval a karikaturisták. Megint egy kampány. Hihetetlen, mennyire kampánytalanul tudják csinálni ezeket a kampányokat. Az ég világon nincs benne semmi erőltetett. Talán mert nem kötelező. Talán, mert ők találják ki, mint otthon a Ludas Matyi tematikus oldalait. Példaképünk a Ludas. Ezek az amerikaiak meg mindenféle vicceset rajzolnak a hontalanokról, semmi lila, semmi könnyes, semmi meghatódás. (A Tanner '88-at író Gary Trudeau rajzán bebugyolált, vörös orrú nőszemély. – Hé, mondja, én vagyok, meg sem ismersz? Hasonlóképpen ron-

gyokba bugyolált vörös férfiorr feleli: –Ja, te vagy, asszony? Azt hittem, hogy valami bitang jó kurva áll itt a sarkon.)

– A lakás igenis gond – mondja Szokoly Laci. (Fehér köpenyére, amerikaiak számára a kiejtést megkönnyítendő Lazlo Sokoly van hímezve). Éppen kezét törli egy fogtömés után. – A republikánusok azt mondják, Reagan alatt csökkent az infláció. Alacsonyabbak lettek a kamatok. Hát idenézz.

Felkap egy kék papírt. Ceruzával ráírja „H". Ez Home-ot jelent, vagy House-t. Mindegy, házat. 1980-ban – írja egy átlagos épület Washington környékén 120 ezer dollár volt. Ebből 20 ezret kellett letenni készpénzben. 100 ezer dollárt adtak a magas évi 13 százalékos kölcsönre. Ez évi 13 ezer dollár volt, havi valamivel több, mint ezer. (Amerikában nem kell a kölcsön törzsösszeget, csak a kamatot törleszteni. A lakás-ház eladásakor kell visszaadni magát a kölcsönt). Laci doktor még egy H-t ír, kisebbet, kettősponttal, kisebb százalékjellel. A kölcsön most 11 százalék. De az ingatlanárak felmentek. Ugyanaz az épület 260 ezer dollárba kerül. 50 ezret kell letenni és 210 ezernek kell a 11 százalékát törleszteni. Ez havi majdnem kétezer.

– Mi az, hogy nincs infláció. Micsoda beszéd ez alacsony kamatokról – mondja Szokoly. Aki persze demokrata.

Még nagy „E" betűket is ír. Education, vagyis oktatás. 1980. 5900. A Harvard egyetem orvosi karán ennyi volt a tandíj. 1000. Ennyi meg a Marylandi Állami Egyetemen. Mellette másik rubrika, nem ír évszámot, tudjuk, hogy ez ma. 18 000 (Harvard). 6000 (Maryland).

– Mi az, hogy alig van infláció?

– Add ide a papírt – nyújtom ki a kezem. A kék lap hátsó oldalán: contract. A paciens neve... Dátum... A várható összeg... A felső és az alsó fogsort szimbolizáló négyzetek, legalul: Remarks. Vagyis megjegyzések. Ez is megtörtént ma.

Este „Nightline". (Az „Éjszakai vonal", vagy az „éjszakai kapcsolás" vagy minek fordítsam. Nájtlájn sokkal jobban hangzik). Ted Koppel a késő esti inkvizitor. Az ABC televízió egyik sztárja, sztárgázsival, megérdemli egy évben legalább 250 interjúműsort vezet. Meghívta Busht is, Dukakist is kilenc-venperces, rendkívüli kihallgatásra. De csak a kormányzó jött el, az alelnök otthon maradt. Ő csak veszíthet. Vajon nézi?

Dukakisról azt mondta egy jelszószerű jelző „A massachusettsi csoda". Most az a csoda, hogy naponta képes hajnalban kikelni az ágyból és elmenni valahova (két-három-öt óra repülőútnyira) lelkes beszédet mondani. Hetek óta mondják, bezárult a republikánus retesz. Kész. Dukakison csak a csoda segíthet. De még hisz a csodában, vagy legalábbis úgy tesz.

Talán az amerikaiak sportja teszi. Ha a valódi labdarúgásban egy perccel a befejezés előtt kettő-nullra vezet az ellenfél, akkor a vesztes csapat szurkolói már öt perce hazamentek. Az amerikai futballban az utolsó két percben – a tiszta játékidő, a stopper órát megállító számos szabály, a különböző taktikai trükkök miatt – tizennégy pontos hátrány is ledolgozható. A baseballban a legeslegutolsó játékos, legeslegutolsó ütése a három ponttal lemaradt együttes javára fordíthatja a mérkőzést. (Három pont különbség már nagy különbség).

Dukakis higgadtan felelgeti ugyanazt. „Igen" – ismeri el, – „későn vettem észre, milyen ártalmas volt George Bush televíziós hirdetéskampánya". Ted Koppel szívósan kérdezgeti ugyanarról. Valóban ellenez-e minden fegyverrendszert? Valóban gyengekezű a bűnözőkkel szemben? Valóban...

Azt veszem észre elaludtam a televízió előtt. Hajnali háromnegyed kettő van. A képernyőn Dukakis és Koppel helyén kopott marslakók bujkálnak egy pajtában....

Október 26., szerda

Detènte-bálnák. Reggel a legfőbb hír, hogy megjöttek a szovjetek bálnát menteni. Alaszkában, a Barrow-fok közelében két hete vergődik a jég fogságában két – csapatától elszakadt – kaliforniai szürke-bálna. A harmadik már a múlt héten megfulladt. (Furcsa emlős, nem tud élni a saját közegében.) Most megjött a „Makarov tengernagy" és a „Vlagyimir Arszenyjev", két jégtörőhajó. Azt mondják, nem lesz egyszerű: A „Makarov tengernagy" merülése 12 méter, a kisebb „Vlagyimir Arszenyjev"-nek is legalább hétméteres vízmélység kell a hajózáshoz. Emiatt nem tudnak a bálnák közvetlen közelébe jutni. S kérdés, hajlandók-e a bálnák a jégbe vágott csatornákon át a hajókig elúszni?

A The New York Times Dukakisra nézve újabb katasztrofális közvélemény-kutatást publikál. Nem is egyet. Kettőt. A Gallup

Mike Dukakis

Intézet szerint a megkérdezettek 50 százaléka George Bushra szavazna, ha most tartanák a választ. 40 százalék Dukakisra. (A hibaszázalék plusz-mínusz 3 százalék). A két héttel korábbi, október 12-én publikált Gallup-felmérés 49:43 százalékarányú Bush-vezetést mutatott. Miközben az alelnök pozíciója a teljes mintát tekintve kicsit javult csupán, sokkal erőteljesebb az előnye, mikor a választások arra a kérdésre adtak választ: ki lesz november 8-án a győztes. 68 százalék mondta azt, hogy Bush (tehát a Dukakis-hívek 18 százaléka is így ítélt). És mindössze 14 százalék vélte azt, hogy a demokrata jelölt lesz az elnök. Két héttel ezelőtt ez az arány 54:23 volt Bush javára. George Gallup, az intézet vezetője ez utóbbi arányeltolódást annak tulajdonította, hogy a sajtó „szinte beszuggerálta az emberekbe" Bush győzelmét. A The New York Times és a CBS televízió közös felmérése 51:38 arányú Bush előnyt állapított meg. (A hibaszázalék plusz-mínusz 4 százalék).

Phil Donahue reggeli interjúműsorában a Dukakis család mínusz Dukakis. Nagyon jóképű család: Kitty, a fiú (az első házasságából) és a két lány. Mindenféle kérdés. Donahue-től, a hallgatóság soraiból, láthatatlan telefonálók az „Úr hangjaként". Ilyenek:

– Kitty, nem fogadhatta magát valami nagy ünneplés a Dukakis családban. Jómódú orvosfamília. A fiuk meg hoz egy elvált nőt, aki zsidó és még egy gyereke is van.

– Én magam sem örültem volna magamnak – mondja Kitty Dukakis.

Délben a sajtóklub bárjában (egy pohár Lowenbrau mellett) azt meséli egy Bostonban járt kolléga, hogy Mark Gearan, a kormányzó sajtótitkára összeveszett a kormányzó programjának szervezőivel. Dukakis naponta egy órával kevesebbet nyilatkozhat. (Műholdak révén az ország minden részéből jött kérdésekre válaszolgat). Ehelyett utazzon el előbb és találkozzon személyesen a választókkal. Gearan szerint most a legfontosabb az ingyen publicitás. Az interjú. Elvitt a szervezők szobájából egy kínai ajándék-buddhát és névtelen levelet küldött. „Műhold-interjúk, vagy a buddha meghal". Tegnap a szervezők már a szobor levágott lábujját kapták papírba csomagolva, ezzel a szöveggel: „Az idő lejár".

A CBS esti híradójában Lloyd Bentsen nyilatkozik. Azt hiszem nincs igaza annak, aki szerint a vetélkedő négyesfogatból, neki lett volna a legjobb esélye Reagan érdekében lépni. (Még akkor is, ha demokrata). Nagyon ráncos a nyaka, nagyon öreg. Nagyon óvatos, nagyon kerülgeti a kérdésekre a választ. Hiányzik belőle Reagan képessége: sűrű fejrázás közben hirtelen azt mondani valamire, hogy „Hell, no". Az ördögbe is. Nem. Bentsen udvarias, nem a politikusok, hanem a vénemberek udvariasságát érzem.

11 óra 1 perc. A 7-es csatorna híradójának vezető híre: kiszabadultak a bálnák. Légifelvételről látni, amint vízpárát fújva úsznak a „Makarov tengernagy" nyomában dél felé. A kommentátor: többről volt szó mint két bálnáról. Két szuperhatalom presztízséről. Valóban?

Október 27., csütörtök

Ma írt E. I. Fediay, a George Busht támogató National Security Action Committee elnöke. (Néhány milliomodmagammal kaphattam tőle levelet). „Kedves konzervatív barátom!" – kezdi. (Hm, meg kellene nézni alaposabban, milyen újságokra fizetek elő, ha a komputernek ez rólam a benyomása). Mr. Fediay küld egy nyalókát. Felragaszthatom a gépkocsim hátsó lökhárítójára. Küld egy kerek papírplecsnit is: „Vote Bush". Ennek rendeltetése – mint írja – tűzzem ki büszkén a mellkasomra, balra, a szívem fölé, amikor november 8-án elmegyek szavazni. És kéri, hogy küldjem nagybecsű hozzájárulásomat. (40, 50, 100, 500, 1000 dollárt vagy többet azonnal, mivel szorít az idő).

Remek napsütés. Otthon hagyom a kocsit. Metrózok, sétálok, a Nemzeti Sajtóklub irányába. A Lafayette téren – a Fehér Házzal szemben – bozontos alak állja el az utamat.

– Szavazzon Nixonra – mondja.

Palacsinta nagyságú Nixon-jelvény a gomblyukában.

– Hé – mondom – Nixon nem jelölt.

– Ez a baj – feleli. – Itt van minden a papíron.

Átad egy röplapot.

– Olvassa el és adja vissza. Kevés van belőle és sok az érdeklődő.

„Nixon megérti: mit jelent a szó, történelem. Mikor hivatalba

lépett, az első nap tudta, hogy a külpolitikán nagyot változtathat. Nem kell ugyanez ma? Nem éreznénk magunkat sokkal jobban, ha a jó öreg Gorbacsovval a jó öreg Nixon ülne az asztalhoz és nem Bush bámulgatná?"

– Okos, mi? – néz rám a szőr közül.

– Ja – mondom, – és Dukakis?

– Oké – mondja. És akkorát legyint, hogy felrebbennek a tér galambjai.

A sajtóközpontban Tom Korologos tart tájékoztatót. (Egy kormánytanácsadó cég, a Timmons és Company elnöke, az Egyesült Államok Diplomáciai Tanácsadó Bizottsága elnevezésű szervezet alelnöke. Olyan ember tehát, aki a kormányoknak tanácsokat ad. Republikánus kormányoknak).

Kérdés: – A jelöltek különböző karizmájától most tekintsünk el. Miben különböznek? Az előbb azt mondta, hogy ugyanazokat a választócsoportokat próbálják megkörnyékezni, ugyanazokat az érdekcsoportokat... Mi a különbség köztük? Nem hiszem, hogyha megválasztják, Bush alelnök drámai módon megváltoztatja a honvédelmet. Vagy Dukakis kormányzó mindent leszerel...

Korologos: – Van különbség. Persze, Dukakis kormányzó nem szünteti meg a Pentagont és George Bush nem duplázza majd meg a költségvetést. De Dukakis csökkentené talán a katonai kiadásokat. Ez engem kissé idegessé tesz. Bush emberei, hogy így mondjam, kicsit rámásztak és megkísérelték bemutatni: a kormányzó erőtlen, Bush erős a védelmi kérdésekben. Éppen ez a kampány lényege. Meg kell mutatni a jelöltek közötti különbségeket. Ha nem látszik ez a különbség, meg kell erősíteni... Az egyik liberális, a másik konzervatív. Az egyiknek rengeteg tapasztalata van Washingtonban, a másik kormányzó... persze ez nem jelenti azt, hogy Dukakis nem volna alkalmas elnöke az Egyesült Államoknak. Te jó ég, az Egyesült Államoknak rengeteg kormányzó lett az elnöke. De én, a nehéz nemzetközi problémák közepette... a tapasztaltabbat választanám... A hangsúly most a különbségen van. Dukakis a demokrata konvenció idején volt a csúcson. Príma beszédet mondott. Jó munkát végzett. Hmm – mondták az emberek, nem is olyan rossz. De a Bush-társaság megmutatta a különbséget, és ezért vezet az alelnök a felmérésekben.

Este Dukakis ül a CBS kansas city-i stúdiójában Dan Rather – évi 2 millió dolláros fizetést „érő" – műsorvezető mellett egy karosszékben.

– Kormányzó, – mondja Rather – ön azt állítja, az utóbbi hetekben képtelen volt érdemi kérdésekkel foglalkozni, annyira lekötötte, hogy a Bush-kampány igaz–nem igaz állításaira reagáljon. Kormányzó, (Dan Rather oldalt fordul, a nézők felé) ott a kamera. Ott ül sok-sok millió amerikai. Van öt-hat perc ideje. Mondja el azt, amit eddig nem tudott elmondani. Mondjon valami újat. Olyat, amit még nem hallottunk.

– Húsz éve dolgozom közszolgálatban, tíz éve vagyok kormányzó... – kezdi a kormányzó.

Indulatot érzek. Mi közöm ehhez a választáshoz? Miért idegesít ez a dögunalom? Dukakisnak drukkolok? Azt akarom, mondjon valami drámait, valami eseményfordítót? Őszintén szólva, igen. Nem Dukakisért. A versenyért. Ezért az utolsó néhány napért. November 8-ért. Ne legyen olyan, mint négy éve volt. Este fél tízkor már eldőlt minden.

Délután az Ohio University (E. W. Scripps School of Journalism) által küldött kérdőívet töltögettem ki. „Az amerikai választásokat valamiféle sportversenyként tudósítja?„ A lehetséges válaszok közül – teljesen így van. Nincs teljesen így. Nincs véleményem. Lényegében hamis állítás. Teljesen hamis állítás – a „Lényegében hamis állítás"-t pipáltam ki. Túloztam volna, sodródtam a kérdés mutatta árral? Komoly újságíró mégsem ismerheti el, hogy számára sportverseny csupán az egész...

Michael Dukakisnak azért van egy jó perce is:

– E választásnak mégsem az a lényege, ki gyárt jobb hirdetéseket. A lényeg, kiben van meg az erő, a belső tartás és képesség ennek az országnak a vezetésére... Sokan meghaltak azbesztmérgezés következtében. Mit csinált ez az adminisztráció? Leült, kiszámította szépen, hányan fognak meghalni rákban. Kijött neki, hogy egy-egy élet megmentése 200 ezer dollárba kerülne, s úgy döntött ennyit nem ér meg...

Október 28., péntek.

Korán felébredek, még sötét van. Reggel hat előtt tíz perccel. Nem jött meg egyik újság sem. Előveszem a régóta tartogatott olvasmányt az első amerikai választás krónikáját. „Hear ye,

Hear ye, Hear ye, the poll of this election is opened... Micsoda nyelv." Közhírré tétetik, közhírré tétetik, a választási urnák megnyittattak és minden rendű rangú személy szigorúan intetik és irányíttatik a hatóság által és ezen állam népe által a békesség megtartására börtönbüntetés és szenvedés terhe mellett". Biztató, hogy a kezdet kezdetén – 1788-ban – nem ment minden rögtön. És az amerikai demokrácia első lépését jókora zűrzavar kísérte. (Apropó, 1788. Amerikában, ahol mindent megünnepelnek, senkinek sem jutott eszébe a választások 200 éves évfordulóját meg-tűzijátékos-parádézni. Pedig az van. Választási bicentenárium.)

1788-ban nem volt világos, ki választhat. Tudjuk: 25 évvel idősebb, szabad (fehér), birtokos férfiak szavazhattak, (érdekes módon a törvény nem szólt a nők kirekesztéséről, az csupán természetesnek tetszett, hogy szoknyások nem szólnak nadrágosok dolgába). De ez nem volt ennyire egyszerű. Pennsylvániában az szavazhatott, akinek birtoka megért száz fontot. Connecticutban a választójoghoz nem volt elég a férfi nem, a birtok, a jómód, a tisztes adófizetés, hanem a szavazásra érdemes személynek „legyen nyugodt és békebarát viselkedése, rendes polgárhoz méltó beszéde" is.

Azt is nehéz volt 1788-ban megmondani, mikor van a választás. Pennsylvániába például november 26-án kezdték. Connecticutba december 22-én, Marylandba 1789. január 7-én. A választás egy-egy helyen általában három-négy napon át tartott. És a szavazóhelyiség nyitva tartása a helyi seriff jókedvétől függött. A seriff volt általában a „Szavazatszedő Bizottság". A jelöltek képviselőinek jelenlétében meghallgatta a szavazók óhaját és egy papíron bestrigulázta, ki kapott éppen eggyel több voksot. Volt, amikor a jelöltek maguk voltak a szavazóhelyiségben. Azt írja a könyv (Charles Sydnor: Gentlemen Freeholders):

„A seriff megkérdezte a szavazót, kit részesít előnyben a kongresszusi képviselőség elnyerése dolgában? John Marshallt vagy John Cloptont?

– Mr. Blair, kire szavaz?

– John Marshallra – mondta az.

Erre John Marshall, az Egyesült Államok jövendőbeli legfelsőbb bírája így szólt:

– Szavazását szívből köszönöm, Mr. Blair.

Jött a következő választó és a seriff megérdeklődte:

– Kire szavaz, Mr. Buchanan?

– John Cloptonra – felelte az illető.

És Clopton, aki az asztal túlsó végén ült, kijelentette: – Mr. Buchanan emlékezetemben megőrzöm becses szavazatát. És mindörökre úgy tekintem, mint kalapom mellé tüzdelt bokrétát.

El lehet képzelni, milyen közlekedési viszonyok lehettek Amerikában, ha a választók ilyetén megbecsülése ellenére is a szavazójoggal rendelkező amerikaiak 11 százaléka (az ország lakosságának 2,5 százaléka, negyven közül egy) szavazott.

Judith Kilpelainen telefonál Detroitból (valamikor Kovács Jutka volt és a feleségem osztálytársa a Márvány utcai közgazdasági technikumban). – Mit szólsz? Bush biztos. Mi? Nem érdemes szavazni menni. Ezek mindketten olyanok, mintha papírmaséból lennének.

Reggel a Donahue-műsorban Jesse Jackson, a „Láthatatlan ember". Az utóbbi napokban aktívabb. Két hónapon át alig lehetett hallani róla. John Sununuval, a New Hampshire-i kormányzóval vitázik. Agresszív, lendületes, axiómaszerűen fogalmaz.

Sununu: – Éppen ma kaptam értesítést, hogy Detroitban két fekete szervezet George Busht támogatja.

Jackson: – A feketék közt is van republikánus.

Sununu: – Ez mégiscsak eltérés attól, hogy a feketék hagyományosan demokrata szavazók.

Jackson: – A demokrata párt nem a feketék, a barnák, a sárgák pártja. A demokrata párt a változás pártja. A fehérek pártja is.

Sununu: – A demokrata párt támaszkodik a feketék szavazataira és ezt ki is használja. Nézze meg magát. A konvenció óta, mióta biztosak a támogatásában, senkisem törődik magával, de majd ha Michael Dukakis vereséget szenved a választásokon, akkor visszajönnek. Uraim (megpaskolja Jackson karját), ez az ember fogja novembertől vezetni a demokrata pártot.

Jackson: – A demokrata pártban lehetek vezető. A republikánusoknál még a küszöböt sem léphetném át. Ez a különbség.

Dukakisra ráférne egy kis Jackson-vérátömlesztés, Jackson-szívátültetés.

Október 29., szombat

Jól van, írtak a demokraták is. Helyesebben táviratot küldtek a feleségemnek (a liberális lapokat ezek szerint az ő nevére fizettük elő): „Kedves Judit Kosári, sürgős segítségére van szükségünk, mert gyorsan közeledik a választás napja. Ezekben az utolsó napokban dől el a Fehér Házért folyó küzdelem és több más, igen fontos vélekedés. Kilencszázezer dollárt kell azonnal szereznünk, az utolsó percben indított menj-és-szavazz kampányunkhoz. Magán múlik a változás. Ne történjék az, hogy a választás napján egymásra nézzünk és sóhajtsunk: bárcsak keményebben dolgoztunk volna. Küldjön a demokrata főhadiszállásra 30, 50, 100, vagy több dollárt. Mike Dukakis"

Szép tőle, hogy maga írta alá.

A táviraton kívül egy vers is jött a postával –

„Én
lemondtam
a káromkodásról
jövő vasárnap lesz
pontosan tíz napja ennek.
Tehát a számításaim szerint
éppen három napja múlt ebben a percben,
hogy nem mondtam semmit, mi közlésre alkalmatlan.
És azt találtam, hogy másokra jobban figyelek
és kevésbé szívesen hallgatom mostanában
saját dallamos hangom zengését.
És ritkábban megyek ökölharcra
akkor, ha idegenek megjegyzése
fájó pontomon érint
és nem bosszant már
a hülyesé-
gük.

Éppen ezért – írja a költő – figyelembe véve a fentieket, ne törődjek a „hivatalos jelöltekkel" és adjam le rá a szavazatomat. Dr. Ray Rollinsnak hívják, ha bármi gondom-bajom van, írjak a következő címre: „Box 13603, Mexico Beach, Florida 32410. Dr. Ray Rollins azt is közölte, hogy nincs rajta Maryland

állam szavazólistáján, de minden polgár joga kiegészíteni azt – Dr. Rollinsszal.

Ma megjelentek az első közvélemény-kutatási adatok, amelyek szerint Dukakis behozott valamit a hátrányából. Alapvetően nem változott a helyzet. A kormányzó a különböző kimutatások szerint 8–12 százalékkal marad le Bush mögött. Néhány nagyobb államban csökkent a különbség a két jelölt között. Kaliforniában például már csak 4–5 százalék. Persze a hibalehetőség három pont. Plusz-mínusz...

Október 30., vasárnap

Mclaughlin-csoport. Délelőtti vitaműsor az NBC-ben. (John Mclaughlin, a National Review washingtoni szerkesztője 1988. tavaszán interjút készített Kádár Jánossal. Így fejezte be: „Köszönöm, hogy részt vett az én műsoromban", és ő nyújtott előbb kezet.)

– Ki nyerte meg az elmúlt hetet? – kérdezi John Mclaughlin.

– Dukakis nyerte – feleli Morton Kondracke (ismert publicista).

– Dukakis. Újraéledt a kampánya, javított a helyzetén – mondja Christopher Matthews (ő is ismert publicista).

– Dukakis nyerte és ha így halad – mondja gúnyosan Fred Barnes (ugyancsak ismert publicista), – akkor csak 8 százalékkal kap majd ki.

– A hetet Dukakis nyerte – szögezi le John Mclaughlin.

Pontosan délben a CBS-en („Szemtől szemben a nemzettel") James Baker, George Bush kampányfőnöke, a Bush-adminisztráció valószínű külügyminisztere.

Remekül felkészült.

A műsorvezető Leslie Stahl – szőke, értelmesen szép arcú nő, a Fehér Ház-i újságírócsapat egyik sztárja – Baker orra alá dug egy levelet, a marylandi republikánusok körözik. A röplapszerű cédula tetején Dukakis és Willie Horton (az eltávozásról megszökött gyilkos) képe. „Ne szavazz a Dukakis–Horton párosra" –

– Ez felháborító – mondja Stahl.

– Felháborító – helyesel Baker, – de nem tudjuk ellenőrizni az összes pártszervezetet. Mellesleg Dukakis sem.

Kotorászik az asztalon, előveszi az egyik texasi demokrata szervezet plakátját: „Náci nézetek a republikánus kampányban."

– Ez is felháborító – közli Baker. – És Dick Gephardt, aki maga is az elnökségre pályázott, kijelentette a nyilvánosság előtt: „Hitler örülne ennek a republikánus csapatnak." Mit szól ehhez?

A The New York Times Dukakisra szavaz. Átrágom magam a vasárnapi háromszáz oldalon. A huszonnegyediken, szokatlanul hosszú, két hasábos, aláírás nélküli szerkesztőségi cikkben ez olvasható: „Akárhogyis jól szolgálja majd Amerikát közülük az, akit megválasztanak... de a végső teszt: a következő elnök legeslegsürgősebb feladata Amerikát kiváltani a zálogházból. Ki tudja ezt nagyobb valószínűséggel jobban megtenni? A válasz, a kiegyensúlyozott mérleg nyelvét Michael Dukakis felé billenti."

Este vacsora Jillyéknél. Balázs, a férj sikeres üzletember. Mária jó konyhájával és az átlagot messze meghaladó temperamentumával segít, biztosítván az állandó élénkséget, s a vendégek jövését-menését a mclean-i házban.

– A biznisznek Bush a jó – mondja Azzad. (Libanonban született örmény, aki Teheránban, Athénben szerezte vagyonát, s most évek óta amerikai lakos). – Ugye emlékszik, elterjesztették róla, hogy valami szeretője van, a tőzsde a hírre azonnal negyven pontot zuhant. A Reagan-évek alapján kiszámítható, mi lesz a Bush-adminisztráció idején. Dukakis változást és bizonytalanságot jelent. A demokratáknak az a balszerencséjük, hogy ha a jelöltjük beköltözik a Fehér Házba, akkor gazdasági pánik támad. S ezzel máris igazolódik a republikánusok előrejelzése: demokrata vezetés a csőddel egyenlő.

Október 31., hétfő

A sajtóházban Joseph Nye, Dukakis külpolitikai tanácsadója tart hosszú, unalmas, eredeti gondolatokban nemigen bővelkedő előadást.

– Mennyiben különbözne a Dukakis-kormányzat Szovjetunióval kapcsolatos politikája a Bush-adminisztráció szovjetpolitikájától? – kérdezi Zdenek, a cseh kolléga.

– Az amerikai politikai rendszer ebben az évben két kiváló jelöltet produkált – válaszolja Nye professzor. – A különbség szerintem az, hogy kettőjük közül csak Michael Dukakis van egyenlő súlycsoportban Mihail Gorbacsovval.

Egy amerikai a végszóra érkezik.

– Com'on. Mit beszél ez összevissza? Egyenlő súlycsoport... com'on.

Elég hangosan mondja ahhoz, hogy a terem fele feléje fodul.

Ma egyébként a főtéma: Dukakis vállalta (végre) a liberális jelzőt. „Igen – én Franklin Roosevelt, Harry Truman és John Kennedy hagyományaihoz híven – liberális vagyok" – ismételgette egy vonat hátsó peronjáról a kaliforniai központi völgy vasútállomásain. A hagyományos értelem szerinti liberális, tette hozzá, törődik az átlagemberrel, de tudja, ki kell fizetni a számlákat.

Mesélik: Bob Seger, az énekes is Dukakis mellett állt az emelvényen, amikor a kormányzó fejtegette, Bush a gazdagoknak kedvez. A gazdagoknak akar adót megspórolni.

– Bush az évi kétszázezer dollárnál többet keresőket segíti – mondta Dukakis és megkérdezte: – Hányan vannak itt a teremben, akik évi kétszázezernél többet keresnek?

Egy kéz emelkedett csak fel, a díszvendég, Bob Seger keze, a következő gyűlésre már nem ment el.

Este nálunk gyülekezik a magyar sajtó pillanatnyilag Amerikába szakadt – választásokat leső – csapata. Avar János (Magyar Nemzet), Blahó Miklós (a Magyar Nemzet washingtoni tudósítója), Gömöri Endre (Magyarország), Heltai András (az MTI washingtoni tudósítója). A követségről itt vannak L. Karcsiék. (azért „L"-ezem csupán, mert tudom a szabályt, diplomata nem ír könyvet a saját nevén. Talán könyvben sem szerepelhet). A híradót nézegetjük.

– Ez az ember nem győzhet – mondja Gömöri a demokrata jelöltről.

– Négy éve itt volt egy rendező-haver – meséli Avar –, egy árva szót sem tud angolul. Ránézett Mondale-ra: ebből nem lesz elnök. Rá van írva az arcára, hogy vesztes.

Negyedóra múlva már a bős-nagymarosi vízlépcsőről beszélgetünk, meg arról, ki lehet Grósz Károly utóda a miniszterel-

nöki székben... Csoda, hogy az amerikai választások a belpolitikán és nem a külpolitikán dőlnek el?

November 1., kedd

Bedöglött a telexgépem. Ez nem olyan írógépre emlékeztető kőkorszaki masina, hanem komputer rokon. Mindene van, ami egy tisztességes számítógépnek kell – billentyűzete, memóriája, képernyője, nyomtatója –, ugyanakkor telexezni is tud. Vagyis: képes visszafogni tehetségét, és lassan, szájbarágósan a vonal pesti végén lévő masinának elmondani, mit akar. Hogy az megértse. Hogy papírra tudja írni. A telexem néha csak úgy magának nyomtatgat, ilyenkor megmutatja mire képes. Egy oldalt 18 másodperc alatt leír. Ugyanazt a pesti rokonnak 4 perc alatt adja le.

Akármilyen villámsebes, okos a masinám, most bedöglött. A torkán akadt egy szó és csak villog-lüktet és a kis kurzorkája, nem megy tovább. Őrzök egy levelet: „Szolgáltatásunk további javítása céljából 24 órás ügyeletet tartunk. Reggel 8.30-tól este 8 óráig természetesen továbbra is az egyes berendezésekre specializálódott műszerészek vannak szolgálatban. Szervizünk fejlesztése újabb bizonyítéka eltökéltségünknek, fogyasztóinkat még jobban kívánjuk szolgálni." Dátum: 1985. október 2. Aláírás William McCray, az ITT első elnökhelyettese.

Most 1988 van, az ITT-t megette a WU (a Western Union), a konkurencia.

Most 1988 van és reggel 7 óra. A telefonszámon üzenetrögzítő hasbeszélő hangja válaszol. „Kérjük szíveskedjék a hivatali időben 8 óra 30 és 5 óra 30 között hívni bennünket. Bye, bye". 8 óra 45. „Sajnos minden vonalunk foglalt és berendezésünk nem tudja hívását besorolni, ezért kérjük hívjon majd újra. Bye, bye". Egy távközlési vállalat telefonközpontja nem tudja a hívásokat sorbarakni. 1985-ben még tudta. Most nem. Mert az ITT-t megette a WU, persze lehet, hogy a WU-t is megette valaki más. Senki sem ismeri ki már magát a mindenki-mindenkit-felvásárol-világban. A Philip Morris cigaretta gyár éppen egy süteményvállalatot akar magának. 20 milliárd dollárért... Ez is választási téma lehetne. De ehelyett a jelöltek arról vitáznak, hogy Dukakis Roosevelt-típusú, vagy McGovern-típusú liberális-e?

Kitty Dukakis kórházba került, vírusfertőzése van. Néhány napot töltött csak a férjével Kaliforniában. A kormányzó ezalatt lendületbe jött. Másképpen beszél, ha mellette áll a felesége.

Délután Raymond Fontaine-nal találkozom. Mosolygó szemű, bajuszos-szakállas. Ő az az ember, akinek mindegy ki lesz az elnök. Legalábbis hivatalosan. Raymond Fontaine a felelős az új elnök beiktatásáért. Van egy szobája a Capitoliumban, van egy másik a Fehér Ház irodaépületében és hamarosan lesz egy harmadik a Connecticut Avenue és a Florida Avenue sarkán lévő irodaházban, jövőbeli főhadiszállásán. Raymond Fontaine november 9-én 3 millió 250 ezer dolláros csekkszámlát nyit, ha George Bush lesz az elnök. 3 és fél milliós számlát, ha Michael Dukakist választják meg. (Az alelnök kevesebbe kerül, ő a Fehér Házban már majdnem otthon van.)

Mutatja a pénzügyi szabályokat:

A beiktatáson dolgozók maximálisan 121 dollárt költhetnek egy nap szállásra. Csak közepes méretű autót bérelhetnek. Az autóban nem lehet telefon. Reprezentációs célra csak üvegenként vásárolhatják a whiskyt, nem vehetnek egész ládával. A fizetések a kormány által jóváhagyott bérskála szerint állapíttatnak meg. Minden alkalmazott fizetése kérésre nyilvánosságra hozandó.

Egy takarékossági intézkedésben a Bush-kampány és a Dukakis-kampány – Fontaine közreműködésére – megállapodott. Név nélkül rendelték a levélpapírt ezzel a felirattal: „A megválasztott elnök irodája". Így november 8-a után nem kell a papírok felét kidobni.

Este Blahóéknál gyülekezik a magyar sajtócsapat (Gömöri és Avar szerdán országjárni megy). A híradóban Quayle-nap van. A PBS (a nem-kereskedelmi televízió) jelenti: Ha a jövő héten George Bush győz és Dan Quayle lesz az alelnök, akkor megüresedő szenátusi helyére Indiana állam republikánus kormányzója feleségét, Marylin Quayle-t jelöli majd. Így újra lesz egy Quayle szenátor. S lesz egy Quayle alelnök, aki a döntő szavazatot adja le, ha a törvényhozók véleménye 50:50 arányban megoszlik.

Indiana államban egyébként ma nem látják az NBC „Kedves fiú" című televíziós sorozatának 3. befejező részét (az első kettőt sem látták). Indianában nem vetítik, mert a sorozat

(tavaly írták, mikor még senki sem tudott Dan Quayle-ről) egy alelnökjelöltről szól, aki üresfejű, de jól mutat a televízióban.

November 2., szerda

A The Washington Post vezércikkben bejelenti: Nem támogatja egyik jelöltet sem. „Rettenetes kampány volt, nemzeti csalódás. Úgy érezzük, jó lelkiismerettel nem tudjuk megvédeni azokat a mélyütéseket, amelyek George Bush kampányát jellemezték, még azon az alapon sem, hogy ezek esetleg nem jellemzik majd az elnökségét. Ugyanakkor nem tudjuk behunyni a szemünket és nem észrevenni azokat a riasztó fogyatékosságokat, amelyeket lehetséges elnökként a demokrata jelölt mutat. Egyénenként valamennyien választani fogunk az állampolgároknak azzal a sajnálatos kis csoportjával együtt, aki négy évente él a jogával. De kollektíven, intézményként a The Post ebben az évben tartózkodik."

A Post és az ABC Televízió felmérése szerint Dukakis helyzete nem javul. Busht a megkérdezettek 55 százaléka támogatja. Dukakist 42 százalék.

A The New York Times-ban „életfontosságú statisztikák".

George Bush a bethesdai haditengerészeti kórház szerint kiváló egészségnek örvend. Kora: 64. Magassága: 185 cm, testsúlya: 88 kg. Kedvenc testgyakorlata: hetente 3–4 alkalommal 2 mérföldet fut. Teniszezik és lópatkót dobál. Ha rossz az idő, szobabiciklizik. Betegségei: nyombélfekély 1960-ban és 1966-ban. Rákos kinövést távolítottak el az arcáról 1986-ban. Prosztatája enyhén megnövekedett, műtétre nincs szükség. Allergiás a méhcsípésre, enyhe ízületi gyulladás a csípőjében és a térdében. Laboratóriumi vizsgálatok: minden lelet normális. Koleszterin szint: 192 mg/dl. Az amerikai szívgyógyászati szövetség szerint a „kívánatos érték" kategóriájába esik. Vérnyomás: 108/84. Statisztika szerint várható további élettartama (fehér, amerikai férfi, az ő korában): 15,3 év.

Michael Dukakist a harvardi közösségi biztosító orvosa vizsgálta meg és találta egészségét ugyancsak kiválónak. Kora: 55. Magassága 171 cm. Testsúlya: 73,5 kg. Kedvenc testgyakorlata: erőteljesen gyalogol hetente három-négy alkalommal, mindkét kezében 2 kilós súlyzóval. Teniszezik. Betegségei: 1976-ban egy futóversenyen eltörte jobb vállcsontját. 1979-ben becsípő-

dött egy ideg a nyakában. 1981-ben a gyakori beszédtől berekedt. Beszédgyakorlatokra járt. 1986-ban a hátáról begyulladt faggyúmirigyet távolítottak el. Szénanáthája van. Alkalmanként fájnak az ízületei. Laboratóriumi vizsgálatok: minden lelet normális. Koleszterin szint: 180 mg/dl. Az amerikai szívgyógyászati szövetség szerint ez is a „kívánatos érték" kategóriájába esik. Vérnyomás: 122/75. Statisztika szerint várható további élettartama (fehér, amerikai férfi, az ő korában): 21,7 év.

November 3., csütörtök

Ma választások voltak. Az ország 10–14 évesei szavaztak. Az iskolákban felállított urnákba dobálták kézzel írt voksaikat. Elég hamar lett eredmény. Este tizenegykor már bemondta a tévé: George Bush 59, Michael Dukakis 41 százalékot kapott az országos gyerekválasztásokon. Washingtonban Dukakis győzött, ő 15 000, Bush 4500 szavazatot szerzett. Hja, a főváros demokrata volt, demokrata maradt – és ezek szerint demokrata is lesz.

Michael Dukakis ma töltötte be 55. évét. Philadelphiában jókora tömeg ünnepelte. Felgyűrte az ingeujját (15 fok volt, elkelt volna a zakó is) és kijelentette: harcba megy, győzni fog.

A nemzeti sajtóklubban James Baker (egyelőre Bush kampányfőnöke) volt az ebédvendég. A klub szabályai szerint az ebédért cserében beszélni kell. Baker azt hajtogatta, a választás nincs lefutva. A Bush-kormányzat elképzeléseiről csak ilyen formában volt hajlandó beszélni: „ha az alelnök olyan szerencsés lesz, hogy megválasztják". Ebből bonyolult mondatok születtek. Dan Quayle – közölte a sajtóval Baker – alelnökként a kábítószerügyekkel foglalkozik majd. Ez az egyszerű állítás így hangzott: „hogyha a szenátor alelnök lesz, mert az alelnök lesz olyan szerencsés, hogy elnökké választják, akkor főfeladata ... stb".

Este a követségen Házi Vencel nagykövet koktélt ad a Budapest Kamarazenekar tiszteletére. S nemcsak koktél van, játszik is a zenekar, Mozartot, Csajkovszkijt, Bartókot, Brahmsot. A meghitt térben hátborzongató szépséggel szólnak a vonós hangszerek. Miért nem lehet hegedűvel, gordonkával politizálni? (Lásd. Bartóktól a Román táncok). Miért van az, hogy az amerikai választási gyűléseken is mindig réztrombita szól és nagydob pufog? Csak így lehet nyerni?

November 4., péntek

A telexem jó. Helyette a képmagnóm rossz. Újra meg akartam nézni Ted Koppel esti műsorát (arról volt benne szó, hogy Iránt elárasztják olyan amerikaiak, akik azt állítják, a washingtoni kormány, George Bush, vagy a Dukakis-kampány nevében tárgyalnak, s a Libanonban őrzött túszok szabadonbocsátását próbálják elérni). Nem tudom lejátszani. A képmagnó prímán teker gyorsan előre, prímán teker gyorsan hátra, a jelek szerint vesz is, de nem tud lejátszani.

Felhívom a szervizt, mondom, teker előre, teker hátra, fel is vesz, de nem játszik le. Az lehetetlen, mondja a szerviz. Majd jövő héten csütörtökön megnézi, de addig is mondja meg, mi a rossz? Hát, mondom, teker előre, teker hátra, felvesz, de nem játszik le. Aha, válaszolja a szerviz gyanakodva, egyszóval nem tudja, mi a baja. Nem, ismerem be. Az baj, mondja a szerviz, akkor jobb lenne, ha behozná ide.

Tudtam, végül is ez lesz belőle. A szerkentyűk mindig bedöglenek és a szerkentyűket mindig el kell vinni valahova. Több ugyanis a bedöglött szerkentyű, mint a szerelő.

Négy nap múlva választás, és nem tudom majd felvenni.

Hacsak rajtam kívül valaki más is nem rögzíti, az 1988-as választások eltűnnek a történelem süllyesztőjében...

A Fehér Háztól száz méternyire – a New York Avenue és a 14. utca sarkán –, egy oszlopra ragasztva fantáziaújság, a The Washington Possible („A Washington Lehetséges" lenne a szó szerinti fordítás, de hát a The Washington Post címével játszik, betűtípusában is azt utánozza a név. Magyarul „Washingtoni Hír(hedt)".) Zuhog, dörög, villámlik. Inkább nyári zivatar, mint novemberi áztató eső. Az újság címoldalát imitáló plakátot egy falmélyedésből lesem. Csak a nagybetűk olvashatók:

QUAYLE ELNÖK LETT

Alatta: „Uh-oh" – mondja a nyugtalan nemzet

Még lejjebb, egyhasábos címek:

„Hivatalba lépett George Bush hirtelen halála nyomán"

Helms: „Quayle nem habozik majd megnyomni a gombot"

Még olvasható a következő:

„A Wall Streeten a részvények esnek, Amerika polgárai kétségbe esnek"

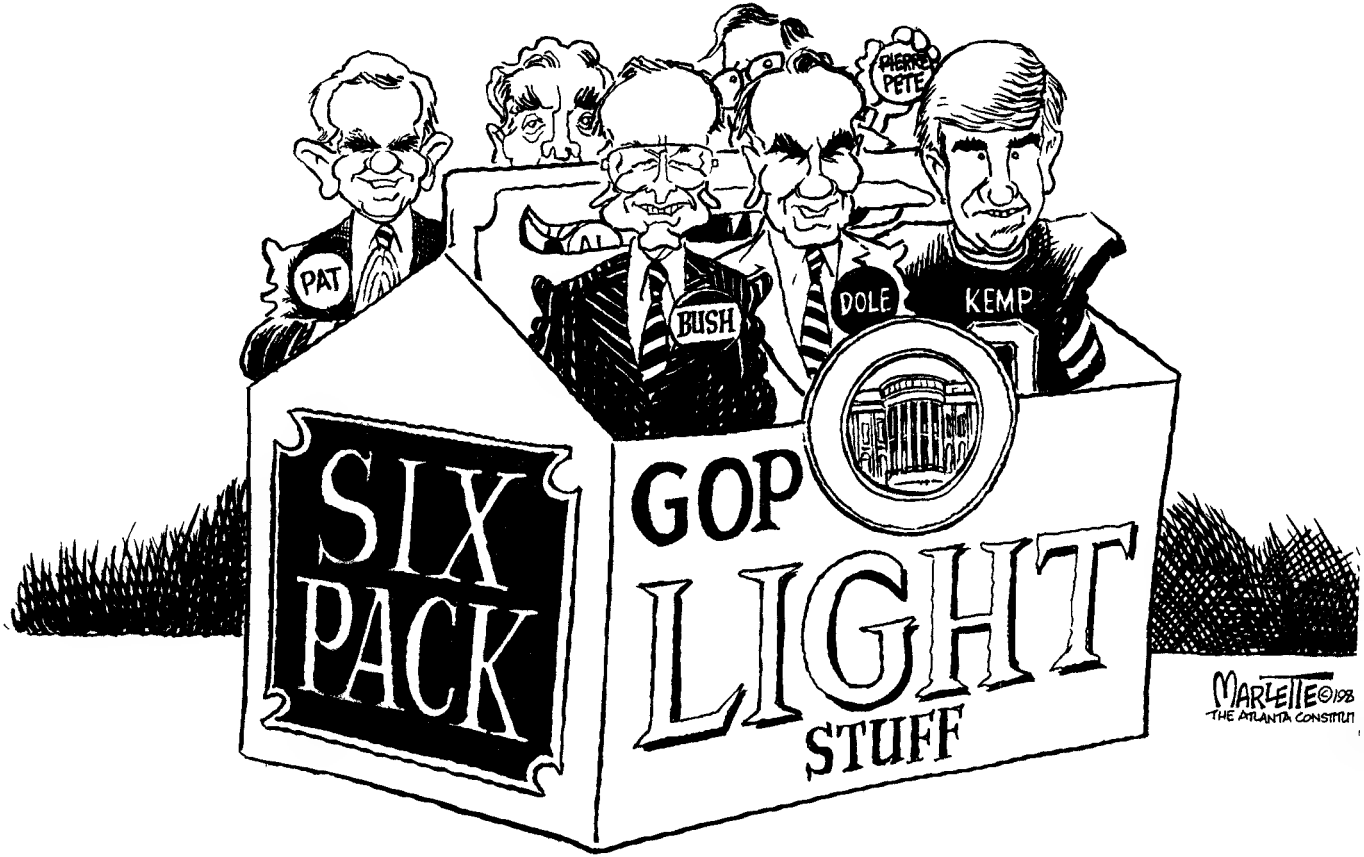
PAT
AL
BUSH
DOLE
PIERRE PETE
KEMP
SIX PACK
GOP
LIGHT
STUFF
MARLETTE ©198
THE ATLANTA CONSTITUTI

És:

„Az emberek letérdepeltek imádkozni és nem hajlandók felegyenesedni"

A Quayle-mumussal való riogatás a demokraták végső fegyvere. Ez a plakát jelzi: az utolsó napokra is jut új ötlet. Mikor már csak csepereg, megnézem a kisebb betűket is. A dátum: 1988. október 21., csütörtök. A lapfej mellett – a The Washington Post gyakorlatának megfelelően – a rövid időjárásjelentés: „szürke, felhős égbolt a belátható jövőben. Holnap: még szürkébb".

Benézek George Bush kampányának a főhadiszállására. A padló szétdobált papírokkal tele, fölborult székek, egy plakát leválik a falról, senki sem tartja fontosnak visszaragasztani. Néhányan ücsörögnek, senki sem beszél, a televíziót nézik. Egyetemi futballcsapatok játszanak.

– Mindenki halálosan fáradt – mondja Sheila Tate, a sajtótitkár. – De minden rendben. A közvélemény-kutatások kedveznek. Néhány államban szorosabb lett a verseny, de általában a hagyományos demokrata területeken. Ezeket Dukakisnak rég meg kellett volna szereznie.

Dukakis berekedt. Az esti híradókban hallgatom. Sugárzik, lendületes, de hangja alig van. „Bush botladozik, csúszkál, mi viszont vadul rock-and-rollozunk".

November 6., vasárnap

Megnézem az újságban a két jelölt horoszkópját.

Bush (Ikrek): hangsúlyozza az egyéniségét, a karizmáját, eredetiségét, szexuális vonzerejét. Rengeteg ismeretet szerez alapvető értékekről, a pénzügyi rendszerről, az aranyról. Egy kis romatika belefér a képbe.

Dukakis (Skorpió): a leglényegesebb odahaza változtatni, készítsen tervet lakásának megnagyobbítására. Ne árulja el az önhöz közelállók titkait. Legyen diszkrét és kerülje a kiélezett üzleti praktikákat.

Meglehetősen praktikus tanácsok a választási kampány utolsó napjaira. De kit jósolnak a csillagok? Busht? Mivel hogy hamarosan „rengeteg ismeretet szerez alapvető értékekről, a pénzügyi rendszerről..." (az se árt, ha egy elnök ismeri az arany

értékét és a világ dolgaihoz a józan realizmus mellett egy kis romantikával is közeledik). Vagy Dukakist mondja a novemberi égbolt a Fehér Ház következő lakójának? Az elnöki rezidencia nagyobb, mint mostani lakása...

Dukakis egyébként folytatja feszített ütemű kampányát. És – némileg komótosabban – Bentsen is. (Neki arra is figyelnie kell, hogy ha alelnökként veszít is, szenátori székét ne veszítse el). Bentsen az október 5-i televíziós vita óta egyszeriben országos politikai sztár lett. A washingtoni American University meglepő eredményre jutott: a legfiatalabb választók többsége az ifjúnak csöppet sem mondható texasit látná legszívesebben az elnöki székben. A felméréshez fűzött magyarázat szerint a 25 éven aluli amerikaiak Ronald Reagan elnöksége alatt lettek felnőttek, megszokták, hogy az ország első embere apa – vagy méginkább – nagyapa-figura. Lloyd Bentsen áll a legközelebb az ilyen megbízható politikai-nagyapóképhez.

Este a HBO kábeltelevízióban Kennedy-film. De nem a szokásos ki ölte meg az elnököt-téma, hanem válogatás a bostoni John F. Kennedy elnöki könyvtár anyagából. (Több mint háromszáz órányi hanganyag, több mint kétszáz órányi filmanyag van itt.) Szívszorító ellenpontok.

– Úgy hiszem, valóban, hogy csak két olyan dátum van, amire (ebben az országban) emlékeznek az emberek. Pearl Harbourra és Franklin Roosevelt elnök halálára – hangzik Kennedy tenorján a Kennedy-mondat, közben pedig a képen méltóságteljesen landol az elnöki különgép, a Dallas–Fort Worth-i repülőtéren, s beúszik a felirat: 1963. november 22. A harmadik nap – Kennedy lelövetésének napja – amire az amerikaiak emlékezni fognak.

De igazából az 1960-as kampány képei fognak meg. Kennedy és Nixon. Csomagolás nélkül. (Persze mai szemmel látszik minden nagyon egyszerűnek és mesterkéletlennek.) Szürke háttér előtt beszél egy fekete-fehér-szürke politikus. Nincsen zászlólobogás, nincsenek áttűnések, türelmes a kamera, hagyja, hogy mindegyikük végigmondja a magáét. És az ember úgy érzi, ez már utolérhetetlen mérce, utolérhetetlen színvonal.

November 7., hétfő

Az utolsó tudósítást küldöm a lapomnak a választás napja előtt:

...Michael Dukakis erőteljesen javította pozícióit az elmúlt napokban, ennek ellenére győzelme a mai amerikai választásokon negyven év óta a legnagyobb meglepetés lenne. George Bush, minden közvélemény-kutatás szerint jelentősen vezet demokrata vetélytársával szemben.

Michael Dukakis – aki az elnökségért való versengést mindigis maratoni futáshoz hasonlította – a kampány utolsó 48 órájában hihetetlen energiával hajrázott. McAllen (Texas), Portland, Tacoma (Oregon), Spokane (Washington), Denver (Colorado), Cleveland (Ohio), St. Louis (Missouri), San Francisco, Los Angeles (Kalifornia), Des Moines (Iowa) voltak a kétnapos légi odisszea állomásai. A kormányzó mindenütt nagygyűlésen vett részt és rekedtre beszélte a torkát. A különböző közvélemény-kutatási adatok ugyanakkor jó hírt jelentenének Dukakis számára – ha nem most lenne a választás. George Bush 12–15 pontos vezetése a közvélemény-kutatások eredményei szerint az utóbbi napokban valamit csökkent. Hétfőn a három nagy televíziós társaság közül a CBS 51:42-es, az NBC 48:43-as Bush-előnyt mutatott ki. A The Washington Post és az ABC Televízió közös felmérése szerint az alelnök 54:44 arányban vezet. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a hibalehetőség plusz-mínusz 3 százalék, akkor látható: a versengés a korábbinál lényegesen szorosabb.

...Ugyanakkor a felmérések alapján George Bush 33 államban számíthat győzelemre és ez több mint elég ahhoz, hogy jövő januárban bevonulhasson a Fehér Házba. A holnapi választásokon (amelyek eredménye közép-európai idő szerint csak szerdán hajnalban lesz ismeretes) újraválasztják a képviselőházat és a szenátus egyharmadát. A jelek szerint George Bushnak, ha győz, nem lesz Ronald Reagannél könnyebb dolga. A jelenlegi 54:46-os demokrata többség a szenátusban és a 80-fős demokrata többség a képviselőházban nagy valószínűséggel alig módosul. S ha a közvélemény-kutatások megfelelően jelzik előre az eredményeket, akkor ismét republikánus elnöke és demokrata törvényhozása lesz az Egyesült Államoknak...

A The Washington Postban Mary McGrory (publicista, kolumnista, akinek egyik írását – ha ez az ismertség mércéje – Mihail Gorbacsov is idézte) jól megmondja a magáét Dukakisnak: „A múlt században Tyron Edwards, a filozófus így írt: »a pokol a későn felismert igazság, a maga idejében elhanyagolt kötelesség«. Ezt jóval azelőtt állította, hogy Michael Dukakis éjfél-előtt-két-perccel hirtelen rájött, mit kellett volna tennie az elnökválasztási kampány során. Szemtől szembe egy öt-tízezer főre becsült hallgatósággal ismételten rájöhetett, milyen könnyű lett volna, ha valódi demokrataként viselkedik, nem pedig technokrataként, aki az alkalmasságot az ideológia elé helyezi..."

Nem hisz Dukakis győzelmében Dukakis életrajzírója sem. Kathryn Lance – gyerekeknek írta meg a kormányzó pályafutását – kedves, középszerű újságíró-kolléga. Programozhatóan lelkes. Tavaly ősszel kapta a megbízást, készítse el a rózsaszín-könyvek sorozatba a „Michael Dukakis: a 41. elnök" című munkát. (Egy bizonyos Mark Sufrin ezzel párhuzamosan a „George Bush: a 41. elnök" című rózsaszín-munkán dolgozott.) A rózsaszín-könyvek nyolc-tizenkét éves olvasóknak szólnak. (De hol van Amerikában 8–12 éves olvasó?) Kathryn Lance – programozva, majd saját energiáktól tápláltan – végiglelkesedte a nyarat. Most szomorú:

– Olyan jó könyvet írtam. Szerdán, választás után majd bezúzzák. Egy nagyszerű ember példáját akartam a gyerekeknek megmutatni. Nem jut el hozzájuk.

– Más címmel nem lehetne kiadni? – kérdem.

– Á, ki vesz meg könyvet egy bukott jelöltről.

– Anyagilag is érdekelt Dukakis győzelmében?

– Persze. A szerződés úgy szólt: ha a jelöltem nem fut be, akkor csak „hullapénzt" kapok. Bocsánat. De ez a szakkifejezés. Töredékét annak, amit a győztes életrajzírója kap. S ráadásul az ő könyvét jövő hétfőtől már árulják is...

Este hétkor fogadás a szovjet nagykövetségen. Elvégre a dátum: november 7. Ilyen fogadás még nem volt. A 16. utcában kétszer három sorban parkolnak az autók. (Egy-egy sávban tud a forgalom előre araszolni.) A vendégek 7 óra 15-kor két háztömb hosszú sorban lépegetnek a kapu felé. Szerencsém

van, majdnem a bejáratnál P. István tanácsos, felesége Panni és Sz. Gábor sajtóattasé. Melléjük lépek.

– Odabent majd fizet egy italt – mondja a sorban mögöttük álló amerikai és ezzel a viccel (hihetetlenül nem-amerikai magatartásom, befurakodásom ellenére) megbocsát.

Rendhagyó amerikai felvonulás odabent is. George Shultz külügyminiszter, John Whitehead államtitkár, Michael Armacost, Rozanne Ridgway külügyminiszter-helyettesek. Colin Powell nemzetbiztonsági tanácsadó... Jurij Dubinyin nagykövet és felesége Liljana sorba fényképezkedik az előkelőségekkel. Liljana néhány tánclépést is tesz Shultz-cal. Búcsú? Vagy éppen a folyamatosságon van a hangsúly?

November 8., kedd

A nap. A minden-meg-lesz-mutatva, minden-meg-lesz-magyarázva napja. A tetemrehívás napja. A döntés napja. A négy-évente-csak-egyszer-fordul-elő-ilyen nap.

Semmi különös. A liftben ugyanúgy állnak a hálóinges, köpenyes öregasszonyok, mint más napokon. Az egyik arról panaszkodik, lábára esett a telefonkészüléke és elkékült a bőre. A postás rendíthetetlen nyugalommal szortírozza szét az 500 lakásos óriásépület leveleit, reklámröplapjait, folyóiratait. Jim Finlayson, a portás kizökkenthetetlen nyugalommal kíván mindenkinek telefonkapcsolótáblája mellől kellemes napot. (Az épületet, ahol lakunk, inkább szállodának, mint magyar lakóháznak tessék elképzelni.)

A bejárattal szemben, a bálterem nagyságú (három éven és háromszázhatvannégy napon át üres) közös helyiségben egy asztal mögött a választási bizottság unatkozik. Országtól és társadalmi rendszertől függetlenül a választási bizottságok tagjai hasonlók. Különösen a nők. Lehet, hogy világszerte a választási bizottságok hölgytagjai részére készítik az elszabott, szűk, szürke kosztümöket és az önmaguktól gyűrődő harisnyanadrágokat.

Jobbra három választási fülke. Választó éppen egy sincs. Egy szürkekosztümös az asztal mögül barátságosan int: jöjjek bátran, és éljek állampolgári jogaimmal. Mondom neki, hogy állampolgári jogaimat más hazában gyakorlom. Ő változatla-

nul barátságosan felkér, ne álljak az ajtóban, mert akadályozom a szavazni igyekvőket.

Közvetlen tapasztalatnak ennyi elég.

A külföldi újságírók csoportjával is elmehettem volna ma megnézni, miként választanak a választók. S akkor nem kellene egy ajtóból befelé nézegetnem, hanem a választási bizottság rangidőse még a kérdéseimre is felelne. Ha volnának kérdéseim. Félek, nem lennének és az kész leégés. Egy amerikai tájékoztató, akármiféle-fajta elvárja, hogy a hallgatóságnak kérdései legyenek. Azt közölték jó előre: ne beszéljünk hangosan, ne kérdezgessük a szavazókat, kire szavaztak, ne fényképezgessük, csak messziről és teleobjektívvel. A választási helység ugyanis majdnem olyan szent hely, mint a templom. (A fülke meg, gondolom, a gyóntatószék.)

Ma televíziós napom lesz. Úgy ünneplem meg ennek a hosszú kampánynak a végét, Amerika új elnökét, hogy nem megyek sehova.

A nagy szobában összeállítom a stúdiót. A centrumba az RCA 900-as színes tévé – gyártási száma: 431270287 – kerül, (ennek távirányítója van). A tetejére rakom a tizenöt éves RCA UI–336–h típusú kis képernyős, fekete-fehér televíziót. (Kiadóhivatalom leltára szerint gy.sz.: 93733). Jobbra a polcra a tíz éves Hitachi 15–10-es, kis képernyős, színes televíziót emelem, gy.sz.: 42 cfr taiwan. Kis cédulákra felírom a tévéhálózatok nevét. És a készülékekre ragasztócsíkozom. A nagy színes lesz az ABC, a kis színes a CBS, a fekete-fehér az NBC. Nálam ez a híradók minőségi rangsora.

(Miért teszem rájuk a cédulát? Hiszen egy pillanat alatt felismerem, melyik csatorna melyik. Avar is, Gömöri is, társaim a választásban. Talán mert így jobban fest. Három képernyő. Három felirat. Így olyan választási stúdiószerűség lesz a nappaliból. Talán, mert így kicsit marhaság az egész. A nekem-tulajdonképpen-teljesen-mindegy-mit-csinálnak-az-amerikaiak-mentalitás televíziós monitorokból összerakott felkiáltójele.)

7 óra: a három képernyőn a főcímek. Az ABC-n a „VOTE '88" feliratot pörgeti a komputer és feltárja mögötte a stúdiót. Hidak, lépcsők, emelvények, „vezérlőpult". Piros-fehér-kék színek, mint luxushajó kapitányi fülkéje.

A CBS-en a kamera (komputer) ráhúz Bush és Dukakis képével díszített, „Election '88" feliratú tablóra, a háttér linzerrácsokra bomlik, a rácsok közé szélesedik és feltűnik mögötte (felülről látjuk) a műsorvezető félkör alakú asztala. (Két kiszögellés az interjúalanyok, a szakértők számára.)

Az NBC-n elefánt és szamár birkózik nyakkendősen, öltönyösen, majd együtt loholnak a stúdió belső tere felé.

Az első előrejelzések. Amolyan bemelegítésként. Indiana állam, 12 elektori szavazattal George Bushé. Nem nagy meglepetés, a korábbi felmérések az alelnöknek ítélték. Kentucky (itt is 6-kor ért véget a szavazás) ugyancsak Bushé. És plusz 9 elektor. Icipici csalódás lehet most Bostonban, a Dukakis táborban. Kentucky – a príma rántott csirkék és az elsőrangú versenylovak hazája – a „hol vezet Bush?"-térképeken nem betonbiztos fekete, hanem szürke.

A szavazatok 2 százalékát számolták csak meg, és mégis tudják. A varázslat neve „exit poll". „A polle" a régi angolban azt jelentette: feje búbja. A fejeket számolgatták az első felmérések idején. Kezek vagy lábak megtéveszthettek. Különösen háborúk idején. Nos, az exit poll az úgy készül, hogy a felmérő a választót lesi, s mikor szavazott, megkérdezi tőle, hogyan szavazott. (A felmérőnek ez úgy látszik, szabad.) Namármost a komputer tudta, hogy a választónak hogyan kellett volna szavaznia. Ha úgy szavaz, ahogy kellett neki, akkor rendben van. Ha nem úgy szavaz, akkor nincs rendben. A komputernek azonban ez mindegy, ezt is, azt is feldolgozza... és mikor egy államban már minden szavazófülke bezárt, a számítógép hirtelen megmondja, ki a győztes. A szavazatszámlálók még csak tíz szavazatot számoltak össze, de a komputer már mondja az eredményt. A szavazatszámlálók tehát csak utánszámítják a szavazatokat... Régebben is elkeserítő foglalkozás lehetett szavazatokat számlálni. De most?

7 óra 15 perc. Negyedórája zárt Florida, Georgia, Mississippi, New Hampshire, Dél-Karolina, Vermont, Virginia. Bush – a CBS szerint – már 78:0-ra vezet. (Vermontban még nincs komputerbecslés.)

– Floridában szállnak a flamingók, Floridában George Bush felrepült – mondja költőien Dan Rather, a CBS műsorvezetője.

7 óra 20 perc. Az ABC mondja: George Bushnak már 87 elektora van a szükséges 270-ből. Dukakisnak egy sincs. Ennek ellenére még szoros lehet a verseny. Hiszen minden államban, amelyik először szavaz, az alelnök a favorit. A szavazatok megoszlása (2 százalék összeszámlálása után) 58:42. Persze Bush javára.

7 óra 30 perc. Egy statisztika. A „Reagan-demokraták" (Ronald Reaganre voksoló, de demokrata képviselőt, szenátort választó amerikaiak) 56 százaléka Bushra, 42 százaléka Dukakisra szavazott. Eddig. Ennek sem örülnek olyan nagyon Bostonban.

7 óra 45 perc. Nyugat-Virginia Dukakiszé – jelenti az ABC. Számos más állam nem. 123:6 Bush javára.

Az ABC majdnem mindent elsőként mond. Ott a hajóhíd mögött nagyon gyorsan dolgozhatnak a komputerek.

Arra gondolok: ez is színház. Én itt ülök, nézem Peter Jenningset, David Brinkleyt, meg a többi ABC-st, ők meg már tudják. Nemcsak azt, amit most mondanak friss hírként, hanem mindent. Hiszen az exit poll-számítógépek reggel óta dolgoznak, és nem valószínű, hogy éppen abban a pillanatban hajigálják ki a végeredményeket, amikor a szavazófülkék bezárnak. Ezek már négykor is tudták, meg ötkor is, már mindent tudnak...

Aztán elnézem Jenningset, Brinkleyt és a többi ébiszíst, meg a szíbieszeseket, meg az enbiszíseket. Nem. Ők nem tudják előre. Lehet, hogy a komputerek tudják, de nem mondják meg nekik.

8 óra 1 perc. Texas is George Bushé. És még több egyéb állam. Maryland viszont – mondja az ABC – Dukakis zsákmánya. 204:16 arányban vezet már Bush ebben a televízióban. A fekete-fehér készüléken, az NBC még csak 78:0-nál tart.

8 óra 5 perc. A CBS is bemondja: Texas a republikánus jelöltre szavazott.

– George Bush úgy söpör végig délen, mint tornádó a kempingen – mondja a költői lelkületű Rather.

8 óra 6 perc. A költőnek még egy hasonlat jut az eszébe:

– Ha ez a nyúl és a teknőc versenyfutása, akkor eljött az ideje annak, hogy èlinduljon a teknőc. A nyúl már messze tart.

A CBS szerint 227:16 az eredmény állása.

8 óra 12 perc. 3,5 millió szavazat összeszámlálása után 54:43 százalékban oszlanak meg a szavazatok.

8 óra 20 perc. Az ABC műsorvezetője megállapítja: Dukakisnak győznie kell Illinoisban, Ohióban, Connecticutben, ha meg akarja kísérelni az egyre nehezebbet. Mind a háromban olyan szoros a verseny, hogy a komputerek nem tudnak exit pollozni. Nocsak.

8 óra 30 perc. – A pénzbeszedő az ajtó előtt – mondja, persze, ki más, Dan Rather. 233:16 Bush javára.

Az ABC-ben más a helyzet (persze nem gyökeresen). 213:32 arányban vezet az alelnök. Lloyd Bentsen a demokrata elnökjelölt nyilatkozik itt.

– Az az érzésem, jó darabig még talpon maradunk.

Bentsen el. Hogy percekkel később a CBS-ben tűnjön fel, és mondja el ugyanezt. Kergetőznek a három képernyőn a riportalanyok. Bentsen, Albert Gore szenátor, Jesse Jackson, Edward Kennedy szenátor... hogyha kimennek az RCA 900-as készülékből, egészen biztos, hogy felbukkannak majd 15x10-esben is.

8 óra 40. Connecticut (ahol győznie kellene Dukakisnak, ha...) Bush lett a győztes – mondja az ABC. 221:32 (a komputerek számítása szerint) most az eredmény.

8 óra 45 perc. Robert Beckel demokrata közvélemény-kutató nyilatkozik:

– Hogy fest a helyzet? Hahaha. Hát hogy festene? Mint 1984-ben.

9 óra 1 perc. Az ABC és a CBS egyszerre jelenti-mutatja New York, Rhode Island, Minnesota Dukakisé. Colorado, Arizona, Nebraska, Wyoming viszont Bushra szavazott. (Az NBC messze lemaradt az eredményektől). A CBS-nél 256:52 arányban vezet az alelnök, az ABC szorosabb eredményt – 246:82-t – jelez.

A CBS költője, most prózaibb forrást, hírneves baseballedzőt idéz, Yogi Berraat („Maci Berraat"):

– Nincs vége, amíg vége nincs. De ha vége van, akkor vége van.

9 óra 5 perc. Az NBC 214:16-nál tart a számolásban. Csigatévé. Öt perce bezártak már Amerika közepén a szavazóhelyiségek és még mindig nem mondja az ottani eredményt...

9 óra 7 perc. Jackson a Hitachi 15x10-esben:

– Korai még azt mondani, hogy vesztettünk. Korai még az 1992-es kampányról beszélni... (Teljesen rekedt. Bentsen is rekedt. Dukakis is rekedt. A republikánusok torkának nincs semmi baja. Lehet, hogy az aki vezet, az utolsó tömeggyűléseken halkabban beszél? Mutasd meg torkodat, megmondom hogyan állsz a választáson...) Hogyha mégis vesztenénk, felmérjük veszteségeinket és kidolgozzuk tennivalóinkat a törvényhozásban. A törvényhozás demokrata marad. És mi szabjuk meg ott a dolgok fontossági sorrendjét.

– Hogyha vesztenek, és úgy fest a Fehér Házért való versenyben veszítenek – állapítja meg Dan Rather a Hitachi 15x10-esben, – akkor ennek oka: Dukakis elrepült a saját bázisáról, és csak az utolsó pillanatban fordult vissza, s próbálkozik meg a kényszerleszállással.

– Korai még veszteségről beszélni – suttogja Jackson.

9 óra 10 perc. Az ABC előrejelzi: Connecticut államban minimális különbséggel a demokrata Joseph Lieberman kiüti szenátusi helyéről a republikánus Lowell Weickert.

Vagyis, ha Bush győz (és most már miért ne győzne?) a republikánus elnökök szokott helyzetébe kerül. A szenátusban megmarad a demokrata többség. A képviselőházban nem is kétséges a demokrata fölény. Az ország többsége demokratának vallja magát. Demokrata törvényhozást akar. És republikánus elnököt választ... Az amerikai politikai rendszer így működik, elvileg a működésképtelenség határán. Az elnököt korlátozza a törvényhozás, a törvényhozást ellenőrzi a bíróság, az elnök nevezi ki a legfőbb bírákat. Az elnököt korlátozza a törvényhozás, a törvényhozást ellenőrzi a bíróság... És ez így megy körbe körbe.

9 óra 15 perc. A CBS bejelenti: Louisiana George Bushra szavazott. Az alelnök 266:76-ra vezet, négy elektor választja el az exit poll-komputerek szerint a Fehér Háztól.

9 óra 17 perc. George Busht megválasztották.

A CBS jelenti be a Hitachin (15x10): Ronald Reagan alelnöke Missouri államban is megszerezte a többséget és így sikerült neki az, amivel 1836 óta hiába próbálkoznak az Egyesült Államok hivatalban lévő alelnökei. Elnökké választották. Meg-

felelő szellemi élvezetet nyújthatna a történelmi játék: akkor Martin van Buren a két ciklust a Fehér Házban töltő, rendkívül népszerű Andrew Jacksont követte. Van Buren politikai múltja hasonlított a 152 évvel későbbi utódhoz, s a feljegyzések szerint számos olyan tulajdonsággal, képességgel rendelkezett, amelyeknek George Bush is birtokosa. Van Buren (a 8. elnök) korábban szenátor, kormányzó, külügyminiszter, a brit királyi udvar mellé küldött miniszter és alelnök volt. Nemesen előkelő viselkedését, nyugalmát, finom modorát, békés természetét emlegették, a kortársak. Az Egyesült Államok 41. elnöke képviselő, ENSZ-nagykövet, a pekingi amerikai misszió vezetője, a CIA (a központi hírszerző ügynökség) igazgatója és alelnök volt. A republikánus konvenció szónoka, Anne Richards szerint „a szájában ezüst lábbal született..."

George Bush elnök. (A CBS szerint.) Másfél éves kampány után. Néhány nap múlva majd lesznek statisztikák: kiadtak x millió dollárt, elhasználtak y ezer liter kerozint, megfogtak százezer kezet. A komputerek kiszámolják majd, hány választási gyűlés volt. Hány 19 éves, fekete, tanyán lakó lány szavazott. Kimutatják a felengedett léggömbök számát és azt, hogy hányszor mondtak hűségesküt a zászlóhoz... Az újságok majd kinyomtatják ezeket a statisztikákat. Aztán az 1988-as választásoknak igazán vége lesz. Papírok, mágneses kazetták őrzik csupán a történetet. (Nekem nem lesz ilyen kazettám...)

9 óra 20 perc. Peter Jennings az RCA 900-asban kicsit zavart.

– Elnézést, korábban azt jeleztük, hogy Maryland államban a demokraták győztek. A helyes eredmény: George Bush itt a győztes. Ennek alapján pedig az elektori szavazatok aránya, számításaink szerint 271:72. George Bush (teszi hozzá, különösebb lelkesedés nélkül, szinte csak úgy mellékesen) megszerezte a megválasztásához szükséges többséget.

Megszólal mellette az ABC-veterán, David Brinkley is:

– Hazamehetünk.

Már másnap van, éjjel háromnegyed egy. A Connecticut Avenue-n bekanyarodom a Washington Hilton elé. Fekete, hálószoba nagyságú limuzinok parkolnak a kertben. A bejárat előtt hatalmas sor vár taxira. Bush–Bentsen-táblák a földre eresztve és rengeteg luftballon. De nem lebegő, szálló, diadal-

mas, hanem gázukat vesztett, föld felé tartó, fáradt léggömbök. Pedig ez itt a győztes tábor, az elnököt adó tábor, azok a kampányemberek, akiknek másfél éves munkája beteljesedett.

Fél tizenkettő előtt néhány perccel Michael Dukakis – oldalán a feleségével, a gyerekekkel, édesanyjával – bostoni választási főhadiszállásán elismerte vereségét.

– Néhány perccel ezelőtt felhívtam George Bush alelnököt és gratuláltam neki győzelméhez. („Buuu" – zúgja a terem.) Ő lesz az új elnökünk. S mi együtt dolgozunk majd vele. („92, 92" – zúgja a terem. Vagyis 1992-ben, majd 4 év múlva...)

Éjfél előtt kilenc perccel, a houstoni Hyatt Hotel báltermében George Bush feltette szemüvegét és olvasta:

– Gratulálok ellenfeleimnek a keményen megvívott kampányhoz. A kormányzó és Bentsen szenátor életének nagyobb részét a köz szolgálatába állította és mélységesen tisztelem elkötelezettségüket... Sohasem kételkedtem abban, hogy közös volt a törekvésünk: egy jobb Amerika építése... A kampány lényege, az egyet nem értés. S az egyetértés hiánya megoszt. De a választás döntés és a döntések megnyitják az utat a béke és a harmónia felé...

A Hilton báltermében már nincsenek ünneplők. Féltucat férfi kezeslábasban söpri a papír szerpentineket, a konfettiket, az összetiport karton-zsirardi-kalapokat. És néhány televíziós riporter gubbaszt fáradtan a székén, szuggerálja a kamerát, várja mikor gyullad ki a vörös lámpa, hogy végre summázhassa – természetesen élő adásban és harminc másodpercben – milyen is volt az 1988-as elnökválasztás.

BUSH

Köszönetünket fejezzük ki a székesfehérvári Vörösmarty Nyomda kollektívájának a gyors munkáért, amivel lehetővé tették e könyv rendkívül rövid határidővel történő megjelenését.

Krónika Kiadó

Kiadja a Krónika Kiadó
Felelős kiadó: Somos Ágnes
Szerkesztette: Kulcsár István
Tipográfia és fedélterv: Lengyel Gyula
Műszaki szerkesztő: Fényi István
Kiadvány száma: ISBN 963 026098 0
Megjelent: 9 ív (A/5) terjedelemben
Készült: a Vörösmarty Nyomdában
Székesfehérvár
(munkaszám: 1859494)
Felelős vezető: Papp Károly igazgató

ÁRA: 69,— Ft

Néhány hiteles adat a szerzőről — a szerzőtől:

Teljes neve: (nem fér a személyi igazolványba):
Kereszty András János Alfonz

Született: 1942-ben, fél lábbal a szűz, fél lábbal a mérleg havában és Budapesten, a Ferencváros és a Józsefváros határán

Magassága: 187 centiméter

Testsúlya (változó, most éppen): 98 kilogramm

Vérnyomása (még rendben): 127/85

Beszél: angolul, oroszul, németül

Ír: magyarul

Mit ír?: mindenfélét. Volt egyetemi lap irodalmi szerkesztője, sportújságíró, parlamenti tudósító, hazai riporter, cikkeket írt a világ 70 országából. Látta az elmúlt húsz év legtöbb háborúját. Öt évig a Népszabadság és az MTI kairói tudósítója volt (libanoni és izraeli kirándulásokkal). Négy éve a Népszabadság washingtoni tudósítója. Írt nyolc könyvet. Ez a kilencedik.
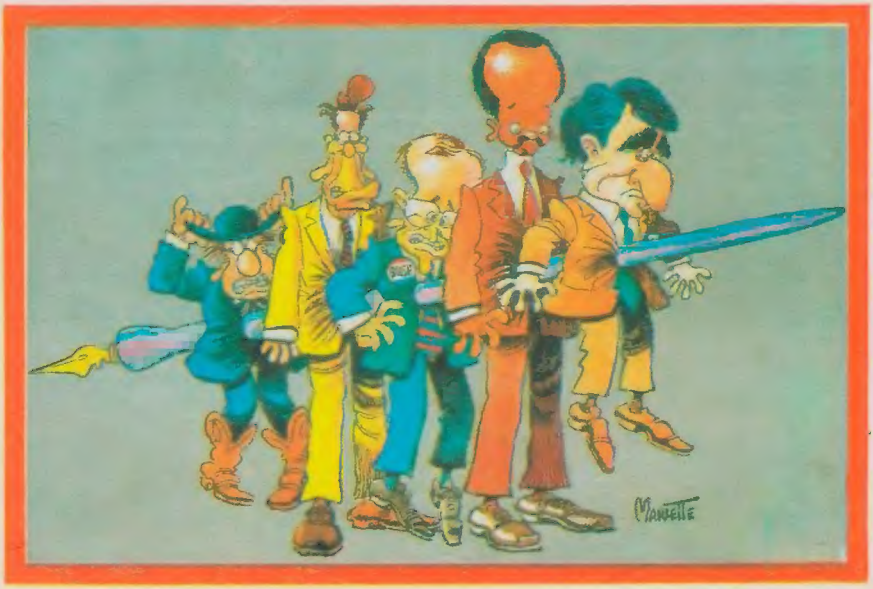
Mit nem ír?: képeslapot